

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра історії

Кваліфікаційна робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«Американські чехи в боротьбі за утворення
Чехословаччини, 1914–1918 рр. (на прикладі громади Чикаго)»**

Виконав: студент 4-го року навчання,

Спеціальності:

032 «Історія та археологія»

Освітньої програми:

«Історія та археологія»

Халімовський Артем Олексійович

Науковий керівник Кірсенко М.В.,

доктор історичних наук, професор

Рецензент Боряк Т.Г.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 2020 р.

Київ -2020

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Причини та передумови прагнення американських чехів до створення незалежної держави на європейському континенті	11
1.1. Поява чехів і словаків в Америці	11
1.2. Історія поселення чехів в Америці на прикладі Чикаго	13
1.3. Диференціації в чеських громадах за релігійною приналежністю: протистояння католиків та вільнодумців	16
1.4. Становлення Чикаго як основного осередку діяльності чехів в Америці	25
Розділ 2. Чиказькі чехи і Перша світова війна: 1914-1916 рр.	34
2.1. Виокремлення чиказьких лідерів, які займуть провідні позиції в русі за незалежність Чехословаччини	34
2.2. Створення Чеського Національного Альянсу як спільного знаменника всього руху американських чехів.	39
2.3. Основні виклики Чеського Національного Альянсу: консолідація, координація дій та завдань.	44
2.4. Консолідація чехів та словаків задля досягнення спільної мети	51
2.5. Взаємодія чиказьких чехів та Томаша Масарика, та кінцеве оформлення чеського руху за незалежність в еміграції	54
Розділ 3. Діяльність американських чехів під час вступу Америки в Першу світову війну: 1917-1918 рр.	64
3.1. Політика Вудро Вільсона щодо чехословацького питання.	64
3.2. Становлення чехословацької армії в еміграції як важливого чинника визнання чехословацької незалежності.	68
3.3. <i>The Bohemian review</i> як засіб інформування англосмовної американської громадськості.	71
3.4. Представлення чехословацького питання в Америці на урядовому рівні та на міжнародній арені.	76
3.5. Проголошення незалежності Чехословаччини.	85
Висновки	93
Список використаних джерел і літератури	98

Вступ

Багато пригноблених народів Європи, які перебували у складі Австро-Угорської імперії, прагнули здобути право на самостійне існування під час Першої світової війни. Але жодна із націй, які розташувались між потужними державами на заході та величезною територією Росії на сході, не досягла таких успіхів і не завоювала симпатію усього світу на тому рівні, як це зробили чехи із словаками. На мою думку, це було пов'язано з тим, що вплив їхнього визвольного руху відчувався далеко за межами чеської і словацької батьківщини і мав місце у всіх частинах світу, де ці дві національності оселилися. В ході консолідованої революційної діяльності чехословацьких політичних діячів, урядів в еміграції та інших ініціативних угруповань по усьому світу, чехословацькі емігранти домоглися офіційного визнання і дипломатичного статусу від різних союзних країн та їх урядів. Широка громадськість в Західній Європі і Північній Америці читала в газетах, як чехословацькі емігранти воювали пліч-о-пліч із своїми братами і синами проти Австро-Угорщини і Німеччини у Франції, Італії та Росії, утворюючи «армію без країни». Подібні гарантії та міжнародні зносини внесли значний вклад у розпад імперії Габсбургів, зникнення якої назавжди змінило політичну карту Європи.

Незмінно чехи в Америці пристрасно цікавилися долею і майбутнім своєї Батьківщини. Багато з них були політичними біженцями, які були незгодні із консервативною політикою Австро-Угорщини. Ті, хто мігрував з економічних причин, також були обізнані про боротьбу своїх побратимів. Проте важко повірити в те, що лише за кілька місяців, чеські іммігранти в Америці, для яких, здавалось, забезпечення власних потреб, утримання будинку та ведення власної справи є найвищими пріоритетами, зможуть організуватись та, попри різноманітні конфесійні протиріччя, провести масштабну кампанію по збору коштів для підтримки чеського визвольного руху, а з часом оформити єдину політичну силу, здатну за лічені роки належним чином представити

чехословацьке питання як на рівні уряду Сполучених Штатів, так і на міжнародній арені. Внесок американських чехів в боротьбу за утворення Чехословаччини в період Першої світової війни та консолідація їхніх зусиль, відносини чеської громади з іншими групами іммігрантів та з американським суспільством не отримали достатньої уваги в наукових працях американських та чеських дослідників, і, наразі, вищезазначена проблематика майже невідома в Україні, що, в свою чергу, зумовлює **новизну дослідження**.

Найвдалішим прикладом синергії зусиль американських чехів, на мою думку, є діяльність громади в Чикаго. Адже чеські поселення цього великого мегаполісу першими виокремились як осередок політичної, культурної та економічної діяльності чехів в Америці та стали оплотом тих якостей та рис, якими славилися чехи, що, в свою чергу дало можливість зберегти та примножити чеську національну свідомість та створити передумови ефективної взаємодії задля утворення Чехословаччини.

Варто зазначити **термінологію**, яка буде використовуватись у дослідженні, адже за кожним терміном ховається певна політико-правова концепція або самовизначення того чи іншого народу.

Богемія територіально позначає власне Богемію, виключаючи Моравію і Сілезію, проте Землі Чеської Корони, за указом Карла IV, від 7 квітня 1348 року закріпили юридично території Богемії, Сілезії та Моравії як єдину конституційну одиницю. У цьому сенсі, враховуючи історичну тяглість, назва може позначати усі землі Чеської корони.¹

У працях дослідників часто зустрічались слова «чехо-словацький»² та «чехословацький». Хоч чехи і словаки, незважаючи на їх схожість, дійсно є двома окремими етнічними групами, а слово «чехо-словацький» широко

¹ *Masaryk T.* The Future Status of Bohemia // *The Bohemian Review*, Volume 1. – 1917. – № 3. – P. 1–3.

² *Mueggenberg B.* The Czecho-Slovak Struggle for Independence, 1914-1920. – Jefferson, 2014. – P. 3.

використовувалося в 1914-1918 роках, частково через домовленості між групами емігрантів про те, що словакам буде надана деяка ступінь автономії в прогнозованому стані, співпраця чехів і словаків на території Америки вимагала більшої консолідованості та послідовності для того, щоб належним чином представляти свої інтереси американській спільноті. Саме тому я буду використовувати слово «чехословацький» задля позначення більш тісного союзу двох народів.

Мета цієї роботи полягає у комплексному дослідженні внеску американських чехів в боротьбу за утворення Чехословаччини в 1914-1918 рр. на прикладі громади Чикаго.

З цієї мети випливають наступні **завдання**:

- проаналізувати процеси диференціації та внутрішні релігійні протиріччя американських чехів;
- поглибити розуміння причин та передумов успішної консолідації чехів задля створення незалежної держави на європейському континенті на прикладі громади Чикаго;
- прослідкувати взаємодію американських чехів із іншими союзними націями, зокрема із словаками, і угрупованнями в еміграції, такими як Національна рада в Парижі та кінцеву консолідацію чеського руху за утворення Чехословаччини в Америці під егідою Чеського національного Альянсу;
- уточнити політику адміністрації Вудро Вільсона на рахунок чеського питання;
- виявити основні тенденції інформування та залучення англомовної американської громадськості до вирішення чеського питання;
- з'ясувати основні закономірності представлення чехословацького питання в Америці на урядовому рівні та на міжнародній арені.

Напрямком дослідження є історія міжнародних відносин.

В основі **методологічної бази** дослідження загальнонаукові принципи аналізу та синтезу і метод критичного аналізу джерел.

Об'єктом дослідження є рух за утворення Чехословаччини в еміграції під час Першої світової війни, який відображений в англомовних та чеськомовних наукових працях, періодичних виданнях.

Предметом дослідження є взаємодія американських чехів на прикладі громади Чикаго під час Першої світової війни із американською громадськістю, їхнім урядом та з урядами союзних держав, іншими пригнобленими націями на європейському континенті задля утворення Чехословаччини в зазначених географічних та хронологічних рамках дослідження.

Хронологічні рамки роботи охоплюють 1914-1918 рр. Нижня часова рамка зумовлена оголошенням Австро-Угорщиною війни Сербії та початком Першої світової війни відповідно. Верхня часова рамка зумовлена розпадом Австро-Угорської імперії та проголошенням незалежності Чехословаччини.

Географічні межі охоплюють територію сучасних Сполучених Штатів Америки, зокрема штати Іллінойс, Небраска, Нью-Йорк, федеральний округ Колумбія, тобто осередки діяльності американських чехів під час Першої світової війни. Також опосередковано розглядаються землі Чеської корони.

Історіографія

Історіографічна база, якою я послуговуюсь у своєму дослідженні, представлена в основному американськими та, меншою мірою, чеськими авторами. Розселення в Сполучених Штатах не отримало належної наукової уваги чеських авторів на європейському континенті з огляду на те, що після Другої світової війни комуністичний режим в Чехословаччині ефективно перешкоджав будь-якій співпраці між чехословацькими і американськими вченими, істориками, що, в свою чергу зумовило недостатнє дослідження

питань еміграції. Основні роботи були написані здебільшого в міжвоєнний період. Для загального розуміння діяльності чехів в Америці мною були проаналізовані фундаментальні дослідження 20-30-х років. Зокрема робота Томаша Чапека «*The Cechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic, and Religious Life*», Войти Бенеша «*Czechoslovak America in the Revolution*» та Чарльза Перглера «*America in the Struggle for Czechoslovak Independence*». Їх автори в основному підкреслювали внесок окремих визначних лідерів в економічний, соціальний та культурний розвиток американських чехів, проте вони надзвичайно мало висвітлювали відносини між лідерами руху та простими чехами, складнощі та особливості диференціації в залежності від різних чинників в середині чеських громад, їхні відносини з іншими групами іммігрантів або з американським суспільством. Це і не дивно, адже вищеназвані автори були безпосередніми провідними учасниками руху за незалежність під час Першої світової війни. Вони займались здебільшого просвітницькою роботою та забезпечували представлення чеського питання на найвищих урядових та міжнародних рівнях. Більш комплексний підхід мають праці Віктора Маматея «*Building Czechoslovakia in America: 1914-1918*», Джозефа Чади «*The Cechs in the United States*», які розглядають діяльність американських чехів під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників, поверхнево зачіпаючи більшість із них. Детальніше розібратись із мотивами, досвідом і досягненнями чеської еміграції, прослідкувати різноманітні зовнішні впливи, зокрема американської демократії та течії вільнодумства, на формування їхніх громад у Америці мені допомогли праці істориків Джозефа Свободи «*Czech-Americans: The Love of Liberty*», Івана Дубовіцького «*Czech-Americans: An Ethnic Dilemma*» та Карела Пічліка «*Relationships between Cechs and Slovaks in the United States during the First World War*». Для того, щоб прослідкувати виокремлення громади Чикаго як оплоту чеського вільнодумства, а згодом – осередку боротьби американських Чехів за утворення Чехословаччини, важливими були праці Болеслава Здрубєка «*History of the pioneer Czech settlers*

in Chicago» та «History of Chicago and its Czechs», Земана Гумпала “The Bohemian People of Chicago”, Малінн Стернштейн «Czechs of Chicagoland». Найбільш важливою працею для з’ясування ролі громади Чикаго стала стаття Джозефа Ягелки “The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence”. Під час вивчення співпраці американських чехів із союзними урядами на міжнародному рівні та позицій американського уряду на рахунок чеського питання, використовувались праці Бетті Унтербергер «The United States, Revolutionary Russia, and the Rise of Czechoslovakia», трьохтомник Гаррі Ханака «T.G.Masaryk (1850-1937)», Джорджа Ковтуна «The Spirit of Thomas G. Masaryk (1850-1937)» і, звісно ж, праця професора Томаша Масарика «The Making of a State», керівника Національної ради в Парижі та людини, навколо якої згуртувались усі чехословацькі сили.

Джерельна база

Значну частину інформації було почерпнуто із електронних архівів англomовного видання *The Bohemian review* 1917-1918 років, яке публікувалося Чеським національним Альянсом щоб розповісти народу Америки про те, що вони вимагають незалежності та прагнуть завоювати співчуття і добру волю Америки до боротьби чехів і словаків за свободу від Австро-Угорщини, розповідаючи про діяльність організації, успіхи та невдачі, при цьому постійно наголошуючи на цілях та завданнях, які прагнув досягти Альянс, і підкріплюючи кожную публікацію різноманітними історичними, політичними та культурними аргументами. Для більш детального дослідження діяльності чиказьких чехів були використані записки про революційні дії в Чикаго 1914-1918 років Алоїза Річарда Нікла, секретаря Чеського департаменту демократичної кампанії з переобрання Вудро Вільсона та безпосереднього учасника чеського руху за незалежність. Алоїз у своїх записках зображує зміни, які зазнала чеська громада в Чикаго та американське суспільство у роки війни, нетрадиційно та критично висловлюючись про ті чи

інші дії лідерів Чеського національного Альянсу. Також були використані архіви чеськомовних періодичних видань *Svornost* та *Denni Hlasatel*.

Структура роботи зумовлена її метою та дослідницькими завданнями. Робота складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. У першому розділі йдеться про причини та передумови прагнення американських чехів до створення незалежної держави на європейському континенті на прикладі громади в Чикаго. Зокрема розглядаються процеси диференціації з релігійними протиріччями в чеській громаді, а саме протистояння католиків та вільнодумців, які були дуже важливими, адже саме вони знайшли своє відображення в політичних та соціальних зносинах в середині громади і посприяли виникненню невеликої, проте впливової групи інтелектуалів, які, в свою чергу, відіграли вирішальну роль в становленні Чикаго як основного осередку діяльності чехів в Америці в боротьбі за утворення Чехословаччини.

У другому розділі йдеться про діяльність американських чехів в Першій світовій війні у 1914-1916 роках, а саме про створення Чеського Національного Альянсу як уособлення всього руху американських чехів за утворення Чехословаччини під головуванням чиказьких лідерів, формування його викликів, координацію дій та завдань, взаємодію із іншими союзними націями, зокрема із словаками, і угрупованнями в еміграції, такими як Чехословацька національна рада на чолі з Томашем Масариком та кінцева консолідація чеського руху за утворення Чехословаччини в Америці, що, в свою чергу, дало можливість більш послідовно представляти чеське питання на урядовому рівні.

У третьому розділі розглядається діяльність американських чехів в Першій світовій війні у 1917-1918 роках, а саме комплексне інформування, безпосереднє та опосередковане залучення американської громадськості на рахунок чеського питання та його представлення як на урядовому рівні Сполучених Штатів шляхом резолюцій або неформальних дружніх зв'язків із

американським істеблішментом, так і на міжнародній арені, а саме на конференціях, конгресах, виступах шляхом висвітлення питання пригноблених слов'янських націй як суспільно-значущої проблеми усього світу. Зокрема розглядається ряд основних чинників, досягнень та вподобань чехів, які посприяли прихильності та максимальної залученості американської громадськості, адміністрації Президента Вудро Вільсона, конгресу Сполучених штатів та інших союзних урядів до вирішення чеського питання і утворення Чехословаччини.

Розділ 1. Причини та передумови прагнення американських чехів до створення незалежної держави на європейському континенті

1.1 Поява чехів і словаків в Америці

Поразка імперії в австро-пруській війні 1866 року стала основною причиною економічних проблем в Австрійській імперії та спричинила великий відтік чехів та словаків. Крім того, після створення Дуалістичної монархії в 1867 році уряд дозволив тим, хто був незадоволений цією новою угодою, емігрувати до Сполучених Штатів, особливо тим, хто не був римокатолицької віри. Спочатку чехи селилися в сільських районах Середнього Заходу. З часом емігранти почали переселятись в міські райони, зокрема в Мілоукі, Чикаго та Сент-Люїс.³ У період з 1850 по 1868 рік близько 43 000 іммігрантів прибули до Америки з Богемії, причому більша частина цієї кількості мігрувала в наступні роки саме після невдалої австро-пруської війни 1866 року, що закономірно. Перші хвилі чехів залишили європейські береги до 1848 року. Число мігрантів постійно збільшувалось до 1870 року, а потім – з 1890 року до Першої світової війни, найбільша хвиля припала на 1905-1906 рр.⁴ За оцінками експертів, за часовий проміжок між 1870-ми роками та початком Першої світової війни в Америку іммігрували 350 000 чехів і 450 000 словаків.⁵ Точне число чеських іммігрантів в Сполучені Штати неможливо вказати, так як імміграційне бюро до 1881 року реєструвало всіх іммігрантів, які приїхали з будь-якої провінції Австрії, як австрійців, і навіть після 1881 року багато чехів були зараховані як австрійці.⁶

Більш різке зростання числа емігрантів зі Словаччини в порівнянні з чеськими емігрантами в кінці XIX століття, на думку Грегорі Ференса, було

³ *Cappek T.* The Czechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic, and Religious Life. – Boston, 1920. – P. 28.

⁴ *Roucek J.* The Passing of American Czechoslovaks // *American Journal of Sociology.* – 1934. – Vol. 39. – № 5. – P. 613.

⁵ *Ference G.* Slovak Immigration to the United States in Light of American, Czech, and Slovak History // *Nebraska History.* – 1993. – № 4. – P. 132.

⁶ *Sinkmajer J.* The Catholic Encyclopedia. The Bohemians of the United States. – New York, 1907. – Vol. 2.

обумовлено трьома ключовими чинниками. Першим чинником була віра словаків в те, що угорські лідери у своїй частині Дуалістичної монархії ставилися до них набагато жорсткіше, ніж австрійці до чехів на австрійських землях. Другий чинник пов'язаний з прискореним зростанням кількості словаків в королівстві Угорщина. Це зростання населення призвело до того, що словацьким селянам перестало вистачати місця для нормального засіву полів та розведення натурального господарства. Розміри їхніх ділянок невблаганно зменшувались. Третій чинник - рівень освіти і кваліфікації словацьких емігрантів. Словацькі емігранти були в основному з сільськогосподарського сектора, тоді як чеські емігранти мали набагато більш високий рівень освіти, грамотності та претендували на більш кваліфіковані професії.⁷ У другій половині XIX століття в сільських районах Середнього Заходу були численні можливості для роботи в сільському господарстві, а щоб отримати роботу на більш кваліфіковану роботу, потрібно було конкурувати із самими американцями. Ситуація стала змінюватись із переселенням у міські райони, де можливості влаштуватись на більш престижну роботу істотно зростали. Таким чином, користуючись благами більш розвиненої міської інфраструктури, чехи і словаки могли знайомитись із собі подібними іммігрантами з Європи, співвітчизниками, обмінюватись інформацією та думками, об'єднуватись в групи за інтересами, консолідуватись в громади тощо.

Закономірно, що історія чеської та словацької імміграції на американський континент певним чином відображала стан чехів та словаків на їх Батьківщині. Найважливіші хвилі імміграції завжди були пов'язані з певними релігійними, політичними або економічними проблемами на етнічних чеських землях, а саме з репресивним режимом Габсбургів та неправомірним розподілом земельних територій. Люди втомилися від

⁷ *Ference G. Slovak Immigration to the United States in Light of American, Czech, and Slovak History // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 132-135.*

постійних воєн, які знищували кращу кров їх нації, виснажували їх поля і покладали ще важчі податкові зобов'язання на плечі. Соціальні та політичні потрясіння, економічна складова, перебільшені історії американського багатства і природне почуття самозбереження були причинами чеської та словацької еміграції.⁸

1.2. Історія поселення чехів в Америці на прикладі Чикаго

Згідно з класичною роботою Томаша Чапека «Чехи в Америці» (1920), перші групи чехів почали проникати в Чикаго в 1852-53 роках. Аналогічним чином відомий чесько-американський журналіст Франтішек Болеслав Здрубек, який жив в Чикаго з 1875 року та був першим редактором *Svornost*, заявив в своєму першому опублікованому дослідженні про чиказьких чехів, що чеські поселенці почали прибувати з 1853 року.⁹

Протягом 1860-х років Чикаго був на шляху до того, щоб стати головним містом Середнього Заходу. Стратегічно розташований на Великих озерах, Чикаго служив центром для залізниць і з часом ставав гігантом в промисловості і торгівлі. Новоприбулі іммігранти мали безліч можливостей працевлаштування на складах, лісозаготівлях, сотнях фабрик, розташованих в районі Чикаго. Однак життя в Чикаго було непросте. Як і всі міські райони того часу, місто було брудним, райони були переповнені і антисанітарні, а репресивні умови праці були небезпечними для десятків тисяч іммігрантів, які працювали довгі години на низькооплачуваних роботах. Чехи, як і більшість іммігрантів, з середини 19 ст. були в центрі боротьби робітників за організацію і створення профспілок, які боролися за підвищення заробітної плати і поліпшення умов праці в Чикаго.

⁸ *Humpal Zeman J.* The Bohemian People of Chicago, in: Hull House Maps and Papers / Edited by Jane Adams. – New York: Arno Press, 1970. – P. 116.

⁹ *Rehčígl M.* The First Czech in Chicago / Czechoslovak America / Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/chicago-1st-czech/>, відвідано 26.05.2020.

Zdrubek B. Osudy prvotnich Českých osadníků chicágských // Amerikán. Národní kalendář. – 1884. – № 7. – P. 185–190.

Чиказькі чехи зазвичай селились в районах, де було доступне житло, а їх рідна мова і звичаї могли бути зрозумілі навколишніми. Релігія, яка буде розглядатись в наступних параграфах, зіграла свою роль у вирішенні питання про те, де саме чеські іммігранти будуть селитися в місті. Чехи католицької віри організували церкву Святого Вацлава в 1863 році, а до 1866 року побудували для неї будівлю на вулицях Дес Плейнс і Де Ковен на західній стороні міста. Ця область, недалеко від центру міста була відома як Прага. Хоча назва району більше не використовується в Чикаго, сам район назавжди запам'ятався як джерело Великої Чиказької пожежі в жовтні 1871 року і зараз іменується Новою Прагою.¹⁰ Саме ця історична пожежа змістила багатьох жителів району Праги в нижню західну частину міста на 18-а вулицю та проспект Блю-Айленд, район, який згодом стане відомий як Плзень.¹¹

Одразу після пожежі Плзень почав стрімко розвиватись. Справа в тому, що власність на землю, яка була особливо важлива для чехів після дефіциту останньої в Австро-Угорщини, прирівнювалась до багатства, і чеські маклери продавали ділянки сім'ям, які будували невеликі дерев'яні або цегляні будинки на них. Чехи так само почали створювати і згодом кредитувати організації, де вкладники могли об'єднувати свої гроші у фонди. Тоді члени могли б займати гроші, користуючись усіма благами капіталізму, щоб побудувати більш істотні цегляні структури на своїх придбаних ділянках, які, в свою чергу, могли б розмістити малі підприємства і квартири. Таким чином хазяїн будинку отримував додатковий дохід, здаючи вільні ділянки або приміщення в оренду. З часом будинок самого господаря ставав все менше, для того щоб можна було більше площі здавати в оренду, на місці саду або городу будували значну цегляну або кам'яну будівлю, яка містила ще більше простору для магазину. Господар, який до цього жив в якихось маленьких задніх кімнатах, мав тепер можливість розширяти свої території та будувати все нові будинки на

¹⁰ *Magallon F. Images of America: Chicago's Little Village: Lawndale-Crawford. – Chicago, 2010. – P. 9.*

¹¹ *Žajdlík J. Czechs in Chicago. Bachelor Thesis in History / Masaryk University. – Brno, 2017.*

отримані прибутки. З часом пусті підлоги його будинку були покриті брюссельськими килимами, дерев'яні стільці були замінені м'якими, а найкраща кімната отримувала додаткову розкіш у вигляді піаніно або іншого дорогоцінного предмету декору на той час.¹²

Таким чином домовласники та бізнесмени могли використовувати гроші, отримані від орендної плати, для погашення своєї власної заборгованості перед фондами і при цьому ще мати гроші на розвиток бізнесу. Багато чехів відкрили невеликі підприємства, такі як салони, продуктові та м'ясні ринки, а також інші торговельні підприємства, в яких максимальним чином підтримували інших іммігрантів, які жили в безпосередній близькості від підприємств, щоб вони могли робити покупки для своїх повсякденних потреб. До кінця 1870-х років Пльзень швидко розвивався, і на головній діловій 18-й вулиці району кожного дня створювались нові підприємства, тим самим все більше нарощуючи вплив та конкурентоспроможність чеської громади.¹³

Розташування Чикаго створювало можливості для людей виробляти товари в достатку та пробувати розробляти нові методи ведення бізнесу. Глен Бішоп та Пол Гілберт в передмові до *«Chicago's Accomplishments and Leaders»* пишуть: *«Чикаго ... лежить в самому серці території, більш благословенній за всі інші щедротами природних ресурсів. З рівнин і ферм, з рудників і лісів Чикаго черпає худобу, зерно, мінерали та деревину, які, перетворюючись на готову продукцію, забезпечують потреби всього світу»*.¹⁴

На початку ХХ ст. чиказькі чехи мали велику громаду з населенням не менше п'ятдесяти тисяч чоловік, і вони володіли власністю, вартість якої становила сотні тисяч доларів. Звіти цитують п'ять чеських будівельних і

¹² *Humpal Zeman J.* The Bohemian People of Chicago, in: *Hull House Maps and Papers* / Edited by Jane Adams. – New York: Arno Press, 1970. – P. 115–120.

¹³ *Magallon F.* A Historical Look at Czech Chicagoland // *Chicagoland Czech-American Community Center* / Електронний ресурс: <http://www.chicagocacc.org/the-historical-czech-chicagoland>, відвідано 16.05.2020.

¹⁴ *Bishop G. and Gilbert P.* *Chicago's Accomplishments and Leaders.* – Chicago: Bishop Publishing, 1932. – P. 220-230.

кредитних асоціацій з сорока або більше існуючих товариств, а суми, якими оперували фонди, вказують на їхню забезпеченість та конкурентоспроможність:

<u>The society «Borivoj»</u>	<u>\$107,795.14</u>
<u>The society «Oul»</u>	<u>121,224.84</u>
<u>The society «Bohemia»</u>	<u>78,370.00</u>
<u>The society «Domov»</u>	<u>80,247</u>
<u>The society «Slavie»</u>	<u>306,454.24</u>
<u>Total</u>	<u>\$694,092.09¹⁵</u>

Чеські поселення Чикаго з часом ставали копією «Старої країни». Основними соціальними одиницями чеського життя і свідомості виступлять ложі, асоціації та клуби. Причин для створення цих організацій було декілька. По-перше, вони стануть оплотом тих якостей та рис, якими славилися чехи. Крім того, ці організації будуть також страховкою від економічної слабкості новоприбулих, запобігаючи їх повне зубожіння під час потреби або хвороби або допомагаючи їм отримати позики для будівництва їх будинків. Чеські організації стануть стимулом і фоном для культурного та мистецького життя. Національна самосвідомість, яку вони підтримували, також призведе до публікації щоденних і періодичних видань. Культурне життя буде представлене в арт-клубах, співочих товариствах, постійно діючій театральній трупі з досить високою репутацією.¹⁶

1.3. Диференціації в чеських громадах за релігійною приналежністю: протистояння католиків та вільнодумців

Цікаво, що церква не грала великої ролі в чеських громадах Америки. На відміну від американських поляків, для яких католицька віра була одним із основних чинників національної консолідації, адже вона повністю пронизала

¹⁵ *Humpal Zeman J.* The Bohemian People of Chicago, in: Hull House Maps and Papers / Edited by Jane Adams. – New York: Arno Press, 1970. – P. 118–122.

¹⁶ *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 383.

польсько-американське існування, підтримуючи духовність, єдність та підживлюючись матеріальними пожертвами від емігрантів нижчого класу¹⁷, чеський імміграційний рух унікальний тим, що велика частина чеських іммігрантів розірвали свої релігійні зв'язки, коли вони прибули до Сполучених Штатів. Коли Габсбурги встановили конституційне правління в 1860-61 роках, чеські політичні представники та активісти почали претендувати на суверенітет чеської нації в рамках Габсбурзької монархії на основі прав історичних земель Чеської корони. Коли Габсбурги відмовилися визнати ці претензії після 1867 року, чеське політичне керівництво почало визначати як свого ворога не тільки династію Габсбургів з її адміністративною централізацією, а й головного прихильника династії, католицьку церкву.¹⁸ Фактично, багато чехів пов'язували католицьку церкву з австрійською владою, німецькою мовою і Габсбургами.¹⁹ У чехів були гіркі спогади про повторне окатоличення Габсбургами чеських земель, які раніше були переважно протестантськими. Приїзд в Америку дав багатьом чехам можливість розірвати відносини з католицькою церквою, установою, яке було тісно

¹⁷ Bukowczyk J. Polish Americans and Their History: Community, Culture, and Politics. – Pittsburgh, 2006. – P. 80–83.

¹⁸ Dubovický I. Czech-Americans: An Ethnic Dilemma // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 199.

¹⁹ Проте Австро-Угорська імперія була зовсім не такою варварською і репресивною, як її уявляли собі чехи, які покинули європейський континент через економічні причини або політичні гоніння та опинились зовсім в іншій країні з інакшим державним устроєм, який, через політику ізоляціонізму Америки, ще не був відомий європейцям. Наприкінці XIX і на поч. XX ст. в Австро-Угорській імперії відбувались антикризові процеси, які були спрямовані на федералізацію Австро-Угорщини та мали за мету нівелювати протиріччя, які тягнулись ще від революційних подій 1848- 1849 років, коли абсолютистська імперія Габсбургів була трансформована в конституційну монархію. Подальше зростання національної свідомості, прагнення окремих народів до автономії, зміцнення позицій Німеччини на міжнародній арені змушувало Австро-Угорщину шукати варіанти реформування державного устрою. Зокрема Франц Фердинанд із своїми одностайними розробив інституціональну реформу, яка мала б перетворити імперію із дуалістичної в федерацію із трьох суб'єктів, тобто утворити триалізм, який, в свою чергу, розширяв би права слов'янських народів у складі імперії, зокрема чехів і словаків. В теорії, триалізм мав би посилити роль слов'янських народів, які б слугували додатковою опорою для Австро-Угорщини та допомогли б залучити інші південнослов'янські народи на Балканах. Триалізм мав різні варіації впродовж кін. XIX і поч. XX ст., і змінювався відповідно до політичної ситуації в регіоні. У XIX ст. мався на увазі триалізм австро-угорсько-чеський, на початку XX ст. австро-угорсько-південнослов'янський.

пов'язана з режимом Габсбургів, який вони залишили. На деяких з них також вплинули рухи, що ставлять під сумнів всі форми релігійних догм. Ті чеські католики, які жили в районах без чеської громади, дуже часто приєднувалися до католицьких громад інших європейських католиків, включаючи ірландців, німців чи поляків. До 1920 року близько 350 чеських священників служили в 268 чеських парафіях.

Оскільки протестантизм був проти Австро-Угорської імперії, у нього не було стільки сповідників, як у католицької церкви, хоча багато чехів слідували традиції Яна Гуса. До того, як Габсбурги отримали владу над чеськими землями, чехи традиційно були протестантами. Багато чехів позитивно ставилися до протестантизму, тому що він символізував чеську боротьбу проти Габсбурзького гніту їхнього народу. Чеські протестанти в Америці походили в основному з нащадків гуситів. Інші групи, які могли бути включені в якості чеських протестантів, були пресвітеріани. До 1920 року чеські пресвітеріани мали 3500 послідовників.²⁰

Відмові переважної більшості чеських іммігрантів від католицизму чи протестанства після прибуття в Америку є відповідні пояснення. Не обов'язково було приєднуватися до інших релігійних груп. Швидше, значний відсоток іммігрантів ставав «незгодною», антиклерикальною групою, де чоловіки і жінки могли зустрічатися та взаємодіяти на різних рівнях «без втручання клерикалізму». Томаш Чапек розглядає багато можливих причин цього поділу, зокрема виною може бути жага влади духовенства, через яку миряни, на знак протесту, перестали ходити в церкву. Так само причиною можуть слугувати публікації, які провокували дискурси і, тим самим, підривали авторитет єдиної віри. Як аргумент він вважає і недостатню кількість католицьких храмів і, на противагу, велику кількість клубів по інтересах, що так само могло спровокувати розходження шляхів емігрантів за релігійною ознакою. Проте основна причина, на думку Чапека, лежить

²⁰ *Chada J. The Czechs in the United States. – New York, 1981. – P. 64.*

глибоко в минулому нації а саме чеське (богемське) гуситське минуле: схильність чехів виступати проти, ставити під сумнів, заперечувати, оскаржувати. І всі ці якості в значній мірі успадковані від їхніх предків гуситів. Ці тенденції спалахнули з новою силою в той момент, коли вони опинилися в Америці, де могли говорити, діяти і мислити вільно від репресій, від яких страждали на батьківщині. Подібні тенденції давали змогу розвиватись вищеназваним чеським якостям, які, в свою чергу, зіграли вирішальну роль під час боротьби за незалежність Чехословаччини 1914-1918 років.²¹ Звичайно що чехи не були такими героїчними, а більшість з них на початках мігрувало в Америку через економічні причини, проте необхідно зазначити, що перша хвиля іммігрантів після 1848 року складалася в основному з політичних біженців, які втекли з Габсбурзької монархії, які були не згодні із консервативною політикою держави і віддавали перевагу ліберальним цінностям просвітницького руху вісімнадцятого століття і його акценту на розум, аналіз і індивідуалізм. Ці ліберальні погляди з самого початку поширилися в громадах іммігрантів по всій Америці, перш за все серед робітничого класу в міських та індустріальних центрах, а також серед інтелектуальних, професійних і освічених класів. Багато з цих людей приєдналися до руху Вільнодумців (Freethinkers), його учасників називали вільнодумцями або прогресивістами. Цей рух складався в основному з європейських іммігрантів, багато з яких поділяли вищеназвані цінності і розчарувалися в релігії до того, як покинули Європу.

Чесько-американський історик Джозеф Чада наводить чотири можливих пояснення причин, за якими рух вільнодумців став настільки популярним серед чехів в США і ці пояснення частково повторюють думки Томаша Чапека, проголошуючи героїзм та освіченість чеської нації:

Відповідно до одного аргументу, прогресивізм був логічним результатом вродженого духу повстання Чехії, який був закладений в підсвідомості народу гуситським повстанням

²¹ *Čapek T. The Czechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic, and Religious Life. – Boston, 1920. – P. 120–122.*

15-го століття. Інший аргумент говорить, що духовна байдужість стала наслідком високо формалізованого характеру релігійного життя на батьківщині. Ще один приписує перевагу світського над духовним відсутності чеськомовного духовенства і відсутності парафій за часів раннього чесько-американського регулювання. Нарешті, деякі простежують своє ядро до відмови Чехії від католицизму і прийняття філософського матеріалізму, популярного в Америці в другій половині 19 - го століття²²

Чеська громада в Чикаго так само була розділена між конфесіями. Багато іммігрантів відкинули католицизм, коли вони прибули в Америку. Деякі вибрали протестантські церкви, але багато ідентифікували себе саме як вільнодумці або раціоналісти. За оцінками одного джерела, від третини до половини іммігрантів відвернулися від католицизму; інше джерело оцінило, що 70% чехів в Чикаго вважали себе нерелігійними, тобто ні католиками, ні протестантами.²³ Ця дихотомія привела до появи паралельних інститутів серед чехів, і район Плзень проілюстрував поділ, зобразивши будівництво церков по всьому релігійному спектру, в тому числі протестантських церков, католицьких церков, таких як церкви Святих Віта і Прокопія, які було засновано в 1875 році на 18-й і Олпорт-стріт, і навіть єврейської синагоги.

Колишній протестантський пастор Ф. Здрільбек, майбутній редактор *Pokrok zapadu* під впливом Роберта Інгерсолла, відомого на той час вільнодумця та прибічника агностицизму, у 1870 році заснував перше Вільне співтовариство в Чикаго, яке було офіційно зареєстровано як сектантське співтовариство. Коли він ненадовго повернувся в Богемію, організація припинила діяльність.²⁴ Найбільша група вільнодумців «Svobodna obec Chicagu» була відомим громадським закладом в Чикаго.²⁵ Ці вільнодумці створили громадські громади, які мали школи і бібліотеки, організовували дитячі програми і лекції для дорослих, а також спонсорували музичні і

²² Chada J. The Czechs in the United States. – New York, 1981. – P. 82.

²³ Magallon F. A Historical Look at Czech Chicagoland // Chicagoland Czech-American Community Center / Електронний ресурс: <http://www.chicagocacc.org/the-historical-czech-chicagoland>, відвідано 15.05.2020.

²⁴ Dubovický I. Czech-Americans: An Ethnic Dilemma // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 199.

²⁵ Sternstein M. Czechs of Chicagoland (Images of America: Illinois). – Chicago, 2008. – P. 62.

драматичні програми, пропонували своїм послідовникам світські хрещення, шлюби і похорони. У 1877 році вони керували чеськими братніми організаціями в створенні Чеського національного кладовища на розі вулиць Кроуфорд і Фостер Авеню, адже церква в Пльзені відмовилася проводити месу для прибічників вільнодумства.²⁶ Діяльність вільнодумців поступово впливала на ідею створення окремої чеської держави в Центральній Європі, вільної від консервативних католицьких Габсбургів.

Процеси диференціації з релігійними протиріччями в чеській громаді були дуже важливими адже саме вони пізніше знайшли своє відображення в політичних, соціальних зносінах і конфліктах та мали на них значний вплив. Зокрема виникла невелика, але впливова група інтелектуалів, яка включала в себе братів Чапеків, Августа Герінгера та Френсіса Здрубєка, майбутніх засновників *Svornost*, на яких вже вплинула нова ідея антиклерикалізму.

Майже кожен чех, чоловік і жінка, належали до якогось товариства або ордену. Ці інститути теж розпалися за релігійною ознакою, католицькою і некатолицькою, адже часто проголошували певну ідею, релігійного та іноді політичного характеру. Членство в цих асоціаціях часто означало декларацію певних поглядів і переконань. Проте іммігранти з робітничих груп, хоч і спочатку вони були католиками, вважали, що Церква не зможе задовольнити їх практичні потреби, і вони вступали в братські товариства, які прагнули допомогти зберегти їх культуру і служити мережами безпеки для сімей, які страждають від безробіття, хвороб або смерті близьких. І саме у той час коли банки відмовлялися давати гроші робітникам, вільнодумці створили свої власні кредитні спілки та асоціації заощаджень і кредитів, надаючи кошти для більшості перспективних і грандіозних проектів розвитку району Пльзень.²⁷

²⁶ *Schneirov R. Free Thought and Socialism in the Czech Community in Chicago, 1875-1887 // Struggle a Hard Battle. Essay on Working Class Immigrants / Edited by Dirk Hoerder. – Illinois, 1986. – P. 121–125.*

²⁷ *Pupovac J. History of Pilsen / Електронний ресурс: <https://interactive.wttw.com/my-neighborhood/pilsen/history> , відвідано 30.04.2020.*

Станом на 1912 рік в Чикаго було 227 товариств допомоги і з цього числа 106 були чеськими асоціаціями вільнодумців. Активи всіх допоміжних асоціацій Чикаго за рік склали понад 19 мільйонів доларів США, з яких понад 10 мільйонів доларів були передані чеськими асоціаціями.²⁸ Таким чином вони заохочували вірян пізнати ідеї прогресивізму.

Одна з найбільших благодійних організацій, створена вільнодумцями, Чесько-словацька спілка допомоги, або C.S.P.S (Czech Slavic Benevolent Society), мала свою будівлю на вулицях 18й та Травневій вулиці. CSPS дожив до наших днів як CSA Fraternal Life зі штаб-квартирою в передмісті Чикаго. Чесько-слов'янське благодійне товариство, найстаріше безперервне благодійне товариство в Сполучених Штатах, існувало для надання страхування і допомоги іммігрантам, а також соціальних послуг для молоді, людей похилого віку і бідних і, зокрема, розділяло ідеї вільнодумства.²⁹ З часом товариство стало керувати більшою частиною соціального і культурного життя чесько-американських громад, а також провідними газетами і журналами, редакційна політика яких була послідовно антиклерикальна, а й іноді ворожа до релігійних течій. Чесько-американські вільнодумці експортували свою думку на батьківщину в Богемію, де деякі з них були класифіковані як «зрадники» Габсбургами.³⁰

Гімнастичні організації, як і в самій Богемії, були дуже популярні та найбільш масові, адже ставали певним культурним орієнтиром для американських чехів. Плезенський Сокіл був заснований в 1879 році на 18-й вулиці та Ешланд-авеню. Гаслом руху «Сокіл» був «міцний дух в здоровому тілі». Для пояснення масовості і залученості, найбільшу кількість будівель для

²⁸ *Kříž J.* České spolky v Chicagu // České, slovenské a československé dějiny 20. století. – №10. – S. 140–145.

²⁹ *Molinari C.* Czech americans / Електронний ресурс: <https://www.everyculture.com/multi/Bu-Dr/Czech-Americans.html>, відвідано 22.04.2020.

³⁰ *Dubovický I.* Czech-Americans: An Ethnic Dilemma // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 200.

свого об'єднання було побудовано саме цією організацією. Це будівлі Пльзеньського Сокіла, Сокіл Слованські Липи, Сокіл Табір, Сокіл Чикаго, Сокіл Гавлічек Тирш і ін.³¹ Художники, скульптори, архітектори, письменники і актори заснували Арт-клуб в 1912 році, який в основному організовував виставки і концерти. і лекції. Аматорські вистави були поставлені асоціаціями Сокіл Чикаго і Гавлічек-Тирш, а також театром Прокопа і особливо театральною трупкою Людвіка, яка заснувала перший тихий чеський театр в Америці. Вона вперше зіграла п'єсу Колара «Королева Барбора» в Чикаго 30 квітня 1893 року.³²

Таким чином, безліч благодійних організацій, такі як С.С.Р.С, спортивні товариства, такі як Сокіл, арт-клуби, театри та ще безліч організацій, заснованих вільнодумцями, дали змогу забезпечити найбільш необхідні потреби американських чехів, які раніше в основному виконувала церква, проводячи весілля, світські хрещення, забезпечуючи фінансово, і, тим самим, стати потужною сполучною ланкою із спільнотою Вільнодумців Пльзеня, в кінцевому підсумку створюючи велику мережу шкіл, спортивних та гімнастичних клубів, благодійних товариств, організованих дискусійних груп, форумів, дебатів, які, в свою чергу, пропагували цінності прогресивістів.

Основним джерелом інформації для іммігрантів були газети, які швидко стали дуже важливою частиною їхнього життя. Преса зіграла вирішальну роль в антиклерикальному, ліберальному русі, адже саме вона мала величезний вплив на просування братських організацій, кредитних спілок, чеських банків, Соколів, шкіл, притулків. У той час в чеських громадах була величезна активність, і газета була її центром. *Pokrok* був першою чеською газетою, яка виразно відмовилася від «старомодної програми чеського націоналізму», і в той же час *Pokrok* сміливо і відкрито виступив проти клерикалізму. Ці ідеї незабаром були прийняті іншими інтелектуалами. Август Герінгер наважився

³¹ *Kříž J. České spolky v Chicagu // České, slovenské a československé dějiny 20. století. – №10. – S. 145.*

³² Там само. – S. 147.

випустити *Svornost* - першу чеську щоденну газету в США. Його другом був Френсіс Здрубек, який в якості редактора справив великий вплив на його мислення і політику газети. Здрубек, людина ліберальних ідеалів, боровся з клерикалізмом і був одним з найбільш активних раціоналістів.³³ Протягом 1860-х і 1870-х років *Slowan amerikanskj*, *Svornost* і *Narod* відкрито критикували клерикалізм.³⁴

У той час як перші газети вільнодумців *Slowan amerikanskj* та *Pokrok* були засновані в 1860 році, перша чеська католицька газета в Сполучених Штатах з'явилася тільки в 1867-68 роках. Тільки в 1872 році отець Хессун з Сент-Луїса почав регулярно публікувати *Hlas*. Католицька церква в Сполучених Штатах також почала розуміти величезну важливість патріотизму для чесько-американських віруючих. «Чеський» характер католицьких парафій і громад часто проявлявся в тому, що вони були названі в честь чеських святих. Католицькі видавці також намагалися залучити своїх читачів патріотичними назвами своїх журналів: *Narod*, *Vlastimil*.³⁵

Деякі редактори газет знали про дії Церкви не з чуток, тому що вони були колишніми членами духовенства. Вони вважали, що церковні вчення були патерналістськими і самодержавними, і пов'язували церкву насамперед з політичними репресіями, які вони зазнали в Європі від рук католицьких Габсбургів. Іммігранти в Америці знайшли нові свободи і здатність до самовираження, і вони не збиралися дозволяти Церкві стримувати їх. У 1880-х роках австро-угорський уряд, побоюючись зростаючої сили соціалістичних настроїв, розправився з соціалістичною пресою в Імперії. В результаті багато журналістів, які підтримували соціалізм, поїхали в Америку. В Америці вони видали газети, які зверталися до інтелектуалів і освічених класів в Америці. Їх

³³ *Phillips S.* August Geringer: 80 Years of his Fruitful Live / *Amerikan Narodni Kalendar*, Volume XXXXVI. – Chicago: *Amerikan Narodni Kalendar*, 1923. – P. 256–278.

³⁴ *Capek T.* The Czechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic, and Religious Life. – Boston, 1920. – P. 127–129.

³⁵ *Dubovický I.* Czech-Americans: An Ethnic Dilemma // *Nebraska History*. – 1993. – № 4. – P. 200.

газети залучили на превеликий подив велику кількість послідовників, які були не тільки соціалістично орієнтованими, а й антиклерикальними.

Незалежно від точок зору численних чеських і словацьких газет, ці газети є важливою частиною соціальної структури суспільства іммігрантів. Вплив газет і їх широка аудиторія були основним фактором, який дав змогу поширити ідеї вільнодумства на значну кількість чеських іммігрантів та, в кінцевому випадку, сприяв зростанню настроїв в Америці щодо вільної і незалежної держави в Європі, настроїв, який постійно придушувався на чеських землях Австро-Угорщини за сприяння католицизму. Газети були основним джерелом інформації для активістських і робочих груп по всій Америці. Більшість з цих активістів жили в Чикаго, який служив видавничим домом для багатьох газет, які підтримували вільнодумство, права трудящих і платформу незалежності Чеської держави.

1.4. Становлення Чикаго як основного осередку діяльності чехів в Америці

Зі створенням підприємств, церков, преси та організацій Чеська колонія в Пльзені перетворилася в складну, самодостатню громаду, де людям не потрібно було виїжджати за межі свого району. Це надихнуло жителів міста Пльзень налагодити відносини з друзями і родичами на батьківщині і спонукати їх приїхати в Америку. Пльзень служив точкою ходу для новоприбулих чехів на рубежі двадцятого століття.

Ті чеські емігранти, які переїхали до Чикаго, мали дуже високий рівень грамотності і мали високий рівень кваліфікованих робітників. Цей чинник був ключовою характеристикою чеських іммігрантів, на відміну від словацьких, і в результаті вони досить швидко виростили в фінансовому і політичному плані в Америці. Таким чином, Чикаго став одним з найбільш важливих міст в Америці для чеських іммігрантів з Богемії. Відповідно, багато подій чесько-

американської історії вперше відбулися саме в Чикаго. До прикладу, Перша чеська школа відкрилася в Чикаго в 1862 році, в той час як перший чеський клуб робочих сформувався там в 1866 році. У 1887 році чеські бенедиктинці, які приїхали до Сполучених Штатів, щоб доглядати за католицькими іммігрантами, створили єдиний чеський вищий навчальний заклад в Америці – коледж св. Прокопія в Чикаго.³⁶ До 1900 року Чикаго був, після Праги, другим за величиною чеським містом в світі, де проживало понад 50 000 чеських емігрантів.³⁷

Чеські іммігранти, як правило, були більш грамотними, ніж інші етнічні групи – 97% тих, хто прибув після 1890 року, могли читати і писати на своїй рідній мові – і вони високо цінували формальну освіту. Діти ранніх іммігрантів отримували якісну освіту, а деякі навіть шукали вищу освіту в коледжах, університетах, юридичних і медичних школах міста. Культура і мистецтво також процвітали в чеській громаді в цей час.³⁸ У Плзені, знаменитий Талія Холл, побудований в 1892 році на 18-й та Олпорт вулицях, служив місцем проведення чеських театральних постановок і інших важливих культурних заходів для спільноти. Богемський клуб (Česká Beseda), заснований в 1899 році, до 1912 року розташовувалася за адресою: Бульвар В. Дугласа, 3659, який відвідувала чеська еліта. Це було місце інтелектуалів, щоб святкувати і насолоджуватися літературою, драмою і музикою найзнаменитіших і талановитих чеських художників.³⁹ До 1900 року чеська громада в Чикаго підтримала шість непрофесійних акторських труп і одну професійну компанію

³⁶ History of Benedictine University // Compiled and edited by Communications Office. – 1975. – червень / Електронний ресурс: <http://www.ben.edu/library/archives/benu-history.cfm> , відвідано 26.03.2020.

³⁷ Laska V. The Czechs in America 1633-1977: A Chronology and Fact Book. – New York, 1978. – P. 108.

³⁸ Magallon F. A Historical Look at Czech Chicagoland // Chicagoland Czech-American Community Center / Електронний ресурс: <http://www.chicagocacc.org/the-historical-czech-chicagoland> , відвідано 11.05.2020.

³⁹ Magallon F. Images of America: Chicago's Little Village: Lawndale-Crawford. – Chicago: Arcadia Publishing, 2010. – P. 37.

– театральну трупу Людвіка, про яку вже згадувалось в контексті діяльності вільнодумців. Представники саме цієї трупи заохочували театральну діяльність навколо Чикаго, і за кілька десятиліть перебування в місті, де вони виступали на сцені в Талія Холл, вони сприяли розвитку таланту серед молодих чоловіків і жінок, які прагнуть до кар'єри на сцені і, все частіше, в кіно.⁴⁰ Чеські газети також процвітали, і редактори були серед найвпливовіших в співтоваристві. Газети, як і інші установи, відбивали переконання спільноти: були різні газети для католиків, соціалістів, вільнодумців і т. д. Робота преси була настільки плідною, що навіть були інформаційні бюлетені або газети для груп з особливими інтересами, включаючи феміністок і фермерів.

На початку двадцятого століття чехи почали зміщатись на захід до того, що згодом стало відомим як Чеська Каліфорнія (*Česká Kalifornie*) близько 26-ї вулиці і Каліфорнійського проспекту. Давно закріплений за чехами в Чикаго район Плзень ставав занадто багатолюдним для багатьох жителів. Було також багато чесько-американських дітей першого покоління іммігрантів, які домагалися економічного успіху і хотіли мати власні будинки, що служило головним символом володіння частиною Нового Світу. Чеська Каліфорнія, або Лоундейл-Кроуфорд, була все ще в значній мірі нерозвиненою і мала вдосталь землі для будівництва нового житла. Іншою великою перевагою Чеської Каліфорнії була її близькість до багатьох виробничих підприємств, які забезпечували стабільну, добре оплачувану роботу для чеського робітничого класу. А почувши про переваги і процвітання чеської Каліфорнії, вони почали мігрувати туди у великій кількості. За часів зростаючих упереджень проти іммігрантів і нативістських настроїв в Сполучених Штатах, ці новоприбулі не дуже добре уживались з багатьма первинними поселенцями Чеської Каліфорнії, адже вони відчували загрозу від цієї групи, яка говорила на іншій мові, мала смішні імена і пила пиво. В результаті багато хто з початкових

⁴⁰ *Sternstein M. Czechs of Chicagoland (Images of America: Illinois).* – Chicago, 2008. – P. 54.

поселенців району звільнили територію і до Першої світової війни чехи стали домінуючою етнічною групою в Чеській Каліфорнії. Таким чином утворилась «Чеська Каліфорнія» яка стала відома як центр чеського життя, культури і бізнесу в Чикаго.⁴¹ В околицях було багато театрів, сокільських організацій (Сокіл Чикаго і Сокіл Гавлічек-Тирш), залів, церков та шкіл. У Чеській Каліфорнії було кілька першокласних початкових і середніх шкіл, в тому числі школа імені Девіда Фарагута та «Harrison Technical». У цьому районі також було дві чеські школи вільнодумців, а саме школа Войти Напстека, відомого філантропа чеського походження, яка була побудована в 1911 році на проспекті С. Хомана⁴², і школа імені Яна Неруди, розташована на вулиці С. Карлова, побудована в 1912 році.

Найбільша хвиля чеської імміграції до Сполучених Штатів припала на 1900-1910 роки, коли в Сполучені Штати прибуло понад 95 000 чехів. Якщо раніше іммігранти приїжджали в основному з сільських районів і невеликих міст, то це були переважно міські чехи, кваліфіковані робітники, які вміли читати і писати. У той час як чехи охоче прийняли Америку, вони не забули свою батьківщину, і коли почалася Перша світова війна, багато чеських іммігрантів і чесько-американських юнаків першого покоління зголосилися боротися за незалежність своєї батьківщини з чеськими легіонерами (призовники, дезертирували з армії австро-угорських правителів чеських земель) або з американською армією.

Чикаго також був основним осередком активності для значної частини робочих рухів в Америці. Багато чеських робочих агітували за восьмигодинний робочий день. У 1874 році чиказька організація, що іменувала себе Слов'янська колонія (Slovanska Osada), запропонувала взяти

⁴¹ *Magallon F.* Images of America: Chicago's Little Village: Lawndale-Crawford. – Chicago: Arcadia Publishing, 2010. – P. 25 – 35.

⁴² *N.a.* An Anniversary of a Bohemian School The Free Thought School Vojta Náprstek Celebrated its Twenty-Fifth Anniversary Yesterday // *Denní Hlasatel.* – 1922. – 3 January.

робітників з перевантажених центрів і поселити їх в Небрасці або Канзасі. Чеська колонія (Ceska Osada) в Чикаго, інша організація, випустила це звернення в 1876 році для потенційних хліборобів: «Ідея звільнитись від ярма капіталу і побудувати власне існування в країні чудова. Ми визнаємо, що це єдино можливе і практично здійсненне рішення так званих проблем робітників. Родюча земля Заходу здатна дати стійкість і незалежність мільйонам домобудівників, і ми не можемо вчинити інакше, як схвалити плани товариства".⁴³

Робітничий рух досяг апогею в середині 1880-х років. Багато чеських періодичних видань, такі як *Pokrok* і *Narod*, повідомляли про зростаючий страйковий рух.⁴⁴ *Pokrok* повідомляв про демонстрації травня 1886 року і опублікував програму. Демонстрації 1 травня пройшли мирно, але 4 травня події ознаменувались різаниною на Хеймаркет (Haymarket).⁴⁵ Різанина на Хеймаркет була результатом вибуху, який стався під час робочої демонстрації на площі Хеймаркет в Чикаго 4 травня. Хоча демонстрація почалася як мирний мітинг на підтримку робочих, які страйкують протягом восьмигодинного дня, вона перетворилась в бійню, коли невідомий кинув динамітну бомбу в поліцію, яка намагалася розігнати публічні збори. Вибух призвів до стрілянини, в результаті якої загинули сім поліцейських і щонайменше четверо мирних жителів. Чесько-американська преса надала докладні репортажі про цю подію і часто писала про участь американських чехів. Американці-чехи залишалися найважливішою частиною робочого руху протягом решти століття.⁴⁶

⁴³ *Capek T.* The Czechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic, and Religious Life. – Boston, 1920. – P. 107.

⁴⁴ *Hoerder D.* The Immigrant Labor Press in North America, 1840s – 1970s: An Annotated Bibliography, Volume 2. – Westport, 1987. – P. 238.

⁴⁵ *History.com Editors* Haymarket Riot // History.com. – 2009. – 1 травня. / Електронний ресурс: <https://www.history.com/topics/19th-century/haymarket-riot>, відвідано 14.05.2020.

⁴⁶ *Hoerder D.* The Immigrant Labor Press in North America, 1840s – 1970s: An Annotated Bibliography, Volume 2. – Westport, 1987. – P. 238–240.

Будучи людьми з розвиненими громадськими якостями, чехи з готовністю виходили на політичну арену на рівні міст і штатів. Вони займали чільні позиції в місцевих органах влади і громадських організаціях. У перші десятиліття ХХ століття чеські округу Чикаго, до складу яких входили Пльзень, Лоундейл-Кроуфорд, Мерігольд (Новий Табір) і Місто Озера, були представлені чеськими міськими старшинами та іншими міськими чиновниками. У 1907 році Адольф Сабат був обраний представником округу Чикаго в Палаті представників США, посаду, яку він займав до 1952 року. Ранні чеські іммігранти в основному голосували за Республіканську партію через їх опозицію до рабства. Проте, чиказькі чехи змінили свою відданість місцевій політиці після того, як Демократична партія висунула чеського олддермена⁴⁷ в 1883 році. Чеська підтримка демократів тривала і в двадцятому столітті, досягнувши свого піку після обрання Антона Чермака, чеського іммігранта, мером Чикаго від Демократичної партії в 1931 році.

У другій половині ХІХ століття видатні чеські інтелектуали з Європи часто відвідували Чикаго. Такі люди, як доктор Шайнер, видатний академічний лідер, доктор Карел Велемінські, провідний професор Празького університету, і Густав Хаберман, Вацлав Клофач, Едвард Бенеш і Войта Бенеш та інші політичні лідери допомогли зберігати, оновлювати та підживлювати чеську національну свідомість серед американців.⁴⁸ А поїздки в Чикаго майбутніх лідерів Чехословаччини Томаша Масарика і словацького політичного лідера Мілана Растилава Штефаніка кінцево оформили прагнення американських чехів та словаків до створення незалежної держави на європейському континенті. Не менш важливо, що ці візити викликали інтерес провідних американських вчених і бізнесменів до політичної діяльності в Європі. Ще до початку непередбаченої Першої світової війни чеські лідери в Чикаго, а також багато провідних американських бізнесменів,

⁴⁷ *обраний депутат міської ради.

⁴⁸ *Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 383.*

вчених та політиків з чеським корінням зайняли чіткі позиції, які під час Першої світової війни дадуть змогу згуртувати чеські громади в кампанії за вільну і незалежну державу в Європі.

Отже, найважливіші хвили імміграції чехів завжди були пов'язані з певними економічними або політичними проблемами на етнічних чеських землях, а перша хвиля іммігрантів після 1848 року складалася в основному з політичних біженців, які втекли з Габсбурзької монархії, адже були не згодні із політикою держави і віддавали перевагу ліберальним цінностям просвітницького руху вісімнадцятого століття і його акценту на розум, аналіз і індивідуалізм. Соціальні, економічні та політичні потрясіння, перебільшені історії американського багатства і природне почуття самозбереження провокували подальшу масову чеську міграцію в Америку.

Чеські поселення Чикаго з часом ставали копією «Старої країни». Основними соціальними одиницями чеського життя і свідомості виступили ложі, асоціації та клуби, ставши стимулом і фоном для культурного та мистецького життя. Багато чехів відкрили невеликі підприємства, такі як салони, продуктові та м'ясні ринки, а також інші торговельні підприємства, в яких максимальним чином підтримували інших іммігрантів. Розташування та природне багатство Чикаго створювали можливості для людей виробляти товари в достатку та пробувати розробляти нові методи ведення бізнесу. чиказькі чехи мали велику громаду з населенням не менше п'ятдесяти тисяч чоловік, і вони володіли власністю, вартість якої становила сотні тисяч доларів.

Зі створенням підприємств, церков, преси та організацій Чеська колонія в Чикаго перетворилася в складну, самодостатню громаду, де людям не потрібно було виїжджати за межі свого району. Це надихнуло жителів міста Чикаго налагодити відносини з друзями і родичами на батьківщині і спонукати їх приїхати в Америку. Чикаго служив точкою ходу для новоприбулих чехів на рубежі двадцятого століття.

Коли Габсбурги встановили конституційне правління в 1860-61 роках, чеські політичні представники та активісти почали претендувати на суверенітет чеської нації в рамках Габсбурзької монархії на основі прав історичних земель Чеської корони. Так як Габсбурги відмовилися визнати ці претензії після 1867 року, чеське політичне керівництво почало вороже ставитись не тільки до династії Габсбургів з її адміністративною централізацією, а й головного прихильника династії, католицьку церкву. Ці тенденції спалахнули з новою силою в той момент, коли вони опинилися в Америці, де могли говорити, діяти і мислити вільно від утисків, які були присутні на батьківщині. Імігранти в Америці знайшли нові свободи і здатність до самовираження, і вони не збиралися дозволяти Церкві стримувати їх. Якщо в основному імігранти приїжджали в основному з сільських районів і невеликих міст, то під час найбільшої хвилі чеської іміграції до Сполучених Штатів, яка припала на 1900-1910 роки, це були переважно міські чехи, кваліфіковані робітники, які вміли читати і писати. У той час як чехи охоче прийняли Америку, вони не забули свою батьківщину, і коли почалася Перша світова війна, багато чеських імігрантів і чесько-американських юнаків першого покоління зголосилися боротися за незалежність своєї батьківщини.

Як наслідок, велика кількість чехів стали послідовниками прогресивізму та вільнодумства. Дихотомія привела до появи паралельних інститутів серед чехів. Вільнодумці створили громадські громади, які мали школи і бібліотеки, організували дитячі програми і лекції для дорослих, а також спонсорували музичні і драматичні програми, пропонували своїм послідовникам світські хрещення, шлюби і похорони. Процеси диференціації з релігійними протиріччями в чеській громаді були дуже важливими, адже саме вони пізніше знайшли своє відображення в політичних, соціальних зносінах і конфліктах та мали на них значний вплив. Зокрема виникла невелика, але впливова група інтелектуалів, яка включала в себе братів Чапеків, Августа Герінгера та Френсіса Здрубєка, майбутніх засновників *Svornost*, на яких вже вплинула

нова ідея антиклерикалізму. Подібні тенденції давали змогу розвиватись вищеназваним чеським якимось, які, в свою чергу, зіграли вирішальну роль під час боротьби за незалежність Чехословаччини 1914-18 років. Діяльність вільнодумців поступово впливала на ідею створення окремої чеської держави в Центральній Європі, вільної від католицьких Габсбургів.

Розділ 2. Чиказькі чехи і Перша світова війна: 1914-1916 рр.

2.1. Виокремлення чиказьких лідерів, які займуть провідні позиції в русі за незалежність Чехословаччини

Чехи, які жили разом в своїх районах в Чикаго, досить добре зберегли свої звичаї, традиції та спадщину. Вони завжди були добре обізнані про поточні події, що відбувались на Батьківщині, і могли, маючи вичерпні знання чеської історії, оцінити важливість тієї чи іншої політичної та економічної суспільно значущої події в Богемії. Після Праги Чикаго був найбільшим чеським містом в світі, але він набагато більше ніж Прага користувався свободою думки і дій. Ці дві якості якнайкращим чином об'єднались, коли настала загроза Першої світової війни.

У перші дні серпня 1914 року американські чехи були вражені новинами, що з'явилися в американській пресі, про те, що в Празі спалахнула революція. Повстання, як повідомляється, було придушено австрійськими солдатами і втоплено в крові. *«Влтава червона від чеської крові»*, кричали заголовки. Томаш Масарик, Карел Крамарж, лідер Младочеської партії, і Вацлав Клофач, лідер національно-соціалістичної партії, потенційно могли стати жертвами цієї бойні. Державний департамент у Вашингтоні був сповнений тривожних запитів і протестів. Доповідь виявилась хибною, але вона підштовхнула чесько-американських лідерів думок до перших політичних дій.⁴⁹

Війна між Австро-Угорщиною та Сербією влітку 1914 року відразу ж викликала великий інтерес у чиказьких чехів. Цілком природно, що їх слов'янське коріння спровокувало у них явну симпатію до Сербії і явне обурення по відношенню до Австрії. Новини про австрійський ультиматум для Сербії стали предметом великої дискусії в чеських колах Чикаго. За словами Войта Бенеша: *«Кав'ярні та ресторани були забиті людьми, вулиці*

⁴⁹ *Mamatey V. Building Czechoslovakia in America: 1914-1918 p. : A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda. – Princeton: Princeton University Press, 1957. – P. 1–17.*

*переповнені метушливими групами. Люди шукали один одного, щоб поговорити зменшити свій гнів і зміцнити надію про те, що початок війни не ознаменує кінець справедливості і праведності».*⁵⁰

Коли Австро-Угорщина оголосила війну Сербії, американські чехи швидко відреагували і вибрали сторону останньої. Йосиф Ягелка стверджував, що «було цілком природно, що їх слов'янські коріння викликали у них явну симпатію до Сербії і явне обурення по відношенню до Австрії».⁵¹ У той час як чехи в Австро-Угорщині не могли протистояти війні, адже вони були рекрутовані в австро-угорську армію, то їхні співвітчизники в Америці енергійно почали формувати опозицію. Видатний активіст Ярослав Нигрин скористався нагодою, щоб підкреслити, що прийшов час для нової і незалежної держави. Він заявив: «Війна може призвести до ураження і можливого розчленування Австро-Угорщини, і в цьому випадку чехи в зарубіжних країнах повинні скористатися можливістю для політичних дій, що ведуть до звільнення рідних земель від іноземного панування».⁵² Проте треба зазначити, що згодом Ярослав відмовився від свого уявлення про незалежність Чехії, можливо, тому що він бачив, що потужна Німеччина на боці Австрії. Войта Бенеш пізніше підвів підсумки зміни позиції активіста, сказавши що він зазнав сильного впливу ранніх успіхів ворога на полі битви і не зміг захопитися за моральну складову, яка в першу чергу вирувала в душах чеського народу, а не на полі бою.⁵³ Алоїз Річард Нікл, безпосередній учасник руху за незалежність Чехословаччини, стверджував, що вже в 1914 році почали з'являтися статті в *Svornost* про відокремлення від Австро-Угорщини. А саме 17 серпня 1914 року він читав, що в газеті вже говорили про

⁵⁰ Beneš V. Ceskoslovenska Amerika v Odboji. – Praha, 1931. – P. 66.

⁵¹ Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 384.

⁵² Nigrin J. Voice of the Heart of Czech America in 1914 quoted in Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 385.

⁵³ Beneš V. Ceskoslovenska Amerika v Odboji. – Praha, 1931. – P. 66–69.

Швейцарську федерацію чехів і словаків. будучи переконаними, що настав час для держав замінити дискредитовані імперії і королівства, які так довго тероризували Європу в 1761 році, «по-швейцарськи».⁵⁴ Проте через американський нейтралітет перші чеські зусилля були достатньо стриманими, зосереджуючись насамперед на інформуванні американської громадськості про чеське або чехословацьке питання та на централізації своїх сил.

Запланована масова демонстрація іммігрантів в Пльзенському парку 28 липня набула особливого значення, оскільки вона відбулася в той самий день, коли почалася війна. Організаторами була група чеських журналістів і лідерів Сокіла, які, як друзі, регулярно зустрічалися в маленькому чеському ресторані на 26-й вулиці і проспекті Трамбула, і які 26 липня розробили план проведення акції протесту на користь Сербії. Таким чином, це стало особливо емоційною подією для учасників. Чехи, словаки, серби і хорвати – усі разом протестували проти Австро-Угорщини. Вони обіцяли фінансову і моральну підтримку своєму «маленькому слов'янському брату».⁵⁵

Через день в Чикаго була скликана ще одна зустріч, на цей раз в просторому приміщенні, яке було повністю заповнене. Ця зустріч під головуванням Джеймса Штепіни закінчилася стихійною демонстрацією, в результаті якої зі стіни були зняті відзнаки, які демонстранти вбачали за символ австро-угорської монархії. Розгнівані чехи розтоптали регалії і цей вчинок належним чином висвітлили в великих газетах по всій країні. Насправді натовп розтоптав не австрійського двоголового орла, а сербського або моравського покровителя (обидві держави мають орла в своїй емблемі), який гарячі іммігранти прийняли за австрійського орла. Ймовірно, що лідери зборів визнали помилку натовпу, але нічого не сказали про це, адже, головним

⁵⁴ *Ženka J.* Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 161.

⁵⁵ *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 386–387.

чином, саме цей інцидент мав тенденцію стимулювати слов'янські почуття серед слов'ян Америки, а також тому, що він показав американському народу справжнє ставлення чехів і словаків до австрійського уряду. З цього моменту чеські американці стали відкрито виступати проти австрійської держави.⁵⁶ Подібні демонстрації відбулись в інших великих чеських центрах по всій території США. На наступний день після масового мітингу в Пльзенському парку, одна з чиказьких чеських газет опублікувала наступну заяву: *«Ми сподіваємось, що Австро-Угорщина вийде з цього конфлікту розтровоною, або, хоча б, пошкодженою»*. Надія на краще існування для малих пригноблених націй була виражена в наступній заяві: *«І бажано, щоб ця напівзруйнована структура створила місце для більш здорового формування, яке було б не тільки більш логічним політично, але й більш справедливим у соціальному плані»*.⁵⁷

З цього стихійного руху виокремились майбутні чеські американські лідери, такі як лікар Людвік Фішер, банкір Джеймс Штепіна і професор Ярослав Змрхал з Чикаго.

Джеймс Штепіна та Ярослав Змрхал, за словами, Алойза Нікла, були кращими друзями та учасниками журналістського клубу, де перший був скарбником а другий часто читав лекції, писав книги чеською для середніх шкіл і був одним із небагатьох американських чехів, хто зумів отримати ступінь бакалавра, за що йому була присвячена не одна колонка в *Svornost*.⁵⁸ Лікар Людвіг Фішер є дуже цікавою особистістю, адже на початках він був відданий Австро-Угорській державі. Він навіть був членом Асоціації

⁵⁶ Pergler C. They, too, have labored // The Bohemian Review, Volume 3. – 1919. – № 2. – P. 31.

⁵⁷ Denni Hlasatel. – 1914. – 29 July. – P. 223.

⁵⁸ Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 106.

німецьких лікарів. Його раптове пробудження до відчуття чеського, слов'янського і чехословацького являє собою цікавий феномен.⁵⁹

Активісти зустрілися в Клівленді навесні 1915 року, щоб скласти план спільних дій проти австро-угорського ярма. Це була також група осіб, до якої Томаш Гарик Масарик звернувся за допомогою під час свого перебування в Лондоні.⁶⁰ Проте саме на цій зустрічі з чиказьких чехів першою людиною, яка зрозуміла значення розпочатого конфлікту як підходящого часу, щоб допомогти чехам в Європі звільнитися від австрійського правління, був Йозеф Твщицький, один з організаторів знаменитого мітингу і згодом один із рушіїв чеської діяльності в Америці. Виступаючи на мітингу, Твщицький, як говорили, був першою людиною, яка запропонувала допомогу чехам, які беруть участь в політичній битві в Австро-Угорщині.⁶¹ Він вимовив:

*Ми, американські чехи, покликані принести найменшу жертву, а саме фінансову допомогу! Габсбурзька монархія руйнується і розвалюється. Нова, молода, слов'янська Європа повинна рости на руїнах! Європа закону, справедливості та справедливої культури. Чеська держава в серці Європи має бути гарантією цього.*⁶²

Сам активіст має дуже цікаву біографію. У Празькому університеті він створив Чеську студентську асоціацію, а саме інтелектуальне і політичне товариство, з часом втілював у життя свої панславистські ідеали, організувавши Асоціацію слов'янських студентів. У 1911 році, щоб уникнути арешту, він втік до Америки і остаточно облаштувався в Чикаго. Йозеф Твщицький вважав, що чеська революція проти Австро-Угорщини зможе надати більшу допомогу маленькій Сербії, ніж будь-який Чехословацький Червоний Хрест, заснований в результаті масового мітингу 28 липня 1914 року для надання підтримки

⁵⁹ Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 242.

⁶⁰ Rechci M. Czech America in the Struggle for Independent Czechoslovakia / Czechoslovak America / Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/for-czechoslovakia/> , відвідано 15.04.2020.

⁶¹ Beneš V. Ceskoslovenska Amerika v Odboji. – Praha: Pokrok, 1931. – S. 70.

⁶² Denní Hlasatel. – 1914. – 29 July. – S. 247.

Сербії. Саме тому виникла ідея створити революційну організацію в Чикаго, яка взяла б на себе частину зобов'язань по боротьбі за незалежність.

За наполяганням Йозефа, секретар його ініціативної групи, Рудольф Яромир Псенка, 25 серпня 1914 року видав прокламацію, в якій говорилося:

Для всіх учасників і друзів акції від імені незалежності чеських земель

Нинішні події настільки серйозні, що ми ризикнемо сказати, що на карту поставлене існування нашого чеського народу. Ми твердо віримо, що гнобителі нашого народу будуть переможені і настане полегшення, якого наш народ чекав майже 300 років. Тиранія Німеччини та Австрії закінчиться; це повинно закінчитися! Але незалежно від того, як складаються умови, одне можна сказати напевно, а саме те, що, перш за все, нації потрібно матеріальна і моральна підтримка, яку зможуть надати американські чехи.»⁶³

Його група, Національна рада, здавалося, зрозуміла значення війни для чеського питання і стверджувала, що чеська революція зможе посприяти краху імперії. Від 25 серпня 1914 року в декларації говорилося, що прийшов час «перемогти гнобителів останніх 300 років».⁶⁴ У прокламації також зазначалося, що ці зусилля потребували матеріальної і моральної підтримки, яку могли забезпечити тільки американські чехи.

Щоб досягти цілей, зазначених в прокламації, американським чехам потрібно було докласти чимало зусиль задля ефективної роботи в побічно знайомій їм політичній площині.

2.2. Створення Чеського Національного Альянсу як спільного знаменника всього руху американських чехів

Потрібно зауважити, що з моменту інавгурації 4 березня 1913 року, Вудро Вільсон в першу чергу направляв усі зусилля на реалізацію програми внутрішніх реформ, «Нової свободи», і приділяв мало уваги закордонним справам, що і не дивно, зважаючи на політику ізоляції, яку став переглядати

⁶³ *Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 385.*

⁶⁴ Там само. – P. 390.

лише його попередник.⁶⁵ 4 серпня президент видав декларацію про нейтралітет Сполучених Штатів і закликав американців залишатися «фактично нейтральними». У той час він навряд чи міг уявити, що стане творцем «14-ти пунктів» та одним із очільників нового світового порядку в міжнародних відносинах. Уряд Сполучених Штатів на папері зберігав нейтралітет по відношенню до європейського конфлікту до квітня 1917 року.⁶⁶ Тим самим, зважаючи на розгляд адміністрацією президента питань пригноблених націй з незначною пріоритетністю, американським чехам потрібно було максимально проінформувати американську громадськість та ключові ланки істеблішменту задля отримання визнання та підтримки на рахунок чеського питання.

Чехи в Америці так само були добре обізнані про узгоджені зусилля німецько-американської пропаганди, щоб впливати на громадську думку американців, що, в свою чергу, дуже шкодило інтересам недостатньо консолідованих політично чехам.⁶⁷ Адаже в той час ізоляціонізм, політика, якої довгий час притримувалась Америка, мав місце серед значної частини американського населення. Цю точку зору, відповідно, підтримували американські німці, які не могли допустити, щоб Америка вступила у війну проти їхньої батьківщини. Ірландці і американці також виступали проти будь-якої участі США в конфлікті, який міг би служити інтересам британського імперіалізму. Тому, коли американці з Чехії закликали до розчленування Австро-Угорщини і звільнення своєї пригнобленої батьківщини, їм довелося уникати войовничого тону, який можна було б інтерпретувати як заклик до війни.⁶⁸ Але завдяки зусиллям трьох чеських організацій німецька пропаганда

⁶⁵ Woodrow W. The new freedom, a call for emancipation of the general energies of a people. – New York: Doubleday, Page & Company, 1913.

⁶⁶ History.com Editors U.S. proclaims neutrality in World War I // History.com. – 2009. – 5 листопада / Електронний ресурс: <https://www.history.com/this-day-in-history/u-s-proclaims-neutrality-in-world-war-i>, відвідано 26.03.2020.

⁶⁷ Rechci M. Czech America in the Struggle for Independent Czechoslovakia / Czechoslovak America / Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/for-czechoslovakia/>, відвідано 15.04.2020.

⁶⁸ Mueggenberg B. The Czecho-Slovak Struggle for Independence, 1914-1920. – Jefferson, 2014. – P. 180.

систематично оскаржувалася і виправлялася в кращих традиціях американської преси. Однією з цих організацій було Чесько-американське бюро преси «Ceska Americka Tiskova Kancelar» під керівництвом Френсіса Корбела. Інша – Чесько-американська національна рада «Cesko-americka narodni rada», заснована в Чикаго в 1910 році Е. Вразом, а третьою була Чехословацька рада допомоги, яка трансформувалась в Чехословацький Червоний Хрест. Метою цього органу було зібрати кошти і припаси для поранених і інвалідів слов'янських солдат, особливо сербів. Чиказькі чехи були сповнені рішучості допомогти сербській нації проти австрійської агресії будь-яким чином. 29 серпня 1914 року Чесько-американське бюро друку склало від імені всіх чеських газет в Америці спеціальний маніфест президенту Вудро Вільсону у відповідь на його заклик до нейтралітету. У цьому маніфесті чех протестували проти Австрії, яка направляла слов'янських солдатів проти своїх слов'янських братів і що ці дії заслуговували на втручання Сполучених Штатів у війну.⁶⁹ Ці три організації були попередниками Чеського національного альянсу, який був офіційно створений 6 вересня 1914 року.

Вищезгадані чеські організації сприяли численним масовим зібранням та публічним дебатам, лекціям, на які запрошували провідних вчених та діячів з Європи, особливо з Чехії. Були створені нові газети і журнали, випущені і поширені численні пропагандистські брошури та листівки на різних мовах. Художник-графік Войтех Прейсіг намалював незабутні рекламні плакати війни. Чехословацький арт-клуб в Нью-Йорку був відомий прикрасою вітрин на П'ятій авеню на користь висвітлення чеського питання. Однією з найуспішніших виставок була карта Центральної Європи, на якій були показані національні кордони відроджених держав із зазначенням стратегічних позицій чехословацьких легіонів уздовж Транссибірської магістралі в Росії. Карта була розташована перед входом в Нью-Йоркську

⁶⁹ *Rehčigl M. Czech America in the Struggle for Independent Czechoslovakia / Czechoslovak America /* Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/for-czechoslovakia/> , відвідано 15.04.2020.

головну бібліотеку на перехресті П'ятої авеню і 42-ї вулиці. Десятки тисяч, якщо не сотні тисяч мешканців ходили по цій карті кожен день і, безумовно, піддалися певному впливу.⁷⁰ Серед найбільш ефективних газет слід особливо відзначити чиказьку *Svornost*.

Незважаючи на зростаючі антинімецькі і антиавстрійські настрої, велика маса чиказьких чехів все ще не розглядала повне звільнення своїх співвітчизників від Австро-Угорщини. Все ще існувало давнє бажання мати автономну державу в межах Імперії. Однак існував також страх, що Німеччина і Австро-Угорщина можуть перемогти у війні. Цей результат був би катастрофічним для чехів, якщо вони відмовляться від Австро-Угорщини. У інших чехів і словаків в Америці, однак, були інші плани. Вони сприйняли початок війни як прекрасну можливість для чехів в Європі повернути свободу.

У серпні 1914 року в короткі терміни виникли два комітети з просування незалежності Чехії, один в Чикаго, інший в Нью-Йорку, а також чеське бюро преси та агентство з надання допомоги у військових діях. Оскільки діяльність цих організацій частково співпадала, восени 1914 року вони погодилися сформувати єдину організацію - «Чеський національний альянс» (*Česko-Národní Sdružení*) під керівництвом чиказького лікаря д-ра Людвіга Фішера в якості голови, щоб краще координувати свої зусилля.⁷¹ Ярослав Змрхал та Карел Вінкларек отримали посаду секретарів, а Ярослав Штепіна роль скарбника. Новий орган зібрався 11 вересня 1914 року з метою складання чіткої програми своєї діяльності в школі імені Войти Напрстека, на 26-а вулиці і проспекті Хомана. Обговорення було зосереджено на наступних моментах:

1. Як допомогти батьківщині матеріально.

⁷⁰ *Rehčígl M.* Čs. osvobozovací akce v Americe / Електронний ресурс: https://www.academia.edu/33246903/%C4%8Cs._osvobozovací_akce_v_Americce.doc, відвідано 26.03.2020.

⁷¹ *Unterberger B.* The United States, Revolutionary Russia, and the Rise of Czechoslovakia. – Chapel Hill, 1989. – P. 24.

2. Що робити в інтересах чеської автономії і незалежності.

3. Відкриті пропозиції, які стосуються чеського питання і поточних подій

На зборах зібралися такі видатні чиказькі чехи: Йозеф Твшицький, Ярослав Нигрин, Станіслав Враз, Я. Дибелка, пані Станкова-Буяркова, доктор Людвік Фішер, доктор Рудіс-Йичинський, Яромир Псенка, Йозеф Чермак, Карел Вінкларек, Йозеф Носек, Войтех Бразда, Ярослав Змрхал и Я. Земан. Саме вони займуть провідні позиції в діяльності новоствореного Альянсу.

Варто зазначити, що великий вплив всіх цих представників надав чеський філософ та професор Томаш Г. Масарик. У 1902 році він прочитав серію лекцій в університеті Чикаго про чеське життя і культуру. Під час свого другого візиту до Сполучених Штатів в 1907 році Масарик здійснив поїздку по чеським і словацьким поселенням, вивчаючи їх умови життя, критикуючи, консультуючи і заохочуючи всюди. Візити Масарика в Америку мали велике значення, оскільки його ім'я стало відоме не тільки звичайним чехам і словакам, які проживали в цій країні, але і провідним американським вченим не тільки чеського походження. Ця остання обставина мала велике значення для чехословацької справи, особливо під час світової війни, коли Масарик знову приїхав в Америку у 1918 році, щоб попросити президента Вільсона визнати Чехословацьку державу.⁷²

Після нетривалого обговорення присутні погодилися з тим, що необхідно консолідувати дії в інтересах чехів в Європі, і що для таких дій потрібна сильна та централізована організація. Характер цієї програми розкриває чиказька чеська щоденна газета *Svornost*, яка розповіла про зустріч на наступний день:

По-перше, важливо, щоб не тільки Америка, а й весь світ були поінформовані на рахунок чеського питання в політичному, культурному і економічному значенні нашої нації. Яким чином це буде зроблено, Svornost пояснювала в тій же статті: ця інформація буде

⁷² *Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 384.*

поширюватися через різні статті, що публікуються в англійських газетах і журналах, публічні лекції і контакти впливових людей не тільки в Америці, але і в інших країнах.⁷³

Взявши до уваги усі ті виклики та перешкоди, які протидіяли належному висвітленню інтересів американських чехів на рахунок чеського питання, у активістів поступово з'явилося розуміння необхідності напрацювання єдиної стратегії, налагодження послідовності дій та пріоритетів Чеського національного Альянсу.

2.3. Основні виклики Чеського Національного Альянсу: консолідація, координація дій та завдань

Войта Бенеш підготував рух з точки зору ідей і управління. Він підготував статут Чеського національного альянсу, його місію та візію. Він розділив Америку на центральні і окружні комітети, які очолював Центральний Комітет в Чикаго. Філії в окремих чеських поселеннях були підпорядковані цим комітетам. Цей план був завершений Бенешем в жовтні 1915 року, і з невеликими змінами він був негайно прийнятий.⁷⁴ Хоч Войта і відвідував Чикаго лише в рамках своїх турів по Америці і залишався там не довго, він був одним із основних лідерів чехословацького руху за незалежність на чолі з Масариком. Він щодня виступав на зборах, писав газетні статті. Його високо цінували за його вражаючі навички публічних виступів, які були необхідні під час навернення до руху, неясних думок, невизначеності і плутанини. Його колеги описували його як геніального оратора, який повністю віддавав себе задля допомоги пригнобленій нації. Вважалось, якщо він щось говорив, він був переконаний, що в це необхідно вірити. Але тоді говорили не його вуста, а серце, наповнене правдою його переконання. Все це робило його прохання

⁷³ Svornost. – 1914. – 12 September. – S. 144.

⁷⁴ Kulhánková R. Vojta Beneš 1878 – 1951. Diplomová práce / Univerzita Karlova. – Praha, 2010. – S. 69.

чарівними і багато людей позитивно реагували на його заклики про допомогу та приєднувались до руху.⁷⁵

Штаб базувався в Чикаго і Нью-Йорку та в основному займався пошуком коштів для фінансування чеського визвольного руху і просуванням його гасел в політичних і громадських сферах США.⁷⁶ Організація звернулася до всіх американських чехів і зайшла так далеко, що обумовлювала різні методи, за допомогою яких люди могли б зробити свій внесок. Сотні філій були створені по всій Америці, що дозволило зібрати кошти і викликати патріотичні настрої під час процесу їх збору. Основну підтримку, як фінансову, так і моральну, надали жителі міст, а також фермери з близького і Південно-західного регіонів. Подібні заходи були настільки ефективними, що до кінця 1918 року було створено більше трьохсот п'ятдесяти відділень організації, кожне з яких представляло центр по збору коштів і ядро патріотичних настроїв. Войта Бенеш розписав докладно яким чином небайдужі могли допомогти Альянсу фінансово, а саме особистим пожертвуванням, один відсоток річного доходу або сума в розмірі податку на одного члена сім'ї. Можна було заповнити бланк вступу в Чеський національний альянс і внести будь-яку суму. Потім пропонувалося попросити всіх своїх друзів і родичів зробити пожертвування. Якщо у районі є хоча б 8 або 10 чехів, кожен з яких вніс хоча б 1 долар, пропонувалося покликати їх на дружню зустріч. Завдяки пожертвуванням небайдужі стали членами Чеського національного альянсу і могли обирати відповідних посадових осіб (президента, секретаря, скарбника), претендувати на ці посади або навіть допомагати створювати філію Альянсу.⁷⁷

⁷⁵ *Kulhánková R.* Vojta Beneš 1878 – 1951. Diplomová práce / Univerzita Karlova. – Praha, 2010. – S. 71.

⁷⁶ *Mamatey V.* United States and Czechoslovak Independence // *Czechoslovakia: Crossroads and Crises*, 1918-88. – UK, 1989. – P. 62–65.

⁷⁷ *Beneš V.* Jak Zije a Trpi Nase Domovina. – Chicago: Českého Ústředního knihkupectví, 1916. – S. 90–95.

Крім того, Альянс по суті був єдиним джерелом фінансування, адже, за словами Лікаря Фішера, австрійський уряд розглядав американську допомогу як революційну і підступну, і гроші, які відправлялись допоміжними комітетами в Чеську Республіку, були матеріалами для розслідування і конфісковувались урядом.⁷⁸

Проте, Чеський національний альянс на початках представляв лише прогресивістів (вільнодумців) чеської імміграції в Сполучених Штатах, натхненних ідеологією Масарика. Чеські соціалісти і чеські католики поки відмовлялись приєднатися до нього. Так само Альянсу довелося подолати певні перешкоди, які виникли через ентузіазм, а не через будь-які протидії. Найбільшою перешкодою для його ефективних дій став той факт, що всі великі американські міста з помітним чеським населенням вирішили проводити жорсткі дії в якості окремих адміністративних одиниць Альянсу, але часто діяли не консолідовано та не поступово, незалежно від інших представництв організації, чим порушували єдиний курс дій, який, в свою чергу, теоретично мав забезпечувати якнайкращий результат. Одним з найбільш затятих прихильників єдиної та консолідованої позиції був доктор Ярослав Воян, який в 1915 році став секретарем Чиказького відділення Альянсу. До цього він працював в Бюро чеської преси та був засновником в 1912 році і першим президентом Богемського мистецького клубу. Протягом усього свого життя він був провідним вільнодумцем і активістом спільноти.⁷⁹ Про свою роботу в цьому напрямку доктор Воян казав наступним чином:

Однією ідеєю, якою я був повністю одержимий в той час, була концентрація всієї чеської сили і створення централізованої організації. До сих пір вся наша енергія губилася через низку непорозумінь, викликаних високим місцевим патріотизмом. Об'єднати різні чеські осередки було складним завданням. Однак моя робота по досягненню цієї мети була децю полегшена тим фактом, що я був відомий майже у всіх чеських поселеннях як оратор і журналіст, і у мене було багато друзів всюди. Після декількох тижнів інтенсивної роботи

⁷⁸ Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 245.

⁷⁹ Sternstein M. Czechs of Chicagoland (Images of America: Illinois). – Chicago: Arcadia Publishing, 2008. – P. 62.

Чиказькому альянсу вдалося скликати конференцію представників різних підрозділів в Клівленді 13-14 березня 1915 року.⁸⁰

На цій першій Генеральній конференції були встановлені наступні завдання для Альянсу:

1. Він підтримує морально та фінансово культурні та визвольні зусилля чеської нації.

2. Інформує американську громадськість за допомогою лекцій про зусилля і бажання чеської нації.

3. Відправляє в англійські журнали в Америці і, якщо можливо, в Європу, інформаційні статті того ж роду.

4. Підтримує газети, які просувають зусилля Альянсу, і через комітет по пресі і філії допомагає поширювати американський двомісячний журнал, який публікує в громадських читальних залах та окремих американських читальнях.

5. Встановлює економічні відносини зі Богемією, створивши Департамент народного господарства.⁸¹

По мірі того, як йшла війна, зусилля Чеського національного альянсу виявилися настільки значними, що Масарик писав: *«Наші американські колонії внесли політичний і фінансовий внесок в наше завоювання свободи, а політично, можливо, навіть більше, ніж фінансово»*.⁸²

На конференції в Клівленді назву «Чеський національний альянс» було погоджено як позначення всього руху американських чехів. Підрозділ в Чикаго було обрано в якості центрального органу, і його накази і пропозиції повинні були розглядатися як вищі. Вибір Чиказького Альянсу в якості центрального органу був дуже вдалим, оскільки, як уже було показано, в Чикаго було багато блискучих, агресивних і політично зрілих людей, здатних

⁸⁰ *Vojan J. Pred Deseti Lety // Kalendar New Yorskych Listu Na Rok. – 1925. – S. 98.*

⁸¹ *Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 242.*

⁸² *Masaryk T. The Making of a State. – Mountain View, 2009. – P. 224.*

керувати будь-якою політичною кампанією. Патріотична і революційна діяльність Національного альянсу була розширена в декількох напрямках. Першим, як я вже зазначав, був збір коштів, необхідних для надання допомоги постраждалим в Богемії, а також для заохочення будь-якого роду рухів, які могли б у кінцевому підсумку означати більшу автономію чи незалежність Богемії. По-друге, він діяв як агент і розповсюджувач такої революційної пропаганди, яка могла б сприйматись строкатою американською спільнотою, на відміну від уже сформованої, але не дієвої пропаганди комітету з незалежності Чехії та Словаччини у Франції і Росії. По-третє, Альянс повинен був функціонувати в якості дипломатичного агента в західній півкулі, особливо в Сполучених Штатах і Канаді. Цим країнам було необхідно втілити надії і прагнення чеського народу і спонукати їх діяти від імені Чехії в міжнародній дипломатії та політиці. Нарешті, Альянс став станцією рекрутингу для чеських американських солдатів, які зголосилися боротися у Франції.⁸³

У своїй першій офіційній доповіді Альянсу Войта Бенеш, секретар Національної ради, зміг переконати чехів в Америці в ймовірній перемозі за умов, коли Альянс буде старанно збирати і відправляти кошти. Про революційну діяльність Національної ради він писав:

Все це вимагає величезної кількості роботи, величезної енергії і великих грошей. Коли настане час для миротворчості, нам знадобиться більше коштів, ніж в даний час – можливо, в три або чотири рази більше. Будь ласка, не забувайте наші потреби. У своїх майбутніх звітах я поясню, як ми повинні захищати газети, французькі та англійські, з нашого боку⁸⁴

1915 рік і частина 1916 року були для Альянсу неспокійним часом, коли мова йшла про вплив несприятливих сил на Революційний рух.⁸⁵ Як казав

⁸³ *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // *Journal of Illinois State Historical Society* 31. – 1938. – № 4. – P. 395.

⁸⁴ *Benes V.* What we have Accomplished // *Czechoslovak Review*, Volume III. – 1919. – № 3. – March. – P. 52–53.

⁸⁵ *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // *Journal of Illinois State Historical Society* 31. – 1938. – № 4. – P. 399.

Войта Бенеш про ті часи: *«Ми не протистоїмо критиці, ми вітаємо її, ми хочемо її. Але ми хочемо критики, а не моральних повчань. Критика, хоча і сувора, завжди повинна керуватися дружбою, а не ворожістю до нашої ідеї»*⁸⁶

З'явилася група чехів, чисельно невелика, проте яка була цілком здатна зашкодити чеському визвольному руху, адже була симпатиком австро-німецької справи. Їх очолював Френк Іска, керівник організації Вільнодумців в Чикаго. Іска був під контролем австрійських властей та нападав на Альянс своїми журналістськими статтями та організованими форумами. Він виступав проти незалежності з економічних міркувань і прагнув підірвати довіру населення до лідерів руху в Америці. Френк має цікаву історію, адже в Америку він емігрував через гоніння не австрійської, а саме богемської влади. На батьківщині він був католицьким священиком і заснував в Празі національну Старокатолицьку церкву. Це було в 1898 році, майже через три десятиліття після Першого Ватиканського Собору, який мотивував створення Старокатолицьких церков в Німеччині, Швейцарії та Австрії. Він вибрав давньослов'янську мову для своєї нової церкви і приєднався до Російської православної церкви. Очевидно, він сподівався скористатися популярним панславізмом і русофільством, але цього було недостатньо, щоб подолати байдужість до релігійних інновацій в Богемії і саме через єресь він мав втікати до Америки.⁸⁷ Франк був чудовим промовцем, який збирав великі аудиторії для своїх лекцій.⁸⁸

Альянс поступово набирив популярність та повагу, і до кінця 1916 року він співпрацював з багатьма чеськими товариствами, спортивними клубами, робітничими групами. В Америці через цей союз спільно з різними

⁸⁶ *Ženka J.* Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 300.

⁸⁷ *Chroust D.* Bohemian Voice: Contention, Brotherhood and Journalism among Czech People in America, 1860-1910. Doctor of Philosophy / Texas A&M University, 2009. – P. 391.

⁸⁸ V den přednášky Iškovy / St. Procopius Abbey / Illinois

організаціями було зареєстровано понад сто тисяч безпосередніх членів і майже стільки ж опосередкованих прихильників⁸⁹ Безліч представництв по Америці стали осередками пропаганди, які боролись із несприятливими повідомленнями про чехів Богемії, напрацьовували для них позитивний імідж та викривали для американців єство держави Австро-Угорщини.

З часом деякі чесько-американські католики почали розуміти, що вони стають все більш і більш ізольованими в той час, коли майже всі американські чехи та словаки об'єднуються на підтримку визвольного руху. Католики завдячують зусиллям кількох людей за те, що вони допомогли добитися їх участі у визвольному русі, особливо преподобному Олдріху Зламалу. У різних статтях і презентаціях з 1916 року він пояснював необхідність католицької співпраці з Альянсом. У той же час він намагався переконати вільнодумців, що їх ототожнення католицизму з ворожістю до чеського національного руху є безглуздим упередженням. Зламал з часом завоював довіру не тільки католиків, але і Чеського національного альянсу. Він ініціював зустріч у січні 1917 року в Чикаго, яка продемонструвала волю католиків допомогти звільнити землі Чеської корони та поклала початок співпраці новоствореного Національного союзу католицьких чехів, який став єдиним представницьким органом чесько-американських католиків під час Першої світової війни із Альянсом.⁹⁰ У червні католицький союз погодився бути представленим в Чеському національному альянсі і співпрацювати в спільному русі за незалежність.⁹¹ Завдяки новим союзникам, Альянс був духовно укріплений і виріс в готовності виконувати більшу частину пропагандистської діяльності, яка була необхідна для успіху революційної роботи в Америці.

⁸⁹ *Benes V.* What we have Accomplished // *Czechoslovak Review*, Volume III. – 1919. – № 3. – March. – P. 55–58.

⁹⁰ *Dubovický I.* Czech-Americans: An Ethnic Dilemma // *Nebraska History*. – 1993. – № 4. – P. 204.

⁹¹ *Kovtun G.* The Czechs in America // *The Library of Congress*. – 2014. – 23 april / Електронний ресурс: <https://www.loc.gov/rr/european/imcz/ndl.html>, відвідано 20.05.2020.

Емігрантські організації вийшли за рамки своєї звичайної діяльності в мирний час і стали всередині країни важливим політичним лобі і, на міжнародній арені, важливим джерелом підтримки чеських і словацьких політичних емігрантів в їх боротьбі за міжнародне визнання незалежної Чехословаччини. Лише поступово ці організації об'єдналися для досягнення цієї мети і за час війни подолали свої політичні, релігійні та етнічні відмінності. Незабаром вони зрозуміють, що усунення більшості з цих розбіжностей було необхідною умовою для визнання союзниками незалежності Чехословаччини. Участь Альянсу в результатах, які були в кінцевому підсумку забезпечені узгодженими діями, неоціненне. Це посилювало згуртованість чехів, розкиданих по всій країні, і додало їх національним і революційним зусиллям єдності і більш-менш єдиний курс дій. Це вирвало їх із стану беспорядності і розгубленості, в який вони були кинуті раптовістю війни.⁹²

2.4. Консолідація чехів та словаків задля досягнення спільної мети

Словаки в Америці були менш розділені, ніж чехи, але більш обережні в своїх цілях. У 1907 році з ініціативи Штефана Фурдека, освіченого католицького священика і словацького патріота в Клівленді, який навчався в Празі до еміграції в Сполучені Штати, була заснована «Словацька ліга Америки» (*Slovenski Liga v Amerike*)⁹³, яка мала не тільки представляти американських словаків, але озвучувати націоналістичні прагнення словаків вдома, в Угорщині, де, після австро-угорського компромісу 1867 року, словацькі та інші етнічні меншини зазнавали все більшого тиску на свою мову

⁹² *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // *Journal of Illinois State Historical Society* 31. – 1938. – № 4. – P. 393.

⁹³ *Čuba M.* Slovenská liga v Amerike – strešná organizácia Slovákov v USA / *Slovenský svetový kalendár* – 2017. – 6 July / Електронний ресурс: <https://www.slovenskykalendar.com/slovenska-liga-v-amerike-stresna-organizacia-slovakov-v-usa/> , відвідано 17.03.2020.

і культуру задля мадярської асиміляції.⁹⁴ Словацькі католики і протестанти вступили в Лігу. Тільки словацькі соціалісти в Америці, які, однак, були набагато менш численними і важливими, ніж чеські соціалісти, відкинули націоналістичні цілі Ліги.

Результатом роботи Ліги стало прийняття у вересні 1914 року «Меморандуму Словацької ліги Америки», виданого на ім'я американських словаків від імені словаків в Угорщині, який передбачав лише словацьку адміністративну та культурну автономію в Угорщині.⁹⁵ Це був заклик до словацької незалежності або союз з чехами в чехословацькій державі.

Історичний розвиток розділяє чехів і словаків, як і географія. Переважно католицька приналежність словаків часто вступає в протиріччя з більш ліберальною направленістю чехів. Враховуючи різну історичну тяглість народів, є відмінності в соціальному розвитку. Вплив західної культури зробив чехів видатними діячами культури і дозволив досягти високого ступеня грамотності. З іншого боку, словаки завжди знаходилися під угорським пануванням, практично не мали інтелігенції і були просто селянами під владою угорських дворян. Проте до війни відносини між американськими чехами і словаками часто були достатньо близькими побутово завдяки їх мовній близькості (чехи і словаки можуть легко розмовляти, використовуючи свою мову, і розуміти один одного), але відносини між двома націями в еміграції в цілому не були налаштовані та належним чином консолідовані. Для чехів об'єднання зі словаками було також політичною необхідністю, адже тільки завдяки цьому вони могли отримати повну чисельну перевагу над німецькомовною меншістю в три мільйони в майбутній чехословацькій державі. Ідея єдиної чехословацької нації була також джерелом сили,

⁹⁴ *Stasko J. Slovaks in the United States of America: Brief Sketches of Their History, National Heritage and Activities.* – Cambridge: Dobrá Kniha, 1974. – P. 71–79.

⁹⁵ *Memorandum Slovenskej Ligy v Amerike: upravené na vládu a Národné Shromaždenie Česko-Slovenskej Republiky v záujme vtelenia Pittsburghskej Dohody do ústavy Č.-S. Republiky.* – Pittsburgh: Slovenská líga v Amerike, 1923. – 20 s.

впевненості та натхнення для двох народів, які боролись разом, щоб створити незалежну державу. Ця ідея втілювала те, що здавалося найбільш вигідним рішенням проблем збереження словацького національного існування, адже переважно аграрний словацький народ не мав ніяких можливостей самостійно досягти незалежності і побороти Угорщину.⁹⁶ Безумовно, ідея єдиної чехословацької нації, як в її визначенні, так і в можливій реалізації, не раз ставала джерелом серйозних суперечок між чехами і словаками за кордоном. В інтересах перемоги над Німеччиною і Австро-Угорщиною ці суперечки були придушені та пом'якшені під час війни, але ніколи не були подолані з часом. Зокрема словаки, які проживали в Росії, підтримували ідею панслов'янської взаємності. Тому багато словаків в Росії виступали за створення незалежної Словаччини під російським патронажем і навіть вважали за краще можливу анексію Словаччини Росією в порівнянні з її інтеграцією з чеськими землями в будь-якій формі чехословацької держави. Ці словаки були під патронажем вищих політичних ешелонів в царській Росії, які бачили в цій словацькій прихильності до Росії можливість для реалізації російських експансіоністських цілей і інтересів в східній частині Центральної Європи.⁹⁷ Незважаючи на потуги російської пропаганди, належним чином консолідовані організації та послідовні дії зуміли об'єднати два народи на рівні, достатньому для досягнення спільних цілей. Очевидно, що власний позитивний досвід американської демократії і федералізму і значні повноваження, які американці делегували народно обраним і представницьким органам влади штатів і місцевим органам влади, суттєво вплинули на американських словаків і схилили останніх до об'єднання з чехами.

Підтвердженням думки можуть стати слова президента основної етнічної організації словаків в Сполучених Штатах, Словацької ліги в Америці, Альберта Маматея. Він сказав в кінці 1914 року:

⁹⁶ *Pichlík K. Relationships between Czechs and Slovaks in the United States during the First World War // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 190.*

⁹⁷ Там само. – С. 192.

Словакам буде краще співпрацювати з нашими чеськими братами для створення після цієї війни чогось на кшталт Чехо-Словацьких Сполучених Штатів, які будуть складатися з Богемії, Моравії, Сілезії і Словаччини. Разом з чехами ми, словаки, створимо федеративну державу, але, крім того, у нас, словаків, було б власне самоврядування, в яке чехи не могли б втручатися, як в журналі «Американське просвіта».⁹⁸

Ідеологічна роздробленість та релігійна диференціація американських чехів до 1916 року сприяла невизначеності та провокаціям серед американців щодо характеру чеської нації. Об'єднання американських чехів та словаків різних конфесій задля підтримки незалежності Чехословаччини стало надзвичайно важливим кроком, що дало можливість виступати єдиним фронтом. Консолідувавшись, чеські американці мали можливість направляти свої аргументи та переконання на користь незалежності Чехословаччини представникам американських політичних партій, які містили авторитетних представників чеської громади, а також американській громадськості, щоб переконати їх в серйозності і законності домагань Чехії та Словаччини на національну незалежність.

2.5. Взаємодія чиказьких чехів та Томаша Масарика, та кінцеве оформлення чеського руху за незалежність в еміграції.

Ще на початку війни Томашем Масариком та Карелом Крамаржем були розроблені програми, які мали на меті знищення Габсбурзької монархії та вирішення чеського та словацького питання відповідно, проте різними способами. Крамарж, який довгий час був прихильником федералізації Австро-Угрощини, надихнувся ідеями панславізму та вибудував свою концепцію на ідеї єдиної слов'янської федерації, до складу якою увійшли б усі слов'янські народи та країни. Свої думки він виклав у так званій «Конституції слов'янської імперії» і саме такі позиції займала його младочеська партія. Проте було одне важливе але, а саме документ Крамаржа не міг би ніяким

⁹⁸ *Pichlík K. Relationships between Czechs and Slovaks in the United States during the First World War // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 191.*

Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 233.

чином бути опублікованим на теренах Габсбурзької монархії і мав зберігатись в таємниці, адже, згідно з правовою системою імперії, він напряму підпадав під гриф державної зради і ніяким чином не міг набути розголосу або отримати належну підтримку без шкоди його безпосереднім авторам. Зрозуміло, що вищевказаних цілей Крамарж прагнув досягти в першу чергу за допомогою царської Росії і свою «Конституцію» Карел направив в першу чергу в Санкт-Петербург, намагаючись залучити Росію у вирішення геополітичних питань Центральної та Східної Європи.⁹⁹ У перші кілька місяців війни чиказькі чехи орієнтувались основним чином на Росію. Вони відчували, що слов'яни в Європі потребували підтримки Росії, щоб здобути перемогу над Австро-Угорщиною. Починаючи приблизно з часів австрійської анексії Боснії в 1908 році, вони розглядали Австро-Угорщину як імперію, тісно пов'язану з Імператорською Німеччиною. З завершенням Балканських воєн у 1913 році наростали загальнослов'янські настрої. Чехи визнавали людей в південній частині Австро-Угорщини як слов'ян і вважали війну боротьбою між німцями і слов'янами. Саме тому на початках концепція Крамаржа була доволі привабливою, проте програма тимчасового російського уряду була занадто туманна і багато пунктів можна було тлумачити по-різному. Вона не зазначала долю Бельгії і Сербії і не роз'яснювала, що буде з імперією Габсбургів.¹⁰⁰ Остаточні надії на Росію зникли у січні 1918 року, коли Росія, єдина велика слов'янська держава, на яку чехи розраховували, уклала мир з Центральними державами, зокрема з Німеччиною та Австро-Угорщиною в Брест-Литовську, по суті вийшовши із війни та навіть не згадавши про чеські землі.

Під час кризи 1914 року Томаш Масарик оцінив ситуацію більш правильно, ніж будь-який чеський державний діяч. Він ясно бачив, що доля Богемії знаходиться на волосині і що кожному чеху необхідно працювати на

⁹⁹ Galandauer J. Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, předpoklady. – Praha, 1988. – S. 27.

¹⁰⁰ Smetánka J. The Present Status of the Bohemian Question The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – №5. – P. 5.

благо держави. Він втік з Австро-Угорщини в грудні 1914 року, щоб почати, головним чином на Заході, свою боротьбу за національне визволення. Виконуючи роль агента і розповсюджувача революційної пропаганди, Альянс вступив в прямий контакт з офіційним представником і агентом чеського народу - Томашем Гаріком Масариком ще на початку Першої світової. Американським чехам перша новина про наміри Масарика прийшла від Еммануїла Воски¹⁰¹ з Нью-Йорка, який в серпні 1914 року зустрівся з майбутнім президентом Чехословаччини в Празі. Після наради з ним Воска був упевнений, що Масарик готовий битися з Австро-Угорщиною за остаточне звільнення країни. Воску, досягнувши Америки, пізніше повідомив про те, що він почув у Празі, і розповів про плани Масарика декільком групам впливових американських чехів, зокрема чиказьким. Те, що він також передав свою інформацію чехам в Чикаго, і що його заяви зробили позитивне враження в цьому центрі революційної агітації, ясно з посилянь, які зробив Бенеш. В одному випадку він сказав: *«Його візити в офіс чеських газет в Чикаго, Омасі і на Заході, безсумнівно, дали хорошиий результат»*.

Перший офіційний контакт Масарика з Альянсом стався в червні 1915 року. Його лист від 10 червня повторив більшу частину інформації, вже переданої паном Воска. Масарик обіцяв більш конкретні повідомлення про революційну діяльність після остаточного створення Чеського революційного комітету в Парижі. Лист Масарика прояснив кілька речей. По-перше, він запевнив Чеський національний альянс і всіх його численних благодійників в

¹⁰¹ Емануель Воска в Америці створив вражаючу шпигунську мережу, яка, в кінцевому підсумку, об'єднала контакти із союзних, нейтральних та ворожих країн Чехословаччини по всьому світу. Організація Воски тісно координувала свою діяльність з двома офіцерами британської розвідки в США, капітаном Гі Гаунтом і сером Вільямом Уайзманом. Подвиги, приписувані організації Воски, включають виявлення австро-угорських і німецьких резервістів в США, які намагалися повернутися до Європи в перші тижні війни, викриття змови австро-угорського посла за підбурювання до страйків та інше.

Mueggenberg B. The Czecho-Slovak Struggle for Independence, 1914-1920. – Jefferson, 2014. – P. 180–181.

Америці, що їхні дії є правильними.¹⁰² По-друге, він застеріг від горезвісного русофіла Конічек-Хорського, якому вдалося зібрати навколо себе частину русофільно орієнтованих чехів у Франції, і після важких переговорів з ними 12 лютого 1915 року заснувати Національну раду чехословацьких муніципалітетів у Парижі.¹⁰³ У другій половині 1915 року він прибув Америку і безуспішно намагався перевести визвольний рух американських чехів від співпраці з демократичними західними державами до дій з самодержавною Росією, тобто займався «антимасариковською» пропагандою. По-третє, він переконав багатьох чехів в Америці в тому, що національна справа Богемії потребувала також компетентного представника в австрійському парламенті з 1907 року.¹⁰⁴ На початку 1916 року Альянс отримав певну інформацію про процедуру чеського революційного руху за кордоном. Йозеф Твщицький та інші, пов'язані з ним, давно намагались розкрити тенденції, за якими здійснювалась революційна діяльність за кордоном. Завдання, мабуть, було важким, бо формування центрального революційного комітету чехів велося таємно, і ті, хто про це знав, відмовлялися давати будь-яку інформацію.

Незабаром стало очевидно, що для революційного руху такого роду потрібна, перш за все, централізація на міжнародному рівні. 6 липня 1915 року на 500-річний ювілей мученицької смерті Іоанна Гуса Масарик публічно прийняв в Женеві керівництво чехословацького руху за незалежність, організував Чеський комітет у Парижі, який пропагував надання самостійності народам Австро-Угорської імперії.¹⁰⁵ На відміну від Крамаржа, який був явний русофілом та покладав всі надії на звільнення Росією, Масарик прагнув заручитися підтримкою західних держав для чехословацького руху,

¹⁰² *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // *Journal of Illinois State Historical Society* 31. – 1938. – № 4. – P. 397.

¹⁰³ *František P.* Deník legionáře v Rusku: Vzpomínky na vojenskou a válečnou službu 1912–1920. – Brno, 2020. – S. 121.

¹⁰⁴ *Masaryk T.* The Making of a State. – Mountain View, 2009.

¹⁰⁵ *Preclík V.* Masaryk a legie Hlas (Masarykovo demokratické hnutí). – Paris, 2019. – S. 8–34, 36–42.

підкреслюючи його гуманістичні та демократичні ідеали. Щоб втілити свою місію, він зібрав навколо себе невелику групу політичних засланих в Західній Європі, які в якості «Чеського комітету закордонних справ» направили 14 листопада 1915 року заяву союзним урядам, оголосивши про свою рішучість боротися проти Австрії заради незалежності Чехії.¹⁰⁶ В декларації, підписаній Масариком, говорилося про «чеську націю» і боротьбу за «чеську незалежність» в купі із словацькою автономністю з тактичних міркувань. Фактично, Масарик передбачав створення чехословацької держави з самого початку не тільки тому, що він вірив в етнічну та культурну самобутність чеського і словацького народів, а й через серйозні геополітичні причини. Він довго поділяв переконання, що словаки представляють для чехів «міст на схід», через який чехи, у випадку потреби, можуть протягнути руку слов'янській Росії і уникнути загрози з боку німців, які обступали з трьох сторін.¹⁰⁷

Паризький комітет (згодом перейменований в Чехословацьку національну раду – *Conseil national des Pays Tchèques*)¹⁰⁸ поступово прийняв напрямок чехословацького руху за незалежність в союзних і нейтральних країнах. Масарик став його головою і головним прес-секретарем, Едвард Бенеш – його секретарем і начальником штабу, а Мілан Штефанік – його послом і співробітником, як вирішував основні проблеми з союзними урядами.¹⁰⁹ Новий напрямок, який надав чехословацькому руху за незалежність Масарик, зробив його більш привабливим для чеських соціалістів. У 1915 році чеські соціалісти в США нарешті прийняли

¹⁰⁶ *Beneš E. Světová válka a naše revoluce. – Praha, 1994. – S. 66.*

¹⁰⁸ *Namont J. La colonie tchécoslovaque en France pendant la première guerre mondiale // Guerres mondiales et conflits contemporains. – Paris: Presses Universitaires de France, 2004. – P. 41–57.*

¹⁰⁹ *Mueggenberg B. The Czecho-Slovak Struggle for Independence, 1914-1920. – Jefferson, 2014. – P. 40.*

запрошення Чеського національного альянсу приєднатися до руху за чехословацьку незалежність.¹¹⁰

У 1915 році дискусії, відкриті Чеським національним альянсом з Словацькою лігою також носили сенсаційний характер. На спільній нараді двох організацій в Клівленді 22 жовтня 1915 року обидві організації уклали так звану «Клівлендську угоду» (*Clevelandska dohoda*).¹¹¹ У ній передбачалося оголошення «незалежності» і «об'єднання чеського і словацького народів у федеративному союзі держав з повною національною автономією для Словаччини». Його метою, так само як і метою наступних подібних документів, було показати союзникам спільну боротьбу двох народів за національне визволення проти Австро-Угорщини.¹¹² Провідні ролі у вже консолідованій кампанії американських чехів та словаків, спрямованій на досягнення прихильності американської громадськості на рахунок чеського питання, зайняли прихильники Томаша Масарика і Чехословацької національної ради (ЧНС), завдяки чому керівникам Альянсу протягом усієї війни вдалося підтримувати тісні зв'язки з емігрантськими органами в Парижі і Лондоні, надаючи їм істотну матеріальну підтримку.¹¹³ Згодом Чеський національний альянс і Словацька ліга співпрацювали в кількох спільних ініціативах. Зокрема їхньою першою спільною дією було схвалення декларації «Чеського комітету із закордонних справ» в Парижі 14 листопада 1915 року. Найважливішим їх внеском в чехословацький рух за незалежність, безсумнівно, було фінансове забезпечення Чехословацької національної ради. Це звільнило Масарика від залежності субсидування союзних держав і

¹¹⁰ Beneš V. Československa Amerika v Odboji. – Praha, 1931. – S. 230 – 233.

¹¹¹ Sovadina J. Clevelandská dohoda. – 1915. – 22 říjen / Електронний ресурс: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clevelandska-dohoda-22-23-10-1915/>, відвідано 08.06.2020.

¹¹² Čulen K. Pittsburghská dohoda (1918-1938). – Bratislava: Kníhtlačiareň Andreja, 1937. – S. 78.

¹¹³ Зорин А. США и борьба за создание Чехословакии // Вестник Вятского государственного университета. – 2007. – Вып. 19.

забезпечило йому свободу дій.¹¹⁴ «*Це наша революція, і ми повинні платити за неї власними грошима*», - заявив Масарик. Взимку 1916 року в Нью-Йорку відбувся перший великий базар, який мав величезні масштаби та приніс в цілому 22 250 доларів, що в ті дні було досить великою сумою. Другий базар був організований в Клівленді в березні 1917 року, який приніс 25 000 доларів, а потім Чиказький базар, який приніс 40 000 доларів.¹¹⁵ У вересні 1918 року в Омагу прибула відносно невелика спільнота з неймовірною сумою в 65 000 доларів, а через кілька тижнів чеські техасці принесли ще 60 000 доларів. У День подяки національна кампанія принесла в цілому 320 000 доларів США, які згодом були збільшені ще на 100 000 доларів США і 40 000 доларів США з Чикаго і Клівленда відповідно.¹¹⁶ Базари та інші заходи принесли значні 1,5 мільйона доларів США до кінця 1918 року. Із спогадів Войти Бенеша:

Фермер привів коня на наш аукціон, але через те що за нього було дуже мало запропоновано, він сам купив коня у себе і пожертвував ці гроші для революції. Іншим разом в офіс прийшов погано одягнений чоловік з дружиною і дочкою. Я підозрював, що він благає про допомогу, однак він дав нам свою оцядну книжку на 270 доларів США, стверджуючи, що вона знайде тут набагато краще застосування. Це було все, що у нього було. Таких прикладів сотні. Це найкрасивіші глави в історії нашої боротьби".¹¹⁷

Отже, так як Вудро Вільсон під час першого обрання в першу чергу присвятив себе застосуванню програми внутрішніх реформ, «Нової свободи», то, відповідно, приділяв мало уваги закордонним справам. Тим самим, зважаючи на розгляд адміністрацією президента питань пригноблених націй з незначною пріоритетністю, американським чехам потрібно було максимально проінформувати американську громадськість та ключові ланки істеблішменту задля отримання визнання та підтримки на рахунок чеського питання. Адже в той час ізоляціонізм, політика, якої довгий час притримувалась Америка, мав

¹¹⁴ Hanak H. T.G.Masaryk (1850-1937): Volume 1: Thinker and Politician, – UK: Palgrave Macmillan, 1990. – P. 135.

¹¹⁵ N. a. Enthusiasm grows // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – №3. – P. 15.

¹¹⁶ Rechcigl M. Czech America in the Struggle for Independent Czechoslovakia / Czechoslovak America / Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/for-czechoslovakia/> , відвідано 15.04.2020.

¹¹⁷ Kulhánková K. Czechs & Chicago // Czech Consulate General in Chicago Publication – 26 december. – 2018. – P. 1.

місце серед значної частини американського населення. Тому, коли американці з Чехії закликали до розчленування Австро-Угорщини і звільнення своєї пригнобленої батьківщини, їм довелося уникати войовничого тону, який можна було б інтерпретувати як заклик до війни.

На початку Першої світової війни існувало три організації, а саме Чесько-американське бюро преси, Чесько-американська національна рада та Чехословацький Червоний Хрест, які систематично протидіяли німецькій пропаганді, сприяли численним масовим зібранням та публічним дебатам, лекціям, на які запрошували провідних вчених та діячів з Європи, особливо з Чехії. Були створені нові газети і журнали, випущені і поширені численні пропагандистські брошури та листівки на різних мовах. Проте цих зусиль не було достатньо і велика маса чиказьких чехів все ще не розглядала повне звільнення своїх співвітчизників від Австро-Угорщини. Все ще існувало давнє бажання мати автономну державу в межах Імперії.

У серпні 1914 року в короткі терміни виникли два комітети з просування незалежності Чехії, один в Чикаго, а інший в Нью-Йорку, а також чеське бюро преси та агентство з надання допомоги у військових діях. Оскільки діяльність цих організацій частково співпадала, восени 1914 року вони погодилися сформувати єдину організацію – «Чеський національний альянс» Штаб базувався в Чикаго і Нью-Йорку та в основному займався пошуком коштів для фінансування чеського визвольного руху і просуванням його гасел в політичних і громадських сферах США. Крім того, Альянс по суті був єдиним джерелом фінансування, адже, за словами Лікаря Фішера, австрійський уряд розглядає американську допомогу як революційну і підступну, і гроші, які відправлялись допоміжними комітетами в Чеську Республіку, були матеріалами для розслідування і конфісковувались урядом.

Проте, Чеський національний альянс на початках представляв лише прогресивістів (вільнодумців) чеської імміграції в Сполучених Штатах, натхненних ідеологією Масарика. Чеські соціалісти і чеські католики поки

відмовлялись приєднатися до нього. А так як всі великі американські міста з помітним чеським населенням вирішили проводити жорсткі дії в якості окремих адміністративних одиниць Альянсу, але часто діяли не консолідовано та не поступово, незалежно від інших представництв організації, чим порушували єдиний курс дій, який, в свою чергу, теоретично мав забезпечувати якнайкращий результат. До тих пір вся енергія губилася через низку непорозумінь, викликаних високим місцевим патріотизмом. Об'єднати різні чеські осередки було складним завданням.

Після декількох тижнів інтенсивної роботи Чиказькому альянсу вдалося скликати конференцію представників різних підрозділів в Клівленді 13-14 березня 1915 року. На цій першій Генеральній конференції були встановлені єдині пріоритети та завдання для Альянсу. Підрозділ в Чикаго було обрано в якості центрального органу, і його накази і пропозиції повинні були розглядатися як вищі. Патріотична і революційна діяльність Національного альянсу була розширена в декількох напрямках. Першим, як я вже казав, був збір коштів, необхідних для надання допомоги постраждалим в Богемії, а також для заохочення та заохочення будь-якого роду рухів, які могли б у кінцевому підсумку означати більшу автономію чи незалежність Богемії. По-друге, він діяв як агент і розповсюджувач такої революційної пропаганди, яка могла б сприйматись строкатою американською спільнотою, на відміну від уже сформованої, але не дієвої пропаганди комітету з незалежності Чехії та Словаччини у Франції і Росії. По-третє, Альянс повинен був функціонувати в якості дипломатичного агента в західній півкулі, особливо в Сполучених Штатах і Канаді. Цим країнам було необхідно втілити надії і прагнення чеського народу і спонукати їх діяти від імені Чехії в міжнародній дипломатії та політиці. Нарешті, Альянс став станцією рекрутингу для чеських американських солдатів, які зголосилися боротися у Франції.

Консолідовані та послідовні дії Чеського національного Альянсу, під егідою якого об'єднались чехи та словаки абсолютно різних релігійних

вірувань, разом із найбільш іменитими представниками Чехословацької національної ради, а саме із Томашем Масариком, Едвардом Бенешем, Міланом Штефаником, створили дієву синергію зусиль, яка була спрямована на потенційне вирішення чехословацького питання шляхом визнання однією з найбільш потужних в геополітичному просторі країн, а саме Америки, прагнень слов'янських націй у складі Австро-Угорщини на незалежне існування. Конференція Чеського національного Альянсу у Клівленді, 17-18 січня 1917 року була знаковою, адже представники всіх релігійних і політичних переконань виступали з одного і того ж самого помосту. Демократи, республіканці і соціалісти, католицькі та пресвітеріанські священики, лідери вільнодумців – усі з однаковим ентузіазмом закликали всіх дітей Богемії та Моравії допомогти землі своїх батьків в цей критичний період її історії.¹¹⁸ Виступаючи єдиним фронтом, чехам та словакам в Америці стало набагато легше пропагувати свої інтереси не тільки пересічній американській громадськості, а й серед вищих політичних щаблів американського істеблішменту.

¹¹⁸ *N. a. Conference of National Alliance // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – №2. – P. 15.*

Розділ 3. Діяльність американських чехів під час вступу Америки в Першу світову війну: 1917-1918 рр.

3.1. Політика Вудро Вільсона щодо чехословацького питання

У листопаді 1916 року Вільсон, не без допомоги американських чехів, які становили значну частину електорату в Каліфорнії та Мінесоті, був ледве переобраний президентом на нейтралістській платформі «Він вберіг нас від війни».¹¹⁹ Це не зупинило тиску, як внутрішнього, так і іноземного, на американське втручання у війну. Кажуть, що таємне рішення Вільсона вступити у війну проти німців було відомо, як тільки його переобрання було забезпечено. Відповідно, він навмисно брехав електорату зі своїм гаслом. На користь Вільсона *Svornost* писала: «Вільсон, серед іншого, не ховав свою дружбу з малими народами, включаючи нашу націю і, таким чином увійшов в наші серця. Тисяча вісімсот один чеський виборець у вівторок віддячить за його дружбу, віддавши за нього переважну більшість голосів».¹²⁰

Офіційно Президент вважав, що найнадійніший спосіб не допустити Америку в європейську війну – це змусити два воюючих табори укласти мир. У грудні 1916 року він запропонував країнам публічно заявити про свої військові цілі, щоб можна було почати обговорення умов миру. 10 січня 1917 року країни публічно заявили про свої цілі. В якості однієї із своїх цілей, союзні країни зазначали про «звільнення італійців, слов'ян, румунів і чехословацьких військ від іноземного панування».¹²¹ В тій чи іншій формі доля італійців, поляків і румунів Австро-Угорщини раніше була предметом міжнародних суперечок, а чехословацькі питання були включені в цей список

¹¹⁹ *Tumulty J.* Wilson's attitude before war / *The New York Times*. – 1921. – 12 жовтня / Електронний ресурс: <https://www.nytimes.com/1921/11/12/archives/wilsons-attitude-before-war-slogan-he-kept-us-out-of-war-was-not.html>, відвідано 02.05.2020.

¹²⁰ *Ženka J.* Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 163.

¹²¹ *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918, Supplement 1, The World War, Volume I / Editor: J. Fuller.* – Washington: United States Government Printing Office, 1933. – P. 8.

міжнародних питань вперше. Це являло собою велике піднесення для чехословацького руху за незалежність.

Сполучені Штати і їх союзники плекали надію відокремити Австрію від Німеччини, і, у своєму прагненні ізолювати Німеччину від її союзників, президент Вільсон у своїх «14-ти пунктах» допустив протиріччя між принципами політики і її прагматичними цілями. У своєму зверненні до Ліги з примусу до миру у Вашингтоні 27 травня 1916 року Вільсон заявив, в якості основного принципу справедливого світу, про створення нових держав, організованих за відповідними національно-культурними напрямками.¹²² Можу припустити, що національне самовизначення, на яке посилалися американські батьки-засновники для виправдання відходу американських колоній Британської імперії і створення Сполучених Штатів, було для Вільсона самоочевидною істиною, природним правом, неодмінним наслідком демократії, але не принципом дії. Схоже, він не розумів революційних наслідків, стосовно багатонаціональної імперії Габсбургів, або не бажав приймати її логічний висновок, а саме що розчленування Австро-Угорщини неминуче при федералізації. Нарешті, в своєму знаменитому зверненні «Чотирнадцять пунктів» від 8 січня 1918 року закликав до *«найвільнішої можливості автономного розвитку»* для *«народів Австро-Угорщини»* (пункт десять), але не до їх незалежності.¹²³ У розумінні Вільсона самовизначення передбачало насамперед право народів самостійно обирати свій уряд, що не передбачало розчленування європейських імперій. Довгий час Вільсон залишався прихильником федералізації Австро-Угорської імперії з наданням широких прав населенню її народів.

Неузгодженості американського і союзних урядів щодо чехословацького руху не були зрозумілі його лідерами. Американське оголошення війни, хоч і

¹²² Wilson W. War and Peace: Presidential Messages, Addresses, and Public Papers 1917-1924. – Honolulu: University Press of the Pacific, 2002. – P. 388–500.

¹²³ President Woodrow Wilson's speech to Congress outlining his 'Fourteen Point' peace programme, 8 January 1918.

обмежене Німеччиною, активізувало рух в Сполучених Штатах. Американський вступ в світову війну в квітні 1917 року значно стимулював діяльність Альянсу та розширив масштаби його зусиль. Американська підтримка союзницької справи, природньо, працювала на користь чехів і словаків, як дипломатично, так і з військової точки зору. Дипломатична діяльність, звичайно ж, почалася в невеликих масштабах з самого початку війни, коли чехи намагалися інформувати американський світ про справжні факти чеської справи. Чесько-словацьке бюро преси було реорганізовано і переведено до Вашингтону задля більш успішної реакції на події та рішення, які приймалися в столиці.

У меморандумі до державного секретаря Роберта Лансинга американські чехи заявили, що вони, в першу чергу, зобов'язані Америці і є просто громадянами чеського походження, щоб залучитись підтримкою американського істеблішменту в найважливіший момент :

*«Високоповажний Роберт Лансінг,
Державний секретар,
Вашингтон, округ Колумбія.*

Сір:

У поданій брошурі викладено ставлення чоловіків і жінок до людей богемського походження і до витоків деяких проблем, нав'язаних Америці в результаті нинішньої війни.

Ми глибоко співчуваємо людям Богемії, які змушені проливати свою кров з причини, яку вони вважають несправедливою і що вона суперечить їх власним інтересам, як слов'янської раси. І ми віримо, що результат війни дасть їм незалежність. Але попри наші вподобання ми, в першу чергу громадяни Сполучених Штатів, і тому ми повністю підтримуємо мудрий, твердий і патріотичний курс Президента.

Сер, ми з повагою ставимося до Чеського національному альянсу Америки.

Йозеф Твищський, Секретар»¹²⁴

Роберт Лансінг отримав лист і, від імені Президента, дав теплий відгук:

«Президент дає мені вказівку сказати, що він глибоко зворушений вашим посланням 18-го, в якому ви висловлюєте вдячність вашим товаришам-чехословакам.... Всим цим

¹²⁴ *Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 401.*

*народ Сполучених Штатів простягає руку щирого співчуття і з радістю розділяє сподівання, які надихають ваш народ і ваших рідних в старій країні..».*¹²⁵

Насправді ставлення президента Вільсона в той час було далеко не сприятливим. Фактично до середини 1917 р офіційне ставлення уряду США до політичних цілей слов'ян Габсбурзької монархії здавалося в цілому співчуваючим, але таким чином лише мало на увазі підтримку їхніх вимог і залишало Вільсону достатній простір для маневру. Наприклад, наприкінці 1917 року президент Вільсон оприлюднив своє бажання пов'язати майбутнє слов'янських народів в Центральній Європі з продовженням існування Австро-Угорщини.¹²⁶ Обурившись заявою Вільсона, Альянс публікує в *The Bohemian Review* статтю з назвою «*Autonomy and Self-determination*», де пояснює, чому ніякі обіцянки автономії не зможуть задовільнити братів та сестер американських чехів на європейському континенті, розповідає про патріотизм маленької нації, в якій кожен член має значення, націю з історією, якій пристрасно пишається кожен чех, націю, яка вирішила стати незалежною. Цей високий ентузіазм пояснює сміливість чеських депутатів у Відні, які наважувались кидати виклик своїм ворогам, вимагаючи суверенітету. Саме цим автори намагались пояснити поведінку чеського народу, який дезертирством, непокорюю, страйками, заворушеннями прагнув дезорієнтувати своїх гнобителів і домогтися їхньої поразки: «*Можливо, Америка тепер зрозуміє, чому обіцянка найвільнішої автономії від союзників була таким розчаруванням для чехів.*»¹²⁷

А вже навесні і влітку 1918 року Америка заявила про свою підтримку політичних рухів слов'ян в Австро-Угорщині. підтримала претензії на незалежність чехів, словаків і югославів і вирішила розчленувати монархію

¹²⁵ N. a. Message of loyalty to the President // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1918. – №5. – P. 77.

¹²⁶ *The Papers of Woodrow Wilson*, vol. 45 / Edited by Arthur Link. – Princeton, 1984. – P. 194–202.

¹²⁷ N. a. *Autonomy and Self-determination* // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1918. – №2. – February. – P. 1–2.

після закінчення війни.¹²⁸ На думку історіографа Роберта Кернера, подібні різкі зміни в офіційній риторичі є закономірними, зважаючи на те, нова політика Америки щодо Європи формувалась повільно і супроводжувалася низкою розпливчастих або навіть суперечливих офіційних заяв, які відображали різні тактичні міркування, а також особисті погляди різних політиків. Щоб додати плутанини, президент Вільсон протягом цього періоду залишався вірним своїй репутації державного діяча, який іноді проводив зовнішню політику, не пропонуючи пояснень громадськості і навіть не проводячи жодних консультацій з державним секретарем, а демонструючи політичну волю.¹²⁹ Зміна в поглядах Вільсона і Америки на користь слов'ян виявилась остаточною і 5 квітня 1917 року Сполучені Штати оголосили війну Німеччині.

3.2. Становлення чехословацької армії в еміграції як важливого чинника визнання чехословацької незалежності

Ще з 1916 року Національна рада в Парижі розробила план організації чехословацької армії у Франції. На початку війни чехи із союзних і нейтральних країн, особливо Франції, Англії та Канади, добровільно пішли на військову службу проти Австрії. Робота Національної ради була настільки успішною, що на початку 1918 року вона мала у своєму розпорядженні три армії: одну в Росії, іншу у Франції і третю в Італії. Створення національних армій мало велике значення для чехословацької справи. Завдяки цьому чехословацька нація стала певною мірою військовим чинником, пов'язаним із зобов'язаннями з боку союзників. Участь в боротьбі проти центральних держав забезпечило її народу добру волю і допомогу союзних держав. 29 червня 1918 року американським чехам вдалося домогтися від Конгресу

¹²⁸ Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918, Supplement 1, The World War, Volume I / Editor: J. Fuller. – Washington, 1933. – P. 809.

¹²⁹ Hanak H. T.G.Masaryk (1850-1937) Volume 3 Statesman and Cultural Force, – New York: St. Martin's Press. – P. 44.

внесення поправок до Закону про імміграцію, згідно з якими чехам з Америки, які приєдналися до легіонів у Франції, було дозволено безперешкодно повертатися в Сполучені Штати. Кількість добровольців, які були відправлені до Франції, оцінювалося по-різному. Найбільш точно заяву з цього питання, ймовірно, було зроблено секретарем Альянсу Йозефом Твщицьким, який в листі, адресованому чехословацькому загону з Канади, заявив:

Відразу після вашого від'їзду я почав роботу тут, в Америці [організуючи волонтерів]. Щоб ви могли сформулювати правильне бачення, я заявляю тут середні цифри: з Чикаго приїхали 600 добровольців. З Техасу 80 відсотків всіх добровольців були чехами. З інших міст наші люди приїхали десятками, в основному з Клівленда, Нью-Йорка, Балтімора і Омахи. В цілому, за моїми оцінками, число чеських добровольців складає більше 3000, і це дуже м'яка оцінка».¹³⁰

У червні 1917 року Штефанік, який був віце-головою Чехословацької національної ради і офіцером військово-повітряних сил Франції, прибув до Сполучених Штатів для вербування добровольців серед чеських і словацьких іммігрантів для чехословацької армії у Франції. 4 жовтня Штефанік видав від Чехословацької національної ради – емоційний маніфест, який оголошує про «загальну національну мобілізацію» чехів і словаків в Америці для боротьби за чехословацьку незалежність.¹³¹ Він почав кампанію вербування на публічних зборах в Чикаго 14 жовтня і доручив задачу по набору добровольців в «Чехословацький комітет», організований і спільно фінансований Чехословацьким національним альянсом і Словацькою лігою. Алоїз Річард Нікл був на цих зборах і наступним чином описує майора:

Зал був завантажений до останнього місця. І я мав задоволення бачити словацького героя в синій формі гарнізону французів..... Штефанік був особою – голений – справжній слов'янський, впертий, але в цілому чуйний. Цифри добровольців були маленькі, тому бажання досягти успіху – не дивлячись ні на що. Мої симпатії до цього питання посилювалися під час його промови. Він говорив спочатку на словацькому, але коли Перглер потягнув його

¹³⁰ *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – Р. 404.

¹³¹ *Серпионова Е.* Человек-легенда Милан Растислав Штефанік: ученый, политик, генерал // До и после Версаля. Политические лидеры и идея национального государства в Центральной и Юго-Восточной Европе. – Москва: Индик, 2009. – С. 356–260.

*він відчув, що словацький тут недоречний, і продовжив чеською з правильним акцентом, який справив враження на пристуніх....*¹³²

Він зібрав добровольців в таборі в Стемфорді, штат Коннектикут, і організував їх перевезення до Франції для навчання на базі чехословацької армії. Хоча добровольців було зовсім мало, це все одно мало свій вплив на американських чехів та словаків.

Також Штефанік мав зустріч і із Теодором Рузвельтом, який, на відміну від свого наступника Вільсона, займав більш вигідну позицію для чехів і по суті, був першим президентом, який публічно вимагав оголосити війну Габсбургам і розділити її по національному принципу.¹³³ Більшість чиказької інтелігенції підтримували Рузвельта, зокрема Штепіна, бакалавр юридичних наук В. Герінгер, доктор теологічних наук Ванек, доктор права Сметанка, доктор медицини Фішер і його тесть Йозеф Чермак, який згодом стане мером Чикаго. У 1912 році Штепіна навіть був одним з головних агітаторів Рузвельта серед чехів. І цілком можливо, що Республіканська партія перемогла б на виборах в той час, якби обрала Рузвельта в якості кандидата, а не Хьюза.¹³⁴ Він так само як і Штефанік відвідував Чикаго із промовою, для того щоб загітувати американських слов'ян на мобілізацію та *«висловити ревну підтримку претензій австрійських слов'ян на свободу»*.¹³⁵

Одразу після того, як Америка оголосила війну Німеччині та розпочала мобілізацію для формування експедиційного корпусу, щоб розпочати бойові дії на Західному фронті, Чеський Альянс разом із Чиказьким Соколом сформували спільний рекрутинговий комітет з ідеєю залучення достатньої кількості людей для формування хоча б одного полку. Делегація вирушила до капітана Франкліна Кенні, який відповідав за вербування в Чиказькому районі,

¹³² *Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 285.*

¹³³ *Mamatey V. The United States and East Central Europe, 1914-1918 p. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda. – Princeton, 1957. – P. 130–140.*

¹³⁴ *Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 140.*

¹³⁵ Там само. – S. 136.

і йому повідомили про наміри створити окремий чеський полк під командуванням офіцерів, яких назначить міністерство оборони. Комітет негайно організував масове зібрання, і після виступу капітана Кенні понад сорок молодих людей запропонували стати добровольцями на захист своєї країни. Пльзенський Сокіл безкоштовно виділили кімнати в своєму приміщенні з метою створення регулярної рекрутингової станції. Хоч, згідно із законодавством Америки, не було можливості створити окремий чеський полк чиказьких чехів, їхній патріотизм був високо оцінений. Лист капітана Кенні, який він направив Ярославу Сметанці, секретарю об'єднаного комітету рекрутингу, є яскравим прикладом вищесказаного:

*«Висловлюю свою подяку Чеському національному альянсу, Соколам і всім американським громадянам, які народилися в Богемії, за чудові зусилля, завдяки яким ваші молоді люди приєдналися армії. Реакція ваших людей на мій заклик до воїнів була надзвичайно приємною. Я з радістю свідчу про те, що жоден прошарок неетнічних американців не виступив на захист своєї країни під час війни з найкращим духом, ніж американці чеського походження».*¹³⁶

Успішна кампанія з вербування, розпочата Альянсом та Сокілом, була помічена і позитивно оцінена безліччю щоденних газет. А чудова стаття доктора Алеша Грдлички, «Богемія і чехи», опублікована в журналі *National Geographic*, була розіслана Національним географічним товариством в якості військового бюлетеня і передрукована в сотнях невеликих газет Америки. Одна тільки ця стаття спровокувала співчутливе обговорення чеського питання та привернула уваги мільйонів американських громадян.¹³⁷

3.3. *The Bohemian review* як засіб інформування англомовної американської громадськості

Тисячі брошур і довідок були розкидані по всій Америці, і будь-який вид діяльності, який міг би інформувати американську громадськість про цілі і

¹³⁶ N. a. Bring back the Kaiser's mustaches // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1917. – №4. – May. – P. 15–16.

¹³⁷ *Hrdlička A.* Bohemia and the Czechs // *The National Geographic Magazine*, Volume XXXI. – 1917. – № 2. – February. – P. 163–164.

досягнення чехів і словаків, використовувався пресою. В цілому, чеська та словацька преса в Чикаго і в США загалом, повністю підтримали революційну акцію. Понад сто чеських періодичних видань в Америці щодня писали, закликаючи, стимулюючи і інформуючи своїх підписників, проте зазвичай їхня увага була зосереджена саме на американських чехах, а їхні матеріали публікувались переважно слов'янськими мовами.

У вересні 1892 року друком вийшов перший номер першого англійського періодичного видання, присвяченого чеським справам. У *Bohemian Voice* була амбіційна програма; поширювати правдиву інформацію про політичні, соціальні та економічні інтереси чеського народу в Америці і за кордоном, підтримувати зв'язок нового покоління з історією його предків і «час від часу представляти доносити до громадської думки всі великі злочиння, вчинені австрійським урядом щодо наших побратимів, що живуть в межах чотирикутних гір». Фактично, щомісячна газета була опублікована з тією ж метою і переслідувала ті ж цілі, що і *Bohemian review*, про який мова піде згодом.¹³⁸

Bohemian Voice проіснував недовго, близько двох років, адже не знайшов в той час належної підтримки і, по суті, був не на часі. Але люди, які дали поштовх виданню, і редактори, які заповнювали його колонки, безумовно, своїми ідеями, а хтось навіть особисто, наприклад журналіст Франтішек Здрубек, відіграють важливу роль під час діянь Альянсу 1914-1918 років. Початковий імпульс був даний на з'їзді C.S.P.S в Сідар-Рапідс, в 1891 році. Першим редактором *Bohemian Voice* був Томас Чапек, юрист і банкір, який завжди знаходив час для літературної діяльності. Редактор Чапек докладав великих зусиль, щоб зробити журнал візуально привабливим, і редакція навіть замовляла «прекрасні гравюри знаменитих чехів» з Богемії. Портрети відомих чеських політиків, письменників, музикантів, духовних лідерів, художників,

¹³⁸ N. a. The Bohemian Voice // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 8. – September. – P. 15.

культурних діячів чесько-американського походження прикрашали перші шпальти номерів: Коменського, Дворжака, Бродіка, Рігера, Сметанки, Немцова, Неруди, Гавлічека, Коллара, Напрстека, Ондржічека,¹³⁹

Ідейним наступником *Bohemian Voice* можна по праву вважати *Bohemian review*, журнал, який друкувався Чеським Альянсом та був спрямований на інформування широкого загалу американської громадськості на рахунок чеського питання

Чеський національний Альянс почав публікувати *Bohemian review* в Чикаго в лютому 1917 р., (з листопада 1918 року видання з'явилося під виправленою назвою «Чехословацький огляд»). Із щоденника Алоїза Нікла можна дізнатись наступну інформацію про створення редакції *Bohemian review*:

Одного разу вдень ми сиділи в прес-клубі: Штепіна, Змрхал і я. Штепіна жалівся та плакався, що неможливо ніяким чином потрапити в американську пресу з повідомленнями про чеське питання. Змрхал погоджувався. Чиказький журнал був сприятливий для чехів і іноді щось друкував, але тираж був невеликим. Я сказав Штепіні: «Так чому ж Альянс не видає свій власний журнал? У ньому він може надрукувати пропагандистський матеріал на рахунок чеського питання, а це, у свою чергу, надасть чеським друзям у віддалених районах потужну зброю, з якою вони можуть зіткнутися з усіма несприятливими новинами у своїй місцевій англомовній пресі. Але моя пропозиція була відхилена. «Це точно неможливо. У нас немає грошей. Це буде коштувати шість тисяч доларів на місяць і де їх взяти?» - відповів Штепіна.

*Але яким було моє здивування, коли я прочитав в газетах 13 лютого, що Чеський Альянс буде публікувати свій журнал *The Bohemian Review*: редактор – «один з найбільш професійних експертів з англійської мови, доктор Ярослав Сметанка. Видавничий дім складається з містера Джорджа і Йозефа Твищицького. За запитом Центрального комітету Альянсу «Богемський огляд» став органом нашої центральної національної організації і зобов'язався добровільно виконувати побажання Редакційної ради Альянсу, до складу якого входять доктор Фішер, Войта Бенеш До речі, ці джентльмени поділилися моєю ідеєю як своєю законною здобиччю.¹⁴⁰*

Bohemian review прагнув інформувати англомовну аудиторію про чеське питання: чехи як слов'янська нація в імперській Австрії і як іммігрантська національність в Сполучених Штатах. Редакція видання сформувала мету та

¹³⁹ *Chroust D. Bohemian Voice: Contention, Brotherhood and Journalism among Czech People in America, 1860-1910. Doctor of Philosophy / Texas A&M University, 2009. – P. 354.*

¹⁴⁰ *Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 195–197.*

цілі наступним чином: розповісти народу Америки, що «немає нічого, що б могло примирити чехів Богемії з приєднанням до Австрії», вони вимагають незалежності, і що вони вдосталь володіють якостями, які зробили б Богемію важливим членом сім'ї цивілізованих націй, завоювати співчуття і добру волю Америки до боротьби чехів і словаків за свободу було головною метою Богемського Огляду.¹⁴¹ Грунтуючись на переконанні, що передбачувані англо-американські читачі (і асимільовані чехо-американці) були дезінформовані австро-німецькими джерелами, ворожі чехам, і американською пресою, яка спиралася на ці джерела, *Bohemian review* був полемічним та окреслював чіткі позиції чехів стосовно питання незалежності Богемії, вороже ставлення до Габсбургів та Австро-Угорщини в цілому.

Досить побачити назви деяких публікацій: «*Bohemia under the Habsburg disorder*» (Чапек); «*The Bohemian Question*» (Перглер); «*The voice of oppressed nations, the problem of small nations*», «*Bohemia and the European Crisis*» (Масарик); «*The future of Bohemia*» (Сетон-Ватсон); «*Bohemia: history and claims*» (Маршан); «*The case of Bohemia, oppressed citizenship*» (Намьє); «*The Ramshackle Empire*» (Твщицький); «*Bohemia*» (Бенеш і Змрхал); «*Bohemian Lawsuit for Freedom*» (Прочазка); «*Bohemia's case of independence*», «*Germany and Habsburg Problem*» (Е. Бенеш); «*Czechoslovaks, a new militant nation*» (Хазен); «*Austrian terrorism in Bohemia*» і інші.

Bohemian review також прагнув дати своїм читачам вичерпну інформацію про чеське питання, охоплюючи історію, біографію, літературу і мистецтво Чехії, відповідаючи читачам на їхні листи, надсилаючи їм різноманітні статистичні звіти з усіх питань, переклади чеської літератури, адже, на думку редакції, Ми для того щоб переконати Америку у справедливості політичних вимог чеського народу, використання лише політичних аргументів є недостатнім. Окрім цього лідери Альянсу мали свої колонки де розповідали

¹⁴¹ *Smetánka J. Why the Bohemian Review? // The Bohemian Review, Volume 1. –1917. – № 1. – February. – P. 16–17.*

про діяльність організації, успіхи та невдачі, при цьому постійно наголошуючи на цілях та завданнях, які прагнув досягти Альянс. Зокрема Войта Бенеш в статті «*How Bohemians Organized*» писав наступне:

Чеський національний Альянс - гордість нашого народу в Америці. Три роки тому його взагалі не було; сьогодні у нього більше 200 філій і близько 120 000 членів, які прямо або побічно сприяють досягненню його високих цілей. Які цілі Чеського національного Альянсу? У більш ранній період війни, до того, як Сполучені Штати оголосили війну Німеччині, головним завданням Альянсу було забезпечення грошима політичної, дипломатичної та журналістської діяльності Паризького національного ради....¹⁴²

Журнал постійно публікував інформацію про лекції та заходи, підписання всіляких документів або резолюцій від Альянсу та його очільників, співпрацю останніх із урядовими органами тощо. Наприклад:

«Чарльзу Перглеру, віце-президенту Альянсу, випала честь виступити на спільній сесії законодавчого органу Техасу 10 травня, його тема була "Богемія в умовах кризи". Тієї ж ночі він виступив на великому зібранні в Техаському університеті. З Остіна пан Перглер переїхав до Нью-Йорка, щоб взяти на себе відповідальність за Бюро слов'янської преси, засноване Альянсом у співпраці з іншими слов'янськими організаціями, та очолити його.»¹⁴³

Є також свідчення того, що *Bohemian review* читали люди, які формували громадську думку в Америці. За словами редакторів газети, публікації і редакційні статті, засновані на матеріалах, знайдених в *Bohemian review*, були опубліковані в наступних авторитетних газетах: *Providence Journal, Chicago Post, Statesman, Cedar Rapids, Iowa Times, Evening Gazette, Boise, Post and Houston Chronicle, Galveston News, Oelwein, Register.*¹⁴⁴ Норман Хепгуд у програмі, опублікованій в *Chicago Tribune*, від 28 січня, писав, що поруч із проблемою Константинополя "лише одне питання в Європі має гостре та неминуче значення в геополітичному плані. Це статус Богемії".¹⁴⁵

Також *Bohemian review* іноді публікував схвальні відгуки впливових людей. За словами редакції, листів надходило багато, через невелику кількість

¹⁴² Beneš V. How Bohemians Organized // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 8. – September. – P. 5–6.

¹⁴³ N. a. With the Bohemian National Alliance // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 5. – June. – P. 15.

¹⁴⁴ Там само. – С. 15-16.

¹⁴⁵ Smetánka J. What the Papers Say // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 1. – February. – P. 18.

місця, яке може бути заповнене питанням більш загального інтересу і через те, що публікація листів привела б до самореклами, вони публікували лише у особливих випадках. Зокрема був опублікований лист від лікаря із Саскачевану, який свідчить про те, що зусилля з пошуку прихильників чеського питання, які здійснювались американськими чехами, приносили результати: *«Ваш Bohemian review – це вміло керована газета і настільки добре написана, що зацікавить будь-якого мислячого..... Ці люди, та й взагалі все канадці, раді, що в нашій канадській армії є чеське представництво...»*¹⁴⁶

Майже кожний випуск закінчувався словами: *«Якщо у вас є друзі, яких може зацікавити Bohemian review, надішліть нам їх адреси, щоб ми могли відправити їм зразки копій поштою.»*¹⁴⁷

3.4. Представлення чехословацького питання в Америці на урядовому рівні та на міжнародній арені

Однією з перших резолюцій, яка викликала інтерес у американських чехів, став документ, введений до Палати представників, який закликав парламентські органи союзних держав зробити заяву на користь відновлення Бельгії та Сербії та свободи для Польщі та Ірландії. Ця резолюція була внесена конгресменом Меділлою Маккорміком з Іллінойсу і була відома як Резолюція Палати представників № 41. Американські чехи та їх прихильники були розчаровані байдужістю Америки до чеського питання, тим більше що Америка вважалась головним захисником народів, які борються за свободу. Представник Маккормік і Комітет закордонних справ Палати представників,

¹⁴⁶ N. a. A letter of appreciation // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 1. – January. – P. 15.

¹⁴⁷ N. a Being a Member of a Small Nation // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 10. – November. – P. 8.

до якого надійшла резолюція, були завалені телеграмами і петиціями з проханням про включення Богемії в сферу дії резолюції.¹⁴⁸

Впливові люди з чеським корінням, які мали доступ до лідерів конгресу в Америці, використовували свій вплив, щоб відстоювати інтереси пригноблених груп в Європі. Завдяки діяльності Чарльза Перглера, як спікера і пропагандиста, справа дійшла до найвищих авторитетів в країні. В листі від 21 грудня 1917 року згадував про свої візити до різних посадових осіб Державного департаменту у Вашингтоні і згадав кілька важливих зустрічей, які він провів у грудні і січні.¹⁴⁹ У лютому 1916 Чарльз Перглер, чесько-американський юрист, журналіст і політик, виступив зі зверненням до Комітету палати представників з іноземних справ. У цьому зверненні Перглер заявив, що *«в інтересах всіх нейтральних держав потрібно усунути останній слід несправедливості»*.¹⁵⁰ Перглер, який в останні два роки працював на чехословацьку незалежність з таким завзяттям, що залишив навіть свою усталену і прибуткову юридичну практику і взяв на себе одне з найбільш складних і відповідальних завдань в діях чехословацької політичної еміграції, спрямованих на завоювання свободи старої батьківщини, виголошував лозунг: *«Ми не дозволимо, ми продовжимо, ми переможемо!... проста автономія не задовольнить нас більше. Ми вимагаємо повної свободи, повної незалежності. Ми ніколи більше не змиримося з Габсбургами»*.¹⁵¹ Він закликав Конгрес прийняти резолюцію, яка вимагала звільнення пригноблених національностей. При цьому він заявив, що *«Приймаючи резолюцію, яка вимагає обговорення нейтральними силами на рахунок звільнення пригноблених національностей, конгрес Сполучених Штатів може поставити себе не тільки на високий*

¹⁴⁸ N. a. What the Alliance is doing // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 4. – May. – P. 14–15.

¹⁴⁹ Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 402.

¹⁵⁰ Pergler C. Bohemia's claim to independence. – Chicago, 1916. – P. 10.

¹⁵¹ Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 295.

*моральний ґрунт справедливості і праведності, але і зробити це, керуючись просвітницькими інтересами Америки».*¹⁵²

*«Якщо Америка зробить свій внесок в постійний мир, зробивши те, що необхідне для звільнення малих народів, вона заслужить посмертну подяку чехів, які живуть в Європі, а також всіх чисельно малих країн, і додасть славу главу до історії світу, а також до історії Америки »- писав Чарльз Перглер.*¹⁵³

У травні 1917 року він домогся успіху, коли конгресмен Адольф Дж. Сабат, уродженець Богемії, член Палати представників США від Демократичної партії в Чикаго, і сенатор Вільям Кінг, республіканець з Айови, погодилися спонсорувати паралельні резолюції в палаті представників і сенаті, підтримуючи створення незалежної Чехословацької держави.¹⁵⁴ Резолюції не були проголосовані, але вони допомогли довести справу Чехословаччини до відома американської громадськості, яка вперше почула про чеське питання на урядовому рівні.

У 1917 році чеське питання було винесено на міжнародний форум, який був представлений в рамках Соціалістичної конференції Другого Інтернаціоналу в Стокгольмі, Швеція, де Національна рада представила меморандум членам Конференції. Чехи так само максимально використовували Конгрес представників пригноблених національностей Австрії, що відбувся в Римі в квітні 1918 року. Цей орган справив сильне враження на державного секретаря США Роберта Лансинга, який 29 травня 1918 року заявив, що уряд Сполучених Штатів з великим інтересом стежить за ходом проведення Конгресу пригноблених рас Австрією та Угорщиною, який

¹⁵² Pergler C. Bohemia's claim to independence. – Chicago, 1916. – P. 8–12.

¹⁵³ Pergler C. The Bohemians (Czechs) In The Present Crisis. – Sydney, 1916. – P. 22.

¹⁵⁴ N. a. With the Bohemian National Alliance // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 5. – June. – P. 15–16.

відбувся в квітні в Римі, за націоналістичними прагненнями чехословаків і югославів за свободу та щиро співчуває.¹⁵⁵

Потрібно зауважити, що протягом 1917 і 1918 років в жодній іншій країні інформаційна кампанія на рахунок чеського визвольного руху не досягла таких масштабів, як в Америці. Не було ні одного важливого зібрання, на якому не було б представлено чеське питання. Зокрема на важливому Конгресі пригнічених і залежних національностей у Вашингтоні в січні 1917 року був зачитаний маніфест чеського іноземного комітету, виданий в Парижі 14 листопада 1915 року, суть якого полягала в наступному: *«Всі чеські політичні партії до цього часу боролись за кваліфіковану незалежність в рамках Австро-Угорщини. Але події цієї жахливої війни і безрозсудного «насилства Відня» змушують нас вимагати незалежності від Австро-Угорщини. Ми просимо незалежну Чесько-словацьку державу...»*¹⁵⁶ Чехословацькі претензії так само належним чином були висвітлені делегатами на щорічних засіданнях Академії політичних та соціальних наук, Лонг-Бічській конференції закордонних та інших важливих міжнародних з'їздах та подіях, результати яких вже просто не могла ігнорувати чутлива американська громадськість.

В 1917 році професор Томаш Масарик мав змогу виступити з інавгураційною лекцією в Лондонському королівському коледжі, де він мав можливість із доповіддю *«The problem of small nations in the european crisis»* виступити перед всією британською елітою та висвітлити як чеське питання, так і проблеми пригноблених європейських націй в цілому. На жаль, прем'єр-міністр Великої Британії пропустив лекцію через хворобу попри великий інтерес до доповіді Масарика. Він закінчив свою промову наступним чином:

«Не раз скептична думка вражала мене: чи не час говорити про малі народи, коли життєво важливо просто надати захист одному з них? Я можу, принаймні, пообіцяти,

¹⁵⁵ N. a. Masaryk at work in America // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 6. – P. 95.

¹⁵⁶ The Heart of Europe. An address delivered by Charles Pergler in Washington, December 11, 1916, at a conference of oppressed or dependent nationalities / Author C. Pergler. – Chicago: The Bohemian (Czech) National Alliance, 1917. – P. 9–13.

що всі викладачі нової школи слов'янських досліджень не пошкодують зусиль для того, щоб домогтися успіху і через дослідження внести свій вклад, хоча і недосконалий, спрямований на зближення відносин між Великобританією і слов'янським світом»¹⁵⁷

Коли Масарик прилетів до Вашингтону 9 травня, у свою штаб-квартиру, його вітав натовп доброзичливців, в тому числі 27 членів Конгресу на чолі з конгресменом Сабатом.¹⁵⁸ Була присутня велика кількість сенаторів і конгресменів, головним чином члени комітетів у закордонних справах обох палат, а також представники посольства Франції. Масарик сподівався, що його зустрине президент Вільсон, якому він хотів би пояснити помилки австрійської політики і висвітлити переваги підтримки бунтівних національностей Австрії. Зокрема, він хотів домогтися від Америки повторного визнання Чехословацької національної ради в Парижі і американської допомоги в транспортуванні чехословацької армії до Франції. Але президент його не одразу прийняв, навіть незважаючи на те, що таємні переговори з Віднем про відокремлений мир нещодавно провалилися і Вільсон розглядав альтернативну політику заохочення австрійських слов'ян до повстання, тримаючи перед ними обіцянку свободи.¹⁵⁹

Так як Масарик не отримав запрошення від Білого дому або Держдепартаменту для обговорення чехословацьких справ, він вирішив продовжити своє перебування в Сполучених Штатах і спробувати лобіювати інтереси чехів і словаків та змінити порядок денний в американській офіційній і громадській думці в інтересах незалежності Чехословаччини і австрійських слов'ян загалом. Після двотижневої роботи в Вашингтоні професор Масарик вирушив в Бостон, де виступив на щорічних зборах американських унітаріїв, і звідти вирушив до Нью-Йорк, де його співвітчизники приготували для нього прийом, дуже потужний як для чеської громади в Нью-Йорку. Масарик

¹⁵⁷ *Masaryk T. and Smetánka J. The problem of small nations in the European crisis // The voice of an oppressed people. – Chicago: Bohemian National Alliance, 1917. – P. 9–13.*

¹⁵⁸ *Jahelka J. The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 407.*

¹⁵⁹ *Mamatey V. The United States and East Central Europe, 1914-1918 p. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda. – Princeton, 1957. – P. 252–260.*

розмовляв з величезною аудиторією, яка заповнила кожен куточок Карнегі-холу, і був представлений Ніколасом Мюрреєм Батлером, президентом Колумбійського університету.¹⁶⁰ З Нью-Йорка професор Масарик вирушив в Чикаго. Із спогадів Алоїза Нікла про виступ Томаша Масарика у Чикаго:

Для мене найважливіший день був 28 травня, коли Масарик розмовляв з величезним натовпом у Харрісон-коледжі. Там він підвів підсумки своєї роботи та представив програму на майбутнє - але тільки на найближче майбутнє. Я був здивований спритністю, з якою він спокійно визнав, що його теорії невірні, але в той же час він взвалив на себе все, що було зроблено за кордоном для чеської справи. Я думаю, що тільки в чеській нації, яка звикла до таких дій, можна було зробити щось подібне - і тільки через двісті, триста років, коли перспектива децю затягнеться, історики будуть дійсно холодними і неупередженими, щоб оцінити це психологічне явище. Масарик говорить так: «Не ми почали революцію, її почали наші солдати. Люди були покликані до зброї, і вони самі, без будь-яких інструкцій, відчували, що необхідно вирішити що-небудь. Я бачу в цьому велику національну дисципліну і хорошиий знак на майбутнє. Наша політика заснована на братерстві слов'янства. Потім, коли я спостерігав за тим, що відбувається і чув окремі випадки, я сказав собі: ми не можемо зробити менше, ніж солдати. Ці думки привели мене за кордон. Після ретельного розгляду я вирішив спробувати організувати єдину організацію всіх наших колоній..¹⁶¹

Як повідомляє *Chicago Tribune*, 200 000 чоловік прийшли вітати чехословацького лідера, 40 000 чоловік пройшли разом з ним на параді від залізничного вокзалу до готелю Blackstone, де він звернувся до натовпу. На зустрічі були присутні всі сокільські організації, чеські і словацькі, вільнодумці й католики, в тому числі військовослужбовці в формі, всі братства, посадові особи чеського походження, загони поліцейських чеської крові, гості з Омахи, Сідар-Рапідс, Клівленда і інших міст, а також різні знаменитості, які були занадто численні, щоб їх згадувати.¹⁶² Гаррі Пратт Дžadсон, президент Чиказького університету прийшов, щоб особисто привітати Масарика: «Я вірю, що ваша робота, професор Масарик, увінчається успіхом, якого вона заслуговує».¹⁶³

¹⁶⁰ N. a. Masaryk at work in America // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 6. – P. 95.

¹⁶¹ Ženka J. Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha, 2017. – S. 305.

¹⁶² N. a. Masaryk's reception in Chicago // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 5. – P. 77.

¹⁶³ Kulhánková K. Czechs & Chicago // Czech Consulate General in Chicago Publication – 26 december. – 2018. – P. 2.

30 травня словацькі, чеські та інші слов'янські іммігрантські групи в Пітсбурзі влаштували гучний прийом Масарику, кульмінацією якого стало великі публічні збори, на якому була зачитана декларація державного секретаря Роберта Лансинга.¹⁶⁴ У ньому виражалось *«щире співчуття»* уряду Сполучених Штатів до *«націоналістичних прагнень чехо-словаків і південних слов'ян до свободи»*. Це було перше довгоочікуване офіційне схвалення американцями руху за незалежність австрійських слов'ян. Це викликало дикий ентузіазм в аудиторії. 31 травня на відкритому засіданні Масарик зустрівся наодинці з представниками Словацької ліги, Чеського національного альянсу і Національної спілки чеських католиків, щоб обговорити їх невідкладні завдання щодо досягнення чехословацької незалежності та, відповідно, форми устрою, яку Чехословацька держава могла б мати. Американські словаки повністю довіряли Масарику, адже вони знали, що до війни він був єдиним видатним чеським політиком, який цікавився словаками, і що після його вигнання він послідовно вимагав незалежності не тільки для чехів, а й для словаків в загальній чехословацькій перспективі, що дало йому змогу об'єднати в купу усі сили.

Робота Альянсу на чолі з чиказькими чехами прийняла надзвичайно важливу роль в травні 1918 року, оскільки він став домінуючою чеською і словацькою організацією, яка підтримувала і асистувала професору Масарику, який прибув до Сполучених Штатів з Сибіру, де він допоміг організувати знамениту чехословацько-російську армію в травні 1918 року. Тут, за допомогою Альянсу та його політичних друзів, він відразу ж вступив в контакт з найвпливовішими американцями в суспільстві і уряді. Незважаючи на постійну агітацію американських чехів за свою рідну країну, влада Америки коливалася на рахунок проявів якоїсь симпатії до чеського або словацького.

На зустрічі в Пітсбурзі Масариком було переглянуто Клівлендську угоду. Передбачалося, що Чехословаччина стане демократичною республікою, а

¹⁶⁴ *Preclík V. Masaryk a legie Hlas (Masarykovo demokratické hnutí)*. – Paris: Karviná, 2019.

Словаччина буде мати власну адміністрацію і суди, словацька мова буде офіційною в школах і державних установах Словаччини, а більш значні положення, що стосуються організації Чехословацької республіки, слід залишити на розсуд чехів і словаків після отримання незалежності і вирішити їх за допомогою уповноважених представників. Проектом Масарика був відступ від Клівлендської угоди. Пішовши на обговорення, представники Словацької ліги повернулися і запропонували додати словацькі претензії на Čáslavský sněm, щоб бути там репрезентованими.¹⁶⁵ Було вирішено, що нова чехословацька держава матиме республіканську і демократичну конституцію. Масарик прийняв словацьку пропозицію. У дуже важливому доповненні до угоди також вказувалося, що *«більш докладні законодавчі акти про заснування Чехословацької держави передаються звільненням чехам і словакам і їх законним представникам»*.¹⁶⁶ З цим доповненням його проект був одноголосно схвалений і підписаний самими представниками чехів і словаків, які були присутні на зустрічі. Він увійшов в історію як «Чехословацька угода» Пітсбурга. Ця угода стала черговим кроком до визнання союзними урядами чеських прагнень, адже офіційно зафіксувала об'єднання Чеської національної ради в особі Томаша Масарика та Чеського національного Альянсу, який репрезентували американські чехи та словаки та ознаменувала їхню спільну роботу задля створення держави із демократичним устроєм.

Хоча угоду підписав Томаш Масарик, у ній не помітно впливу тоді вже поширюваної теорії чехословакізму. У ній немає розмов про чехословацьку націю, говориться тільки про чехів та словаків, про чеські землі і Словаччину. Тим не менше, розвиток подій протягом наступних двадцяти років показав, що чехословакістська концепція заперечує Пітсбурзьку програму, і таким чином

¹⁶⁵ Šandera M. Čáslavský sněm // Přísně tajné! Literatura faktu. – 2011. – č. 4. – S. 20–30.

Пітсбурзька угода з моменту створення Чехословаччини стала постійним пунктом політичної напруженості між чехами та словаками.¹⁶⁷

Прихильність до демократичних принципів, одним з яких було право народів вибирати самостійно уряд і визначати свій політичний розвиток, сприяло залученню американців до боротьби чеського і словацького народів за незалежність від імперії.¹⁶⁸ Запрошення в Білий дім відкрило двері Масарику до офіційних американських кіл.¹⁶⁹ Цьому великою мірою посприяв Чарльз Крейн, який надавав велику фінансову підтримку президентській кампанії Вільсона і був його поважним радником. Більше того, його син Річард служив секретарем держсекретаря США Роберта Лансинга. Крейн представив Масарика президенту Вілсону як *«видатного слов'янського лідера світу та одного з півдесятка провідних державних діячів»*. Томаш Масарик відкликався про Чарльза наступним чином: *«Я мав на меті познайомитись з найбільш впливовими особами, які приймали рішення в адміністрації США, Конгресі та суспільстві. Містер Крейн надав мені виняткову допомогу, оскільки він знав майже всіх людей, які мене цікавили, зокрема, він був близький до президента Вільсона»*.¹⁷⁰ Сім'я Масариків назвала Крейна "Хрещеним батьком Чехословаччини". Навіть прізвисько повною мірою відображає значення чиказького промисловця та мецената для створення Чехословаччини.

¹⁶⁷ *Постоловський Р.* Національно-демократичні основи проголошення незалежності Чехословаччини 28 жовтня 1918 // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету Івана Огієнка: Історичні науки. – Т. 23. – С. 245.

¹⁶⁸ *Зорин А.* США и борьба за создание Чехословакии // Вестник Вятского государственного университета. – 2007. – Вып. 19. – С. 139.

¹⁶⁹ *McNamara K.* Dreams of a Great Small Nation: The Mutinous Army that Threatened a Revolution, Destroyed an Empire, Founded a Republic, and Remade the Map of Europe. – New York: Public Affairs, 2016. – P. 240–243.

¹⁷⁰ *Kulhánková K.* Czechs & Chicago // Czech Consulate General in Chicago Publication – 26 december. – 2018.

3.5. Проголошення незалежності Чехословаччини

У квітні 1918 року в Римі відбувся «Конгрес поневолених націй». Там представники чехів і словаків разом з південними слов'янами висунули вимоги до самовизначення. Під впливом справи Сикста¹⁷¹ і Брест-Литовського договору США змінили свою позицію. Держсекретар Роберт Лансінг 29 травня 1918 року висловив «ширу симпатію» уряду США до чехословацької і югославським прагненню до свободи. Прем'єр-міністри Великобританії, Франції і Італії приєдналися до його заяви 3 червня. На той час Масарик знаходився в Сполучених Штатах, де домогся дипломатичного успіху, коли він і американські чеські та словацькі організації підписали угоду в Пітсбурзі 30 травня, обіцяючи працювати задля спільної держави з федеральними установами і окремої словацької автономії. 19 червня він був прийнятий президентом Вільсоном і розмовляв з ним 45 хвилин. Хоча офіційне визнання з боку американського уряду ще не було надано Чехословацькій національній раді, Масарика ідентифікували, включаючи вищих урядовців, як главу революційного уряду Богемії.

Чехословацька національна рада була визнана чехами і словаками, що живуть за межами центральних імперій, як один з авторитетних лідерів в боротьбі за незалежність. Місцеві жителі через своїх обраних представників діяли послідовно і одноголосно відповідно до програми, розробленої Паризькою радою і, хоча Рада ще не контролювала ніяку частину чехословацької території, вона володіла арміями в Росії, Франції та Італії і складалася з людей, чий авторитет, вольовий характер та політичні вподобання високо цінувались на міжнародній арені. І тому великий крок був зроблений Францією, щирим другом Богемії з довоєнних часів. З нагоди вручення прапора, який місто Париж надав 21-му полку Чехословацької армії у Франції, французький уряд через свого міністра закордонних справ визнав

¹⁷¹ Справа Сикста - невдала спроба австрійського імператора Карла I укласти окрему мирну угоду з союзниками в Першій світовій війні. Справа була названо в честь його зятя і посередника, принца Сикста з Бурбона-Парми.

незалежність чехословацької нації фактично існуючої по праву і визнав Чехословацьку національну раду її тимчасовим урядом. Це був перший випадок, коли одна з великих держав Антанти визнала войовничість одного з підданих народів дуалістичної монархії через свій авторитетний комітет за кордоном.¹⁷² Британський уряд повторив цей маневр 9 серпня, та беручи до уваги зусилля з досягнення незалежності, Британія вважає чехословаків союзною нацією і визнає єдність трьох чехословацьких армій, які вели війну проти Австро-Угорщини і Німеччини.¹⁷³ Італія ж 30 липня вибрала власний шлях визнання і замість офіційного оголошення вона уклала договір з Чехословацькою національною радою, відповідно до якого визнавала право Ради командувати чехословацькими арміями, розробляти закони для чехословацьких громадян і забезпечувати дотримання цих законів на італійській землі. І все це відбувалось до проголошення незалежності Чехословаччини. США визнали уряд трохи пізніше. Спочатку 28 червня держсекретар Лансінг роз'яснив свою декларацію від 29 травня, оголосивши, щоб не було ніяких непорозумінь щодо сенсу заяви, що позиція уряду Сполучених Штатів полягає в тому, що всі гілки слов'янської раси повинні бути повністю звільнені від німецького і австрійського правління.¹⁷⁴ 3 вересня 1918 Роберт Лансінг зробив заяву, де було вказано, що уряд Сполучених Штатів заявляє про готовність офіційно вступити в стосунки з Чехословацькою національною радою з метою ведення війни проти спільного ворога, імперій Німеччини і Австро-Угорщини.¹⁷⁵ Пояснити це можна тим, що Америка, попри свою риторичку, була обережною і не мала чіткої політики ні щодо національного питання чехів та словаків в цілому, ні по відношенню до

¹⁷² *N. a.* Recognition of the Provisional Government // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1918. – № 7. – P. 97–98.

¹⁷³ *N. a.* Text of British recognition // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1918. – № 9. – P. 142.

¹⁷⁴ *Mamatey V.* The United States and East Central Europe, 1914-1918 p. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda. – Princeton, 1957. – P. 285 – 290.

N. a. Our cause is marching on // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1918. – № 7. – P. 110.

¹⁷⁵ *N. a.* American Recognition for the Czechoslovaks by Robert Lansing // *The Bohemian Review*, Volume 2. – 1918. – № 9. – P. 130–131.

Австро-Угорщини протягом усього 1917 року, та притримувалась позиції європейських союзників. Оголошення війни віденському уряду було проголошено лише через кілька місяців після вступу у війну з Німеччиною. Також, напевно, на них вплинув перебіг конфлікту чехословацького корпусу і СРСР.¹⁷⁶

Сполучені Штати, поряд з Великобританією, Францією та Італією, займають своє місце у визнанні чехословацького народу. Це політика мудрості, це правильно.... ми могли б сказати, що це політика щедрості, якби ми не відчували, що це перш за все акт справедливості. Чехословацьчина виступає з нами проти спільного ворога людства. Вони показали свою хоробрість в Сибірі, в Італії і у Франції. Визнаючи їх, союзні країни офіційно визнають dokonаний факт і виконують справедливе зобов'язання.

*New York Times*¹⁷⁷

Напевно, найбільш знаковою подією в історії Чеського національного Альянсу стала маніфестація на користь чехословацької армії в Карнегі-холл, яка відбулася в Нью-Йорку, 16 вересня. З доповідями виступили професор Томаш Масарик, президент Чехословацької національної ради, Ігнацій Падеревський, представник Польського національного комітету в США, Лейтенант Василе Стойка, президент Румунської національної ліги Америки, П'єр де Лану з Вищої комісії Франції і доктор Хінк Хінковіч, представник Югославської національної ради.¹⁷⁸ Зустріч проходила під головуванням мера Нью-Йорка Джона Пурроя Мітчела, і на маніфестації була присутня велика кількість видатних і впливових людей. Мер Мітчел похвалив очільників Альянсу за їх рішучість завоювати свободу для своєї рідної землі і заявив, що їх справа буде пов'язана з перемогою Америки і її союзників. Заява президента Вільсона про право малих країн на самоуправління неодноразово згадувалася і завжди отримувала величезні оплески аудиторії. Телеграми співчуття були зачитані секретарем Міністерства внутрішніх справ Франкліном Лейном,

¹⁷⁶ Communiqué of the People's Commissariat for Military Affairs. – 1918. – 29 May.

¹⁷⁷ N. a. Press comment on Czechoslovak recognition // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 9. – P. 144.

¹⁷⁸ N. a. The Great New York manifestation // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 10. – P. 163.

міністром військово-морського флоту Джозефусом Деніелсом, сенатором Генрі Кебот Лоджем, почесним президентом Чарльзом Еліотом з Гарвардського університету і послом Італії графом Маккі ді Селлер. На мою думку, зустріч і прийом стали кульмінацією політичної діяльності Чеського національного Альянсу в Америці.¹⁷⁹

Після переосмислення Вільсоном справ, які відбувались на європейському континенті та, в той час як він розмірковував, як пояснити, що він відмовився від Пункту 10, 16 жовтня, прагнучи продемонструвати готовність дотримуватися пункту 10, імператор Чарльз видав маніфест про федералізацію австрійської половини імперії (угорці відмовилися приєднатися і федералізувати Угорщину).¹⁸⁰ У своїй відповіді до Відня 19 жовтня президент Вільсон заявив, що він більше не може вести переговори з Австро-Угорщиною на основі Чотирнадцяти пунктів, оскільки з моменту їх прийняття Сполучені Штати визнали прагнення чехословацьких і югославських громадян до свободи, і тому вони, а не він, повинні були визначити, який вплив з боку австро-угорського уряду їх задовольнить.¹⁸¹ Промова Вільсона приголомшила державних діячів Габсбургів, оскільки вони знали, що якщо питання залишать на розсуд чехословацьких і югославських сторін, вони будуть вимагати не менше, ніж повної незалежності.

Коли звістка про це досягла Праги, вранці 28 жовтня Чехословацька національна рада зрозуміла, що Відень скорився і фактично визнав право Чехословаччини на свободу. 17 жовтня Т.Г. Масарик передав спочатку державному секретарю Лансінгу, а згодом й президентові США Вудро Вільсону Вашингтонську декларацію, яка містила урочисте проголошення

¹⁷⁹ *N. a. Carnegie Hall Meeting // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 9. – October. – P. 13–14.*

¹⁸⁰ *Rumpler H. Das Völkermanifest Kaiser Karls vom 16. Oktober 1918. Letzter Versuch zur Rettung des Habsburgerreiches. – Vienna: Verlag für Geschichte und Politik, 1966.*

¹⁸¹ *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918, Supplement 1, The World War, Volume I / Editor: J. Fuller. – Washington: United States Government Printing Office, 1933. – P. 368.*

чехословацької незалежності з окресленими формами її державності, в якій зазначалося, що підписанти поділяють американські принципи та відмовляються від пропозицій миру австрійського імператора, адже не бажають стати частиною держави, яке не має ніяких підстав для існування, адже відмовляється прийняти фундаментальні принципи сучасної світової організації та залишається лише штучною і аморальною політичною структурою, яка перешкоджає будь-якому руху до демократичного і соціального прогресу.¹⁸² Вплив Декларації на президента Вільсона був сильним. Масарик пише про це наступне:

*«Президент Вільсон написав мені, що Декларація глибоко його вразила..., як ми бачили його дії щодо Австро-Угорщини. Президент Вільсон рішуче заявив, що Сполучені Штати змінили свою думку про Австро-Угорщину як таку і про відносини між Австро-Угорщиною та Америкою, на що вказує зміна у визнанні Чехословацької національної ради де-факто урядом чехословацької нації. Так само Сполучені Штати визнали національні прагнення югославів. Отже, тепер президент не міг прийняти будь-яку просту автономію цих народів в якості основи миру ... Не він, а самі ці народи повинні бути суддями на рахунок тих засобів, за допомогою яких австро-угорський уряд втілював свої бажання і задовольняв свої уявлення про власні права».*¹⁸³

Серед перших дипломатів визнаного міжнародною спільнотою уряду Чехословаччини були представники як американських словаків, так і американських чехів: словацький Стефан Осуський став послом Чехословаччини в Великобританії, а Чарльз Перглер став чехословацьким послом в Сполучених Штатах, який був акредитований при Державному департаменті в якості комісара Чехословацького національної ради і наділений повноваженнями діяти від імені свого уряду.¹⁸⁴

Увечері 28 жовтня вони проголосили незалежність Чехословаччини. 13 листопада Чехословацький національний комітет прийняв тимчасову конституцію, що передбачала президента, національні збори і кабінет міністрів. На наступний день тимчасові Національні збори обрали президента

¹⁸² N. a. Declaration of Independence of the Czechoslovak Nation by Its Provisional Government // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 10. – P. 174–175.

¹⁸³ Masaryk T. The Making of a State. – Mountain View, 2009. – P. 295.

¹⁸⁴ Pergler C. America in the Struggle for Czechoslovak Independence. – Philadelphia, 1926. – 100–110.

Масарика. За випадковим збігом, в той же день Масарик, який все ще перебував у Вашингтоні, підписав офіційну копію Пітсбурзької угоди. У декларації незалежності Чехословаччини, яку Чеський національний комітет у Празі опублікував 28 жовтня 1918 р., Імена Томаша Масарика та Вудро Вільсона були пов'язані разом як «визволителі» Чехословаччини.¹⁸⁵

Отже, політика Америки щодо Європи формувалась повільно і супроводжувалася низкою розпливчастих або навіть суперечливих офіційних заяв, які відображали різні тактичні міркування, а також особисті погляди різних політиків. До середини 1917 р офіційне ставлення уряду США до політичних цілей слов'ян Габсбурзької монархії здавалося в цілому співчуваючим, але таким чином лише мало на увазі підтримку їхніх вимог і залишало Вільсону достатній простір для маневру. Щоб додати плутанину, президент Вільсон протягом цього періоду залишався вірним своїй репутації державного діяча, який іноді проводив зовнішню політику, не пропонуючи пояснень громадськості і навіть не проводячи жодних консультацій з державним секретарем. Зміна в поглядах Вільсона і Америки на користь слов'ян виявилась остаточною 5 квітня 1917 року, коли Сполучені Штати оголосили війну Німеччині.

Робота Національної ради була настільки успішною, що на початку 1918 року вона мала у своєму розпорядженні три армії: одну в Росії, іншу у Франції і третю в Італії. Створення національних армій мало велике значення для чехословацької справи. Завдяки цьому чехословацька нація стала певною мірою військовим чинником, пов'язаним із зобов'язаннями з боку союзників. Участь в боротьбі проти центральних держав забезпечило її народу добру волю, допомогу союзних держав та значну вагу на міжнародній арені.

Хоч, згідно із законодавством Америки, не було можливості створити окремий чеський полк чиказьких чехів, як то відбувалось у Європі, їхній

¹⁸⁵ *Masaryk T., Štefánik M., Beneš E. Declaration of Independence of the Czechoslovak Nation by its Provisional Government. – New York 1918.*

патріотизм був високо оцінений. Чеський Альянс разом із Чиказьким Соколом сформували спільний рекрутинговий комітет з ідеєю залучення достатньої кількості людей для формування полку.

Американський вступ в світову війну в квітні 1917 року значно стимулював діяльність Альянсу та розширив масштаби його зусиль. Будь-який вид діяльності, який міг би інформувати американську громадськість про цілі і досягнення чехів і словаків, використовувався *Bohemian review*, який прагнув розповісти народу Америки, що «немає нічого, що б могло примирити чехів Богемії з приєднанням до Австрії», вони вимагають незалежності, і що вони вдосталь володіють якостями, які зробили б Богемію важливим членом сім'ї цивілізованих націй.

Американська підтримка союзницької справи, природньо, працювала на користь чехів і словаків, як дипломатично, так і з військової точки зору. Дипломатична діяльність, звичайно ж, почалася в невеликих масштабах з самого початку війни, коли чехи намагалися інформувати увесь світ про справжні факти чеської справи, проте виросла до масштабів міжнародних конференцій та виступів чеських лідерів в провідних університетах країн-союзниць. Фінансовий внесок Альянсу підтримував Національну раду в Парижі, роблячи її абсолютно незалежною від будь-якої фінансової підтримки з боку союзних держав, яким Рада, природньо, була б зобов'язаною у випадку успіху. Надаючи людей в якості легіонерів, Альянс надав руху реальний вигляд незалежності, сприяв оформленню чехословацьких армій у Франції та Росії та дозволив Тимчасовому уряду авторитетно діяти на Мирній конференції. Ця успішна кампанія з вербування, розпочата Альянсом та Сокілом, була помічена і позитивно оцінена безліччю щоденних газет. Публікація безлічі матеріалів різними мовами по усьому світу, проведення різноманітних акцій, маніфестацій, благодійних базарів та просвітницьких лекцій спровокувало співчутливе обговорення чеського питання та привернуло увагу мільйонів по усьому світу, що, в кінцевому випадку,

привело до визнання Чехословацької національної ради, в якості тимчасового уряду, а після остаточної підтримки Вільсоном чехословацького руху, як наслідок, до проголошення незалежності Чехословаччини.

Висновки

При вивченні руху за чехословацьку незалежність значний внесок американських чехів помітно виділяється. Зусилля задля досягнення цього результату були дійсно важкими і вимагали незліченних жертв з боку тисяч чехів і словаків в Америці. Важко уявити собі Чехословаччину без цієї допомоги. Рух за чехословацьку незалежність отримав, в кінцевому випадку, гігантську і надважливу допомогу від чехів з Чикаго.

Процеси диференціації з релігійними протиріччями в чеській громаді Чикаго, в наслідок яких вони були поділені на вільнодумців, католиків та соціалістів, були дуже важливими, адже саме вони пізніше знайшли своє відображення в політичних, соціальних зносинах та посприяли виникненню впливової групи інтелектуалів, послідовників антиклерикалізму, які, в свою чергу, сприяли утворенню безлічі благодійних організацій, таких як C.S.P.S, спортивних товариств, таких як Сокіл, арт- та прес-клубів, театрів та ще безлічі організацій, які дали змогу забезпечити найбільш необхідні потреби американських чехів, зокрема фінансові, які раніше в основному виконувала церква, тим самим, стаючи потужною сполучною ланкою між інтелектуалами та спільнотою.

Завдяки широкій залученості американських чехів до діяльності вищезгаданих організацій та просвітницької діяльності останніх під час Першої світової війни, чиказькі лідери зуміли досягти цілковитої єдності і вражаючої ефективності в перші дні діяльності, використовуючи можливість звільнити свої рідні землі та об'єднавши усі зусилля вільнодумців під егідою Чеського національного Альянсу, першочерговими завданнями якого були: фінансова та моральна підтримка визвольних зусиль чеської нації, інформування американської громадськості різноманітним чином про зусилля і бажання чеської нації, підтримка газет, які просувають зусилля чехів, налагодження зв'язків із іншими союзними націями і угрупованнями в

еміграції. Безсумнівно, їхні цілі і тактика змінювались відповідно до перебігу війни та ситуації у воюючих таборах, а їх успіх був обумовлений перемогою союзників і поразкою Австрії, проте саме представники чиказьких чехів, зокрема під впливом американської демократії, одні з перших побачили можливості створення демократичної незалежної держави для своїх родичів в Європі, що дозволило б їм та їхньому народу користуватися тими ж правами, привілеями та свободами, які американські чехи вже самі втілювали на своїй новій батьківщині. Саме вони першими почали діяти і залучили безліч успішних і здібних людей, які були необхідні для управління пропагандистською кампанією. Заслуги чиказьких чехів були настільки великі та важливі, що вони становили ключові елементи у визвольному русі. Серед цих лідерів, які зайняли провідні позиції у русі за створення Чехословаччини, виділялися такі люди, як Ярослав Змрхал, Томас Чапек, Ярослав Штепіна, Ярослав Воян, Ярослав Сметанка, Чарльз Перглер та інші.

Чеський національний альянс був погоджений як спільний знаменник всього руху американських чехів. Підрозділ в Чикаго було обрано в якості центрального органу і його накази і пропозиції повинні були розглядатися як вищі. Організацію на початках представляли лише прогресивісти чеської імміграції в Сполучених Штатах, натхненних ідеологією Масарика. Альянс поступово набирив популярність та повагу, і до кінця 1916 року він співпрацював з багатьма чеськими товариствами, спортивними клубами, робітничими групами. З часом деякі чесько-американські католики почали розуміти, що вони стають все більш ізольованими в той час, коли майже всі американські чехи та словаки об'єднуються на підтримку визвольного руху, погодившись бути представленими в Чеському національному альянсі і співпрацювати в спільному русі за незалежність.

Ідея єдиної чехословацької нації стала джерелом сили, впевненості та натхнення для двох народів, чехів та словаків, які боролись разом, щоб створити незалежну державу. Ця ідея втілювала те, що здавалося найбільш

вигідним рішенням проблем збереження словацького національного існування, адже переважно аграрний словацький народ не мав ніяких можливостей самостійно досягти незалежності і побороти Угорщину і, попри те, що ідея єдиної чехословацької нації, як в її визначенні, так і в можливій реалізації, не раз ставала джерелом серйозних суперечок між чехами і словаками за кордоном, в інтересах перемоги над Німеччиною і Австро-Угорщиною, ці суперечки були придушені під час війни, а послідовні дії зуміли об'єднати два народи на рівні, достатньому для досягнення спільних цілей.

Ідеологічна роздробленість та релігійна диференціація американських чехів до 1916 року сприяла невизначеності та провокаціям серед американців щодо характеру чеської нації. Об'єднання американських чехів та словаків різних конфесій задля підтримки незалежності Чехословаччини стало надзвичайно важливим кроком, що дало можливість виступати єдиним фронтом.

Провідні ролі у вже консолідованій кампанії американських чехів та словаків, спрямованій на досягнення прихильності американської громадськості на рахунок чеського питання, зайняли прихильники Томаша Масарика і Чехословацької національної ради, завдяки чому керівникам Альянсу протягом усієї війни вдавалося підтримувати тісні зв'язки з емігрантськими органами в Парижі і Лондоні, надаючи їм істотну матеріальну підтримку. Масарик, разом із національною радою в Парижі, прагнув заручитися підтримкою західних держав для чехословацького руху, підкреслюючи його гуманістичні та демократичні ідеали, тим самим, відповідав усім очікуванням американської громадськості зокрема.

Консолідовані та послідовні дії Чеського національного Альянсу, під егідою якого об'єднались чехи та словаки абсолютно різних релігійних вірувань, разом із найбільш іменитими представниками Чехословацької національної ради, а саме із Томашем Масариком, Едвардом Бенешем,

Міланом Штефаником, створили дієву синергію зусиль, яка була спрямована на потенційне вирішення чехословацького питання шляхом визнання однією з найбільш потужних в геополітичному просторі країн, а саме Америки, прагнень слов'янських націй у складі Австро-Угорщини на незалежне існування. Альянс був духовно укріплений і виріс в готовності виконувати більшу частину пропагандистської діяльності, яка була необхідна для успіху революційної роботи в Америці. А об'єднавшись із такими потужними союзниками, чеські американці мали можливість направляти свої аргументи та переконання на користь незалежності Чехословаччини представникам американських політичних партій, які містили авторитетних представників чеської громади, а також американській громадськості, щоб переконати їх в серйозності і законності домагань Чехії та Словаччини на національну незалежність.

Неузгодженості американського уряду та адміністрації Вудро Вільсона щодо чехословацького руху не були зрозумілі його лідерами. Американський вступ в світову війну в квітні 1917 року значно стимулював діяльність Альянсу та розширив масштаби його зусиль. Американська підтримка союзницької справи, природньо, працювала на користь чехів і словаків, як дипломатично, так і з військової точки зору. Дипломатична діяльність, звичайно ж, почалася в невеликих масштабах з самого початку війни, коли чехи намагалися інформувати увесь світ про справжні факти чеської справи, проте виросла до масштабів міжнародних конференцій та виступів чеських лідерів в провідних університетах країн-союзниць. Фінансовий внесок Альянсу підтримував Національну раду в Парижі, роблячи її абсолютно незалежною від будь-якої фінансової підтримки з боку союзних держав, яким Рада, природно, була б зобов'язаною у випадку успіху. Надаючи людей в якості легіонерів, Альянс надав руху реальний вигляд незалежності, сприяв оформленню чехословацьких армій у Франції та Росії та дозволив Тимчасовому уряду авторитетно діяти на Мирній конференції. Ця успішна кампанія з вербування,

розпочата Альянсом та Сокілом, була помічена і позитивно оцінена безліччю щоденних газет. Публікація безлічі матеріалів різними мовами по усьому світу, проведення різноманітних акцій, маніфестацій, благодійних базарів та просвітницьких лекцій спровокувало співчутливе обговорення чеського питання та привернуло увагу мільйонів по усьому світу, що, в кінцевому випадку, привело до визнання Чехословацької національної ради, в якості тимчасового уряду, усіма країнами-союзницями ще до офіційного проголошення незалежності Чехословаччини.

Таким чином, за два тижні до кінця війни була заснована Перша Чехословацька республіка. Вперше в історії два великих західнослов'янських народи здобули власну суверенну державу.

Список використаних джерел і літератури

1. Джерела

1.1. Опубліковані:

1. *Masaryk T. and Smetánka J.* The problem of small nations in the European crisis // The voice of an oppressed people. – Chicago: Bohemian National Alliance, 1917. – 48 p.
2. *Masaryk T., Štefánik M., Beneš E.* Declaration of Independence of the Czechoslovak Nation by its Provisional Government. – New York: The Marchbanks Press, 1918. – 8 p.
3. Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918, Supplement 1, The World War, Volume I / Editor: J. Fuller. – Washington: United States Government Printing Office, 1933. – 926 p.
4. *Pergler C.* Bohemia's claim to independence. – Chicago: Bohemian Nat. Alliance of America, 1916. – 16 p.
5. *Pergler C.* The Bohemians (Czechs) In The Present Crisis. – Sydney: Wentworth Press, 1916. – 30 p.
6. *Phillips S.* August Geringer: 80 Years of his Fruitful Live / Amerikan Narodni Kalendar, Volume XXXXVI. – Chicago: Amerikan Narodni Kalendar, 1923. – P. 256–278.
7. The Heart of Europe. An address delivered by Charles Pergler in Washington, December 11, 1916, at a conference of oppressed or dependent nationalities / Author C. Pergler. – Chicago: The Bohemian (Czech) National Alliance, 1917. – 39 p.
8. The Papers of Woodrow Wilson, vol. 45 / Edited by Arthur Link. – Princeton: Princeton university press, 1984. – 656 p.
9. *Wilson W.* The new freedom, a call for emancipation of the general energies of a people. – New York: Doubleday, Page & Company, 1913.

10. *Wilson W.* War and Peace: Presidential Messages, Addresses, and Public Papers 117-1924. – Honolulu: University Press of the Pacific, 2002. – 688 p.

11. *Rumpler H.* Das Völkermanifest Kaiser Karls vom 16. Oktober 1918. Letzter Versuch zur Rettung des Habsburgerreiches. – Vienna: Verlag für Geschichte und Politik, 1966. – 96 p.

12. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. Zv. 1 / Prekladač Čaplovič D., Beňko, J., Marsina, R. – Bratislava: Národné literárne centrum - Dom slovenskej literatúry, 1998. – 513 s.

13. Memorandum Slovenskej Ligy v Amerike: upravené na vládu a Národné Shromaždenie Česko-Slovenskej Republiky v záujme vtelenia Pittsburghskej Dohody do ústavy Č.-S. Republiky. – Pittsburgh: Slovenská líga v Amerike, 1923. – 20 s.

1.2. Публікації в періодичних виданнях:

1. *Beneš V.* How Bohemians Organized // *The Bohemian Review*, Volume 1. – 1917. – № 8. – September. – P. 5–6.

2. *Beneš V.* What we have Accomplished // *Czechoslovak Review*, Volume III. – 1919. – № 3. – March. – P. 52–53.

3. *Hrdlička A.* Bohemia and the Czechs // *The National Geographic Magazine*, Volume XXXI. – 1917. – № 2. – February. – P. 163–164.

4. *Masaryk T.* The Future Status of Bohemia // *The Bohemian Review*, Volume 1. – 1917. – № 3. – P. 1–3.

5. *Pergler C.* They, too, have labored // *The Bohemian Review*, Volume 3. – 1919. – № 2. – P. 31.

6. *Smetánka J.* The Present Status of the Bohemian Question // *The Bohemian Review*, Volume 1. – 1917. – № 5. – P. 5.

7. *Smetánka J.* What the Papers Say // *The Bohemian Review*, Volume 1. – 1917. – № 1. – February. – P. 18.

8. *Smetánka J.* Why the Bohemian Review? // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 1. – February. – P. 16–17.
9. *Svornost*, Volume 5 / Ed. Josef Pergl. – Brno, 1915. – S. 220.
10. *N. a.* Carnegie Hall Meeting // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 9. – October. – P. 13–14.
11. *N. a.* The Great New York manifestation // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 10. – P. 163.
12. *N. a.* A letter of appreciation // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 1. – January. – P. 15.
13. *N. a.* Being a Member of a Small Nation // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 10. – November. – P. 8.
14. *N. a.* American Recognition for the Czechoslovaks by Robert Lansing // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 9. – P. 130–131.
15. *N. a.* Autonomy and Self-determination // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 2. – February. – P. 1–2.
16. *N. a.* Bring back the Kaiser's mustaches // The Bohemian Review, Volume 2. – 1917. – № 4. – May. – P. 15–16.
17. *N. a.* Conference of National Alliance // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 2. – P. 15.
18. *N. a.* Declaration of Independence of the Czechoslovak Nation by Its Provisional Government // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 10. – P. 174–175.
19. *N. a.* Enthusiasm grows // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 3. – P. 15.
20. *N. a.* Masaryk at work in America // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 6. – P. 95.
21. *N. a.* Masaryk's reception in Chicago // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 5. – P. 77.
22. *N. a.* Message of loyalty to the President // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 5. – P. 77.

23. *N. a.* Our cause is marching on // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 7. – P. 110.
24. *N. a.* Press comment on Czechoslovak recognition // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 9. – P. 144.
25. *N. a.* Recognition of the Provisional Government // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 7. – P. 97–98.
26. *N. a.* Text of British recognition // The Bohemian Review, Volume 2. – 1918. – № 9. – P. 142.
27. *N. a.* The Bohemian Voice // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 8. – September. – P. 15.
28. *N. a.* What the Alliance is doing // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 4. – May. – P. 14–15.
29. *N. a.* With the Bohemian National Alliance // The Bohemian Review, Volume 1. – 1917. – № 5. – June. – P. 15.
30. *N.a.* An Anniversary of a Bohemian School The Free Thought School Vojta Náprstek Celebrated its Twenty-Fifth Anniversary Yesterday // Denní Hlasatel. – 1922. – 3 January.

1.3. Джерела в електронному форматі

1. *Sovadina J.* Clevelandská dohoda. – 1915. – 22 říjen / Електронний ресурс: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/clevelandska-dohoda-22-23-10-1915/>, відвідано 08.06.2020.

2. Література

2.1. Монографії, збірки статей:

1. *Bishop G. and Gilbert P.* Chicago's Accomplishments and Leaders. – Chicago: Bishop Publishing, 1932. – 550 p.

2. *Bukowczyk J.* Polish Americans and Their History: Community, Culture, and Politics. –Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2006. – 296 p.
3. *Capek T.* The Czechs (Bohemians) in America: A Study of Their National, Cultural, Political, Social, Economic, and Religious Life. – Boston; Houghton Mifflin Co., 1920. – 300 p.
4. *Chada J.* The Czechs in the United States. – New York: SVU Press, 1981. – 292 p.
5. *Daniels R.* Coming to America: a History of Immigration and Ethnicity in American Life. – New York: Harper Collins, 1990. – 450 p.
6. *Hanak H.* T.G.Masaryk (1850-1937): Volume 1: Thinker and Politician, – UK: Palgrave Macmillan, 1990. – 235 p.
7. *Hanak H.* T.G.Masaryk (1850-1937) Volume 3 Statesman and Cultural Force, – New York: St. Martin's Press. – 235 p.
8. *Hoerder D.* The Immigrant Labor Press in North America, 1840s – 1970s: An Annotated Bibliography, Volume 2. – Westport: Greenwood Press, 1987. – 284 p.
9. *Humpal Zeman J.* The Bohemian People of Chicago, in: Hull House Maps and Papers / Edited by Jane Adams. – New York: Arno Press, 1970. – 230 p.
10. *Kovtun G.* The Spirit of Thaffthomas G. Masaryk (1850-1937). – UK: Palgrave Macmillan, 1990. – 265 p.
11. *Laska V.* The Czechs in America 1633-1977: A Chronology and Fact Book. – New York: Oceana Publications, 1978. – 152 p.
12. *Magallon F.* Images of America: Chicago's Little Village: Lawndale-Crawford. – Chicago: Arcadia Publishing, 2010. – 128 p.
13. *Mamatey V.* The United States and East Central Europe, 1914-1918 p. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda. – Princeton: Princeton University Press, 1957. – 431 p.
14. *Masaryk T.* The Making of a State. – Mountain View: Ishi Press, 2009. – 542 p.

15. *McNamara K.* Dreams of a Great Small Nation: The Mutinous Army that Threatened a Revolution, Destroyed an Empire, Founded a Republic, and Remade the Map of Europe. – New York: Public Affairs, 2016. – 416 p.
16. *Mueggenberg B.* The Czecho-Slovak Struggle for Independence, 1914-1920. – Jefferson: McFarland, 2014. – 332 p.
17. *Pergler C.* America in the Struggle for Czechoslovak Independence. – Philadelphia: Dorrance, 1926. – 112 p.
18. *Reichman J.* Czechoslovaks of Chicago. – Chicago: Czechoslovak Historical Society of Chicago, 1937. – 112p.
19. *Rosický R.* A History of the Czechs (Bohemians) in Nebraska. – Omaha: Czech Historical Society of Nebraska, 1929. – 199 p.
20. *Saxon-Ford S.* The Czech Americans. – Philadelphia: Chelsea House Publishers, 1998. – 183 p.
21. *Stasko J.* Slovaks in the United States of America: Brief Sketches of Their History, National Heritage and Activities. – Cambridge: Dobrá Kniha, 1974. – 79 p.
22. *Sternstein M.* Czechs of Chicagoland (Images of America: Illinois). – Chicago: Arcadia Publishing, 2008. – 128 p.
23. *Unterberger B.* The United States, Revolutionary Russia, and the Rise of Czechoslovakia. – Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1989. – 463 p.
24. *Zizka E.* Czech Cultural Contributions. – Chicago: Benedictine Abbey Press, 1942. – 145 p.
25. *Beneš E.* Světová válka a naše revoluce : vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. – Praha: Orbis a Čin, 1927. – 70 s.
26. *Beneš E.* Světová válka a naše revoluce. – Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1994. – 117 s.
27. *Beneš V.* Jak Zije a Trpi Nase Domovina. – Chicago: Českého Ústředního knihkupectví, 1916. – 95 s.

28. *Beneš V.* Československa Amerika v Odboji. – Praha: Pokrok, 1931. – 424 s.
29. *Čapek T.* Padesát let českého tisku v Americe. – New York: Language Press, 1911. – 273.
30. *Čulen K.* Pittsburghská dohoda (1918-1938). – Bratislava: Kníhtlačiareň Andreja, 1937. – 467 s.
31. *František P.* Deník legionáře v Rusku: Vzpomínky na vojenskou a válečnou službu 1912–1920. – Brno: Cpress, 2020. – 350 s.
32. *Galander J.* Vznik Československé republiky 1918: Programy, projety, předpoklady. – Praha: Svoboda, 1988. – 344 s.
33. *Martínek J.* Století Jednoty Č.S.A.: dějiny Jednoty československých spolků v Americe. – Illinois: Nakl. Výkonného výboru Č.S.A., 1955. – 443 p.
34. *Pekař J.* Dejiny Československa. – Praha: Akropolis, 1991. – 247 s.
35. *Preclík V.* Masaryk a legie Hlas (Masarykovo demokratické hnutí). – Paris: Karviná, 2019. – 206 s.
36. *Rehčígl M.* Počátky české emigrace do zemí latinské a severní Ameriky. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Miroslav Nehyba, 1999. – 112 s.
37. *Vojan S.* Česko-americké epištoly. – Chicago: n. p., 1911. – 190 s.
38. *Ženka J.* Alois Richard Nykl: Poznámky k revoluční akci v Chicagu (1914–1918). – Praha: Karolinum, Národní museum, 2017. – 400 s.

2.2. Статті:

1. *Зорин А.* США и борьба за создание Чехословакии // Вестник Вятского государственного университета. – 2007. – Вып. 19. – С. 138–144.
2. *Постоловський Р.* Національно-демократичні основи проголошення незалежності Чехословаччини 28 жовтня 1918 // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету Івана Огієнка: Історичні науки. – Т. 23. – С. 238–248.

3. *Seratiunova E.* Человек-легенда Милан Растислав Штефаник: ученый, политик, генерал // До и после Версаля. Политические лидеры и идея национального государства в Центральной и Юго-Восточной Европе. – Москва: Индрик, 2009. – С. 356-374.
4. *Dubovický I.* Czech-Americans: An Ethnic Dilemma // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 195–208.
5. *Ference G.* Slovak Immigration to the United States in Light of American, Czech, and Slovak History // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 130–135.
6. *Jahelka J.* The Role of Chicago Czechs in the Struggle for Czechoslovak Independence // Journal of Illinois State Historical Society 31. – 1938. – № 4. – P. 381-410.
7. *Mamatey V.* United States and Czechoslovak Independence // Czechoslovakia: Crossroads and Crises, 1918-88. – UK, 1989. – P. 62–79.
8. *Pichlík K.* Relationships between Czechs and Slovaks in the United States during the First World War // Nebraska History. – 1993. – № 4. – P. 189–194.
9. *Roucek J.* The Passing of American Czechoslovaks // American Journal of Sociology. – 1934. – Vol. 39. – № 5. – P. 611–625.
10. *Schneirov R.* Free Thought and Socialism in the Czech Community in Chicago, 1875-1887 // Struggle a Hard Battle. Essay on Working Class Immigrants / Edited by Dirk Hoerder. – Illinois, 1986. – P. 121–142.
11. *Kříž J.* České spolky v Chicagu // České, slovenské a československé dějiny 20. století. – №10. – S. 139–147.
12. *Namont J.* La colonie tchécoslovaque en France pendant la première guerre mondiale // Guerres mondiales et conflits contemporains. – Paris: Presses Universitaires de France, 2004. – P. 41–57.
13. *Šandera M.* Čáslavský sněm // Přísně tajné! Literatura faktu. – 2011. – č. 4. – S. 20–30.

14. *Zdrubek B.* Dějiny Chicaga a jeho Čechů // Amerikán. Národní kalendář. – 1884. – № 7. – P. 139–151.

15. *Zdrubek B.* Osudy prvotních Českých osadníků chicágských // Amerikán. Národní kalendář. – 1884. – № 7. – P. 185–204.

3. Довідкові (бібліографічні) видання, енциклопедії, словники

1. *Sinkmajer J.* The Catholic Encyclopedia. The Bohemians of the United States. – New York: Robert Appleton Company, 1907. – Vol. 2.

4. Рукописи

4.1. Дисертації:

1. *Chroust D.* Bohemian Voice: Contention, Brotherhood and Journalism among Czech People in America, 1860-1910. Doctor of Philosophy / Texas A&M University, 2009.

4.2. Кваліфікаційні роботи:

1. *Žajdlík J.* Czechs in Chicago. Bachelor Thesis in History / Masaryk University. – Brno, 2017.

2. *Kulhánková R.* Vojta Beneš 1878 – 1951. Diplomová práce / Univerzita Karlova. – Praha, 2010.

3. *Stavařová I.* The Czech-Americans. Bachelor Thesis in History / Masaryk University. – Brno, 2009.

5. Електронні ресурси:

1. *History.com Editors* Haymarket Riot // History.com. – 2009. – 1 травня. / Електронний ресурс: <https://www.history.com/topics/19th-century/haymarket-riot> , відвідано 14.05.2020.

2. *History.com Editors* U.S. proclaims neutrality in World War I // History.com. – 2009. – 5 листопада / Електронний ресурс:

<https://www.history.com/this-day-in-history/u-s-proclaims-neutrality-in-world-war-i> , відвідано 26.03.2020.

3. *Kovtun G.* The Czechs in America // The Library of Congress. – 2014. – 23 april / Електронний ресурс: <https://www.loc.gov/rr/european/imcz/ndl.html> , відвідано 20.05.2020.

4. *Magallon F.* A Historical Look at Czech Chicagoland // Chicagoland Czech-American Community Center / Електронний ресурс: <http://www.chicagocacc.org/the-historical-czech-chicagoland> , відвідано - 04.04.2020.

5. *Molinari C.* Czech americans / Електронний ресурс: <https://www.everyculture.com/multi/Bu-Dr/Czech-Americans.html> , відвідано 26.05.2020.

6. *N.a.* Czechs and Slovaks fighting for independence during World War One // Europeana. – 2018. – 9 липня / Електронний ресурс: <https://blog.europeana.eu/2018/07/czechs-and-slovaks-fighting-for-independence-during-world-war-one/> , відвідано 16.04.2020.

7. *N.a.* What is Sokol? // The American Sokol Organization / Електронний ресурс: <http://www.american-sokol.org/history.html> , відвідано 11.04.2020.

8. *Pupovac J.* History of Pilsen / Електронний ресурс: <https://interactive.wttw.com/my-neighborhood/pilsen/history> , відвідано 29.03.2020.

9. *Rehcígl M.* Czech America in the Struggle for Independent Czechoslovakia / Czechoslovak America / Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/for-czechoslovakia/> , відвідано 15.04.2020.

10. *Rehcígl M.* The First Czech in Chicago / Czechoslovak America / Електронний ресурс: <https://www.svu2000.org/cs-america/chicago-1st-czech/> , відвідано 05.05.2020.

11. *Rechčígl M.* Czech Societies in the US // Czechoslovak Society of Arts and Sciences / Електронний ресурс: <http://www.svu2000.org/whatwedo/c5gc5.htm> , відвідано 11.05.2020.

12. *Tumulty J.* Wilson's attitude before war / The New York Times. – 1921. – 12 жовтня / Електронний ресурс: <https://www.nytimes.com/1921/11/12/archives/wilsons-attitude-before-war-slogan-he-kept-us-out-of-war-was-not.html> , відвідано 02.05.2020.

13. *Čuba M.* Slovenská liga v Amerike – strešná organizácia Slovákov v USA / Slowenský světový kalendár. – 2017. – 6 липня / Електронний ресурс: <https://www.slovenskykalendar.com/slovenska-liga-v-amerike-stresna-organizacia-slovakov-v-usa/> , відвідано 17.03.2020.

14. *Rechčígl M.* Čs. osvobozovací akce v Americe / Електронний ресурс: https://www.academia.edu/33246903/%C4%8Cs._osvobozovaci_akce_v_Americe.doc , відвідано 26.03.2020.